

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף אי' חינוך יסודי

לראות את כל הקשת

מפת ידע ומארז כלים לקידום תהליכי הוראה
מותאמי פרט בכיתה ההטרוגנית

תוכן עניינים

7	מפת ידע ומארז כלים
10	היכרות הוליסטית ומעמיקה
12	סיפור פרטני וכיתתי
13	מהיכרות מעמיקה לתוכנית עבודה לתלמיד ולכיתה
15	עיצוב אוניברסלי ללמידה
21	הוגנות
24	למידה רגשית-חברתית
25	ארבעת המארגנים

26	תפיסת המגוון כערך
28	01 הבלטת הייחודיות של כל תלמיד ומורה
32	02 ארגון לומדים בקבוצות הטרוגניות

36	יחסי קרבה ואכפתיות
38	01 המורה בעל סמכות מיטיבה ומגדלת קשר מורה תלמיד
41	02 יציקת תכנים רגשיים וחברתיים בהוראה (פסיכו-פדגוגיה)
46	03 פיתוח תודעת צמיחה - Growth Mindset
48	04 קהילה כיתתית מכילה - צוות ותלמידים
52	05 אמון במסוגלות כלל התלמידים
57	06 ברית חינוכית עם ההורים

59	הנגשת הסביבה לתלמיד ולמורה
61	01 הוראה מפורשת וישירה
64	02 התאמת דרכי ייצוג הידע וההבעה
66	03 הנגשת ההוראה והלמידה
69	04 הנגשת סביבת הלמידה
74	05 הנגשת חומרי לימוד
77	06 הנגשה באמצעות טכנולוגיה והנגשה טכנולוגית

שימוש בפדגוגיה איכותית המאפשרת הכלה

81	
83	01 הוראה חכמה
84	02 עקרון הגיון
91	03 עקרון הבחירה
94	04 הערכה מכוונת מגוון
96	05 עקרון הריוח
98	06 משוב מקדם למידה
101	07 עקרון הלמידה המשולבת (היברידית)
103	08 פדגוגיה קשובה
106	09 הוראה בקבוצות
109	10 עקרון ההפעלה והמעורבות

אתי סאסי / סגנית בכירה לראש מינהל פדגוגי

מדריכי ורכזי הכלה יקרים,

מפת הידע ומארג הכלים שלפניכם מציגים את עולם המושגים ומאגר הפרקטיקות המסייעים לקידום תהליכי הוראה ולמידה המותאמים לפרט בכיתה הטרוגנית. מפה זו אינה עומדת בפני עצמה אלא מבוססת על תפיסת עולם כוללת.

תפיסה זו רואה במגוון הכיתתי ערך ויעד ומאמינה שמערכת החינוך כמוה כחברה האנושית המורכבת מתלמידים שונים בעלי מאפיינים שונים וצרכים שונים.

תפיסה זו רואה כערך חינוכי את יכולתנו לתת מענה לכל תלמיד ולפעול למיציא יכולותיו ותחושת השייכות שלו.

תפיסה זו מתייחסת לשעות ההוראה כאל המשאב היקר ביותר במערכת. תלמיד בחינוך היסודי לומד מעל ל-1000 שעות בשנה ועלינו לוודא ששעות אלה מנוצלות להוראה מיטבית עבור כל אחד מהתלמידים שלנו. מערכת החינוך יודעת לספק לתלמיד המתקשה מענה מכיל ומגוון אך חשוב לזכור שברוב הזמן, התלמיד נמצא בכיתה ואינו זקוק רק לתוכנית פרטנית; עליו לקבל מענה כחלק מתוכנית העבודה הכיתתית הפועלת להתאמת דרכי ההוראה והערכה לצד חומרי הלמידה.

תפיסה זו מאמינה שכל אדם, ובוודאי כל תלמיד, זקוק לקשר ולתחושת שייכות ועלינו לפעול לחיזוק תחושת שייכות זו, שכן הכל מושתת על יחסים בין-אישיים.

כולי תקווה שמפת הידע ומארג הכלים יסייעו לכם לראות ולהראות את כל הקשת.

בהערכה רבה,

אתי סאסי

סגנית בכירה לראש מינהל פדגוגי

חנה ללוש / מנהלת אגף א' לחינוך יסודי

מדריכים ורכזים יקרים,

בבסיס מושג ההכלה ישנה תפיסה ערכית הדוגלת בקבלה מלאה של כל תלמיד באשר הוא על כל גווניו וצרכיו, וביצירת התשתית המיטבית המאפשרת לכל תלמיד לחוש תחושת שייכות ומשמעות. תפיסה המאמינה שיש למנף את השוניות בתוך הכיתה כדי להציג מגוון של דפוסי חשיבה, נקודות מבט, חוזקות ואף קשיים ולא כדי לנסות לייצר את ה"תלמיד האחיד".

כלי זה שלפניכם - מפת מושגים ומארג כלים - לראות את כל הקשת, מתמקד בתרגום תפיסת ההכלה למשמעויות פדגוגיות, מציג את מפת הידע ומתרגם אותה למטרות, עקרונות ודרכי פעולה.

ומדוע קשת?

למילה קשת יש כמה משמעויות - שבעה צבעים הנגלים לפנינו במזג אוויר שבו קרני השמש נשברות דרך טיפות המים באוויר, אביזר לנגינה על כלי מיתר, מגוון ועוד.

כך גם הכיתה מורכבת מצבעים שונים, וכך גם כל תלמיד ותלמיד, שבעה צבעים בו (ואף יותר) ותפקידנו כאנשי חינוך לייצר את אותו "מזג אוויר" (אקלים חינוכי) המאפשר לתלמידינו להתגלות במלוא צבעם המרהיב.

וכדי להצליח בהעמקת היכרותנו עם התלמיד ובבחירת המענים הפסיכו-פדגוגיים המדויקים עבורו, מענים שיאפשרו לכל תלמיד להתקדם ולממש את יכולותיו, למצוא עניין, להרחיב את כישוריו החברתיים ולהעשיר את עולמו, נשתמש במידע זה כקשת, כאותו אביזר לנגינה המאפשר לנו להפיק את הצלילים הנפלאים הנשמעים מכלי המיתר. המנגינה קיימת אצל כלנו, תלמידים ואנשי צוות כאחד, ואנו זקוקים לכלי הנכון על מנת להפיק את המנגינה הרצויה.

כולי תקווה שמפת המושגים ומארג הכלים הזה יסייעו לכם לראות את כל קשת התלמידים ולהוביל לכך שלכל צבע וגוון בכיתתכם יהיה מקום משמעותי ופעיל.

אנ נאחזר אכס הצלחה

בברכה ובהערכה

חנה ללוש

מנהלת אגף א' לחינוך יסודי

מוריה טלמור / מנהלת היחידה לטיפול בפרט האגף לחינוך יסודי

מדריכים ורכזים יקרים,

זכרים את המזוודה של מרי פופינס? תמימה למראה אך בתוכה עולם ומלואו. זו טיבה של מפת הידע ושלל הכלים הארוזים בתוכה. מארז ידע זה מכיל מגוון רב של דרכים מעשיות ועקרוניות לניהול תהליכי הוראה ולמידה בכיתה ההטרוגנית.

על ארבעה צירים עומדת מפת ידע זו: תפיסת המגוון כערך, יצירת יחסי קרבה ואכפתיות, הנגשת הסביבה לתלמיד ולמורה ושימוש בפדגוגיה איכותית המאפשרת הכלה. כל אחד מהם הוא עולם ומלואו המפורק לפרקטיקות ועקרונות נלווים, כשבבסיס כל אחד מהם ניצב עקרון מלווה הלקוח מתוך חזר מנכ"ל להכלה.

כדי להצליח לקדם כל אחד מהצירים האלה, עלינו לבסס תפיסת עולם פדגוגית וערכית. בחרנו להתמקד בשתיים: תפיסת העיצוב האוניברסלי הממנפת את המגוון תוך יצירת מגוון בדרכי הוראה, הבעה ומעורבות, ומתמקדת בהסרת חסמים לתלמידים שיאפשרו להם להיות מעורבים ומשמעותיים, ותפיסת הוגנות המכוונת תלמידים להיות סוכני השינוי של עצמם ודורשת מאיתנו לכבד ולמנף את המגוון והשונויות.

כדי להצליח בכל אחד מהצירים, עלינו ללמוד לעומק את התלמיד הבודד ואת הכיתה השלמה ולדעת לספר את הסיפור שלהם. על סמך סיפור זה נבנה את תוכנית העבודה שלנו, תוך בחירה מושכלת של המארגנים השונים (זמן, מרחב, לומדים ותכנים) ונייצר תהליכי מעקב ובקרה.

אם נשכיל לעשות כל זאת, אם נאמין ביכולתם של כל תלמיד ותלמידה להתקדם וביכולת שלנו לקדםם ונשכיל לעשות שימוש נכון באסטרטגיות העומדות לרשותנו ובאלה שנמשיך ונלמד, נוכל לראות באמת את כל הקשת, והשמיים הם הגבול.

באיחול הצלחה ובהערכה רבה,

מוריה טלמור

מנהלת היחידה לטיפול בפרט
האגף לחינוך יסודי

מפת ידע ומארז כלים

מפת ידע מה זה אומר

מפת ידע (מוכרת גם כמפת מושגים), היא הצגה גרפית של מערכת מושגים ותפיסות. מפת הידע מאפשרת לנו לשרטט את מסגרת החשיבה שלנו, למסגר את כלל הידע שלנו בתחום נתון ולהציג באופן ויזואלי מערכות יחסים בין אלמנטים ומושגים שונים המקיימים ביניהם קשרים סבוכים.

מפת הידע הנוכחית, לראות את כל הקשת, עוסקת בהוראה מותאמת פרט בכיתה הטרוגנית. במפה זו נכנס כל עולם המושגים והתפיסות, ונכנסות הפרקטיקות המקדמות את אותו היעד – מענה לפרט.

חשוב להדגיש אין מדובר כאן במדע מדויק. במקרים רבים, ההחלטה היכן לשבץ בתוך מפת הידע את ההיבטים השונים, לוותה בהתלבטות. לרוב מדובר בזיהוי נקודות חפיפה והשקפה בין הנגשה לאיכות פדגוגית ובין תפיסת המגוון לפיתוח אקלים אכפתי ומכיל. הבחירה היכן למקם את ההיבטים השונים נעשתה מתוך שיקול דעת, אך זה מה שיפה במפות ידע, הן יכולות להיות דינמיות ולהשתנות בהתאם לצורך.

מפת הידע אם כן היא כלי דינמי המסייע לבעל תפקיד חינוכי לזהות את התפיסות והפעולות הנדרשות בתוך מערך כולל, לקדם את מה שחסר, להעצים את מה שיש ולשאול בכל פעם מחדש "כשאנחנו אומרים הוראה בכיתה הטרוגנית למה אנחנו מתכוונים?".

ובכן, כשאנחנו אומרים הוראה בכיתה הטרוגנית, אנחנו מתכוונים לזה.

לראות את כל הקשת

מפת ידע ומארז כלים לקידום תהליכי הוראה מותאמי פרט בכיתה ההטרוגנית

שימוש בפדגוגיה איכותית המאפשרת הכלה

עקרון מלווה: חייני לחלק, מטיב לרבים

המורה נותן מענה לכלל תלמידי הכיתה, ומשתמש לשם כך במתודות ועקרונות של פדגוגיה איכותית המאפשרים למידה מיטבית ומכילה.

הנגשת הסביבה לתלמיד ולמורה

עקרון מלווה: הוראה מכוננת הסרת חסמים

המורה מסיר חסמי למידה, לכך נדרשת היכרות מעמיקה של המורה עם עצמו, עם תחום הדעת, עם מאפייני התלמיד ועם המתודה המתאימה, לצד יכולת זיהוי חסמי למידה והוראה וחתירה להסרתם.

יצירת יחסי קרבה ואכפתיות

עקרון מלווה: לא עלינו בלעדינו

המורה מקדם תהליכים ומיומנויות רגשיות וחברתיות בתהליכי הלמידה בכיתה. תהליכים אלה מקדמים אקלים מיטבי, אמון בתלמידים (ציפיות גבוהות) ותחושת שייכות ומסוגלות עצמית.

תפיסת המגוון כערך

עקרון מלווה: לחגוג את השונות

המורה נותן מענה לכלל תלמידי הכיתה שלו ורואה במגוון ערך ולא אילוצ.

עקרון הבחירה	עקרון הגיון	הוראה חכמה	התאמת דרכי ייצוג הידע וההבנה	הוראה מפורשת וישירה	ייקתת תכנים רגשיים וחברתיים בהוראה	המורה בעל סמכות מיטיבה ומגדלת (מבגר משמעותי)	ארגון לומדים בקבוצות הטרוגניות	הבלטת ייחודיות של כל תלמיד ומורה
משלב מקדים למידה	עקרון הרווח	הערכה מכוננת מגוון	הנגשת סביבת הלמידה	הנגשת ההוראה והלמידה	קהילה כיתתית מכילה צוות ותלמידים	תודעת הצמיחה		
הוראה בקבוצות	עקרון הפדגוגיה הקשובה	עקרון הלמידה המשולבת	הנגשה טכנולוגית	הנגשת חומרי הלמידה	אמון במסוגלות כלל התלמידים	ברית חינוכית עם ההורים		
	עקרון ההפעלה והמעורבות השתתפות פעילה							

תשתית תפיסתית יישומית

היכרות הוליסטית ומעמיקה // סיפור פרטני וכיתתי // תכנית עבודה // מעקב ובקרה

עיצוב אוניברסלי ללמידה // הוגנות // למידה רגשית חברתית

ארגון זמן // ארגון סביבה // ארגון לומדים // ארגון תכנים

לגישה למפת הידע ולקישורים בחוכה לחץ כאן

חזרה לתוכן עניינים

זוכרים את המזוודה של מרי פופינס? תמימה למראה אך מכילה עולם ומלואו, זה טיבו של מארז הכלים המובנה בתוך מפת הידע - מארז ידע המכיל מגוון עצום של דרכים מעשיות לניהול תהליכי הוראה ולמידה בכיתה ההטרוגנית.

המארז מבוסס ומחולק לפי ארבעה היבטים - תפיסת המגוון כערך, יחסי קרבה ואכפתיות, הנגשת הסביבה לתלמיד ולמורה ושימוש בפדגוגיה איכותית מקדמת הכלה. כל אחד מהיבטים אלה מכיל פרקטיקות שונות, כולן מנקודת מבטו של מורה בכיתה.

חשוב לזכור, כלים אינם עומדים בפני עצמם, הם צריכים לשרת מטרה ותפיסה, הן מטרה כללית וערכית והן מטרות ממוקדות צורך בהתאם לצורכי התלמיד, המורה, המתודה ותחום הדעת ובהתאם למטרות חינוכיות גדולות יותר המכוונות לדמות הבוגר שמערכת החינוך שואפת לפתח.

רבים מהכלים שנבחרו כאן הם מבוססי מחקר ונמצאו כמקדמים את מטרת ההכלה בכלל וההכלה הפדגוגית בפרט.

חשוב לעקוב אחר כלל הפעולות המומלצות באותה הפרקטיקה (כלי) אך אפשר בהחלט גם לייצר התאמות התואמות למאפיינים שלכם כמורים, למאפייני התלמידים ולמאפייני הכיתה. קצת כמו לקחת מתכון ולהתאימו לטעם האישי שלכם.

אבל יותר מכל חשוב לזכור שהכלי המשמעותי ביותר שעומד לרשות המורה, הוא המורה עצמו, האמונות שלו, התפיסות שלו, האופן שבו הוא בוחר לייצר קשר עם התלמיד הבודד ועם הכיתה השלמה, להגיב, למשב, להעריך, זה הכלי האמיתי. בהצלחה.

היכרות הוליסטית ומעמיקה

היכרות אישית בתפיסת ההכלה הינה תהליך משמעותי ומתמשך המאפשר היכרות הוליסטית ומעמיקה עם התלמיד. להיכרות זו יש ערך בפני עצמה, עצם הידיעה שהתלמיד מרגיש שהמורה מעוניין להכיר אותו לעומק מוביל לתחושת שייכות גבוהה יותר, אך היא גם חיונית לקביעת מטרות ודרכי עבודה.

מה זה אומר להכיר תלמיד?

להכיר תלמיד משמע הדבר להכיר את החוזקות ותחומי העניין שלו לצד קשיים וחסמים. להכיר תלמיד משמע ללמוד אודות המשפחה שלו, החברה בה הוא חי, התרבות בה הוא גדל, האמונות שלאורן הוא חי. שגרת יומו. להכיר תלמיד זה לדעת מה הרצונות שלו, החלומות שלו, הצרכים שלו, מה מניע אותו ומה מעכב אותו. מה גורם לו להיקשר לאדם אחר ומה גורם לו להתרחק ולהימנע, מי הם חבריו הטובים, מה מעמדו בחברה ועוד ועוד.

איך לומדים להכיר?

היכרות היא תהליך דינמי. אנחנו לא מכירים תלמיד ברגע אחד אלא מפיסות רבות של ידע שאותן אנחנו מחלצים מאינטראקציות רבות עם התלמיד, משיחות עימו, עם הוריו, עם מוריו, עם חבריו, מתהליכי ההוראה, מביקור בסביבת חייו ועוד. כל רכיבי הידע נאספים יחד ומעובדים באופן מתמשך לכדי סיפור אישי, סיפורו של התלמיד.

להלן המלצה לפעולות שונות המסייעות לנו בהעמקת ההיכרות:

1. אפשרו לתלמיד להכיר אתכם - חשוב לדעת שכדי שתלמיד יאפשר לנו להכיר אותו באופן מעמיק אנחנו צריכים לאפשר לו להכיר אותנו באופן חלקי. התהליך מבוסס על הדדיות ושותפות עמוקה בין המורה, התלמיד והוריו.
2. נצלו כל אינטראקציה עם התלמיד בכדי להכיר אותו טוב יותר.
 - < בזמן השיעור: בעת ההקניה, בלמידה עצמית וקבוצתית, לפי מידת ההשתתפות במהלך השיעור, לפי אופן התגובה למשוב של המורה או של חבריו לכיתה ועוד.
 - < בלמידה בקבוצות קטנות (שעות פרטניות למשל) - נצלו את המפגשים בקבוצה קטנה או במפגש פרטני בכדי לנהל שיח אודות היבטים רגשיים הקשורים לתהליכי הלמידה של התלמיד.
 - < בפעילויות בלתי פורמליות: בהפסקות, בטיולים, בפעילויות חברתיות, בתנועת הנוער/ מסגרות חברתיות אחרות ועוד.
 - < בעת שיח עם התלמיד: בשיח יזום ואקראי - למדו אודות הנכונות לחשוף את עצמן, להציג קשיים, לבקש עזרה, לספר על חלומות, מטרות, יעדים, רצונות, פחדים, תקוות, התמודדות עם כישלונות לצד התמודדות עם הצלחות.

3. נצלו כל אינטראקציה עם משפחות התלמיד בכדי להכיר אותו טוב יותר.
 - < בזמן ישיבות מתוכננות: זהו את התגובות שלהם על אודות הדיווח על התלמיד, שאלו אותם כיצד זה נראה מנקודת מבט משפחתית.
 - < במפגשים בלתי פורמליים/בעת ביקור בבית - בררו על אודות 'התפקיד' שלו בתוך המשפחה, התנאים הפיזיים והרגשיים בהם הוא גדל, המסרים שהוא מקבל ממשפחתו ועוד.
4. זהו את נקודת המפגש ביניכם לבין התלמיד - מהם המקומות בהם אתם מתחברים לתלמיד, מה הצורך המיוחד שאתם מזהים בו ואיך צורך זה פוגש אתכם?
5. העמיקו את ההיכרות בעת ישיבות פדגוגיות - אספו מידע מהמורים המקצועיים על אודות התלמיד, בחנו את האופן בו המורים המקצועיים מתארים אותו, מהם הרגשות שהוא מעורר בהם ועוד.
6. תשאלו שאלות, אולי גם תקבלו תשובות. לעיתים קרובות אנחנו אוספים מידע מכולם ואף יוצרים לכך פרשנות ושוכחים לשאול את הילד באופן ישיר, לא תמיד הילד יענה תשובות מפורטות, ואולי אף יסכים לשתף פעולה, אבל אם נתמיד ונשאל ואם נאפשר לתלמיד להכיר גם אותנו הוא בסופו של דבר ישתף אותנו. לפעמים התלמידים רק מחכים שישאלו אותם.

מה עושים עם כל מה שלמדנו?

- + נתחו את המידע המצטבר ונסו למצוא דפוסים, הקשרים, מכנה משותף או היבטים שלא ניתן למצוא בהם עקביות: לדוגמה - זהו תחומי דעת שבהם הוא מגלה יותר עניין לעומת אחרים, מורים אליהם נקשר יותר, משימות בהן הוא מצליח יותר או פחות, זמנים ... מקומות ... סוגי משובים ... סוגי תמריצים ... מאפייני השיח ועוד.
- + נסו למצוא הסברים לאותם ממדים - מדוע התלמיד פועל באופן הזה דווקא עם מורה כזה או אחר, מדוע הוא מגלה מוטיבציה ב... ונמנע מ... ועוד.
- + תעדו את המידע ותרגמו אותו ליצירת 'סיפור שלם' על אודות התלמיד.
- + השתמשו בכל הידע המצטבר בכדי לבנות את תוכנית העבודה עם התלמיד.

מקורות עזר

- [תהליך היכרות אישית](#) - אגף הכלה והשתלבות
- [קשר מורה תלמיד](#) - פורטל עובדי הוראה, מרחב פדגוגי
- [תוכנית אישית להיכרות עם התלמיד](#) - אינקלן, בתי ספר מכילים

סיפור פרטני וכיתתי

סיפור פרטני

- סך כל המידע המצטבר על התלמיד צריך להיות מתורגם לסיפור שלם. בהגדרה של 'סיפור', הכוונה היא להסתכלות שלמה על התלמיד המורכבת מסך המידע שצברנו לגביו. המלצה - נסו לנסח זאת כסיפור כששאלת המסגרת יכולה להיות:
1. מיהו התלמיד ומה אנחנו יודעים עליו?
 2. איך נראה יום/שבוע בחייו של התלמיד?
 3. האם האופן שבו אני מתאר את התלמיד דומה/שונה משמעותית מהאופן שבו יתארו אותו חבריו, בני המשפחה שלו, מורים אחרים בבית הספר.
- בתהליך כתיבת הסיפור נסו להבין עד כמה הקשיים של התלמיד 'צובעים' את סדר היום שלו ואת זהותו או לחלופין נראים משמעותיים עבורכם כמורים אך הם חסרי משמעות בעיניו או בעיני סביבתו.

סיפור כיתתי

- סך כל המידע המצטבר על הכיתה צריך להיות מתורגם לסיפור שלם. בהגדרה של 'סיפור', הכוונה היא להסתכלות שלמה על הכיתה המורכבת מסך המידע שצברנו לגביה. המלצה - נסו לנסח זאת כסיפור כששאלת המסגרת יכולה להיות:
1. מיהי הכיתה ומה אנחנו יודעים עליה?
 2. איך נראה יום/שבוע בחייה של הכיתה מנקודת המבט של התלמידים?
 3. איך נראה יום/שבוע בכיתה מנקודת המבט של מחנכת הכיתה?
 4. מה מתרחש במפגש ביני המורה לבין הכיתה בנקודות זמן שונות, מקצועות שונים...
 5. האם האופן שבו אני מתאר את הכיתה דומה/שונה משמעותית מהאופן שבו יתארו אותה מורים אחרים המלמדים את הכיתה?
- בתהליך כתיבת הסיפור נסו להבין עד כמה הקשיים של תלמיד בודד או של כמה תלמידים 'צובעים' את הכיתה כולה.

מהיכרות מעמיקה לתוכנית עבודה לתלמיד ולכיתה

מהי תוכנית עבודה?

תוכנית עבודה היא דרך פעולה מתוכננת היטב המכילה הצבת יעדים ורשימת פעולות לביצוע. תוכנית העבודה הכיתתית והפרטנית היא כלי ניהולי להנעה, להכוונה, לתיאום, לבקרה ולהערכה עבור המחנך, ולעיתים גם עבור התלמידים כשותפים לתהליך.

מה חשוב לדעת לגבי תוכנית עבודה?

- + תוכנית עבודה אינה המטרה אלא האמצעי המאפשר לנו לקדם את התלמיד או את כלל תלמידי הכיתה.
- + תוכנית העבודה אינה עבודה נוספת אלא חלק מהעבודה עצמה. כל בעל מקצוע נזקק לתוכנית עבודה.
- + תוכנית העבודה צריכה להיות גמישה ודינמית ולהתעדכן בהתאם לצרכים משתנים ובהתייחס לתהליכי ניטור ובקרה תמידיים.
- + תוכנית העבודה צריכה לשרת אותך המורה ולכן חשוב שתהיי רלוונטית ויישומית.
- + תוכנית העבודה צריכה לשרת את התלמידים ולכן עליה לתת מענה משמעותי לצרכים האמתיים של התלמידים בכיתה.
- + תוכנית העבודה צריכה לצאת מתוך תפיסה המאמינה ביכולתו של התלמיד או ביכולתה של הכיתה להתקדם ולצמוח. היא צריכה להציב רף ציפיות גבוה אך כזה הנמצא בטווח ההתפתחות המשותפת.
- + תוכנית עבודה אינה פעולה של איש אחד. לחשיבה על הגדרת המטרות, על הפעולות ולקביעת לוחות הזמנים נדרשת עבודת צוות ושותפות. התבוננות משותפת במיפוי תניב תוכנית מדויקת ויעילה יותר וכן ריבוי של קשרים לשיטות פעולה, אשר יסייעו להפוך אותה לאפשרית ולהוציאה לפועל.
- + תוכנית העבודה מכילה שותפים שונים אך היא צריכה להיות מנוהלת על ידי מחנך הכיתה המתכלל את התהליך.

ממיפוי לתוכנית עבודה

לצורך כתיבת תוכנית עבודה יישומית לתלמיד ולכיתה יש להכיר היכרות מעמיקה את התלמיד והכיתה, החוזקות והחסמים לצד החסמים והצרכים הנובעים מהם. לשם כך נדרש **מיפוי** כיתתי הוליסטי, אשר מציג היבטים שונים של התמונה הפרטנית והכיתתית, היבטים לימודיים, התנהגותיים, תפקודיים, חברתיים, אישיים-משפחתיים ורגשיים.

בכדי ליצור תהליך שראשיתו היכרות ומיפוי התלמידים וסופו כתיבת תוכנית עבודה, מומלץ לפעול לפי השלבים הבאים:

1. איסוף נתונים בעזרת המיפוי
2. בניית התמונה הפרטנית/כיתתית
3. ניתוח וזיהוי הגורמים לקשיים

4. הגדרת המטרות
5. בחירת הפעולות
6. קביעת השגרות
7. הגדרת צמתי בקרה
8. תרגום כל הנ"ל לכדי תוכנית עבודה

להעמקת הידע אודות תוכניות עבודה מומלץ להעמיק במסמך הבא:
['גשר הממים'](#), ממיפוי לתוכנית עבודה - אגף חינוך יסודי

לרכזי השתלבות - מומלץ להיעזר בטפסים הבאים:
[ממיפוי לתוכנית עבודה אישית](#) - אגף חינוך יסודי
[ממיפוי לתוכנית עבודה כיתתית](#) - אגף חינוך יסודי

עיצוב אוניברסלי ללמידה

פתח דבר

תפיסת העיצוב אוניברסלי ללמידה עומדת בבסיס התפיסה הפדגוגית של עולם ההכלה לצד הלמידה הפרסונלית. תפיסה זו מהווה את התשתית להבנת כלל הפעולות הנדרשות בתהליכי הוראה ולמידה מכווני פרט בתוך הכיתה ההטרוגנית.

תפיסה זו מעוגנת במחקר ומאפשרת התבוננות מקיפה על כלל מטרות ופעולות ההוראה: ייצוג הידע, הבעת הידע, ומעורבות פעילה בתהליך הלמידה.

מהו עיצוב אוניברסלי ללמידה?

עיצוב אוניברסלי ללמידה מתמקד בסביבה של הילד - בתוכנית הלימודים, בחומרי הלימוד, בדרכי ההוראה ובדרכי ההערכה. מדובר במסגרת של קווים מנחים לפיתוח פעילויות וסביבות למידה מגוונות המתאימות לשונות בין הלומדים. גישה זו של עיצוב אוניברסלי ללמידה מאמינה כי דרך עיצוב סביבה גמישה, ובאמצעות חלופות מגוונות כבר בשלב התכנון, ניתן לאפשר ללומדים שונים, בעלי צרכים שונים, לקבל הזדמנות שווה ללמידה.

הנחות היסוד

כל לומד הוא ייחודי, בעל צרכים, תחומי עניין, חוזקות ומגבלות המיוחדים לו. כל אדם לומד בצורה אחרת והשונות היא הנורמה ולא היוצא מן הכלל.

גם המורה הטוב ביותר, כל עוד הוא מלמד בדרך המסורתית, אינו יכול להתייחס לשונות הקיימת בין התלמידים בכיתה ולהתאים את ההוראה שלו לכולם, וגם אין פתרון אחד המתאים לכולם.

ההתאמה לצרכים השונים נעשית דרך גמישות ובמתן אלטרנטיבות שונות (גיוון) מתוך רצון להסיר חסמים בלמידה.

הוראה המכוונת להסרת חסמים היא הוראה המאמינה ביכולתו של כל תלמיד להתקדם והיא פועלת להסיר את אותם החסמים המונעים מהתלמיד להבין את המידע הנלמד, להביע את הידע המצטבר ולהיות מעורב במהלך השיעור.

גישת העיצוב האוניברסלי ללמידה מעודדת יצירה של תנאים גמישים המבטיחים נגישות והשתתפות של כל התלמידים וזאת מבלי להנמיך את הציפיות והסטנדרטים.

מיקוד השינוי בכיתה השלמה

בתפיסת העיצוב האוניברסלי ללמידה, ההוראה אינה מתמקדת בתלמיד המתקשה אלא בכיתה השלמה וזאת מתוך הבנה שחלק ניכר מקשיי התלמיד ניתנים לפתרון בתוך הכיתה ואינם דורשים פתרון ייחודי אישי. יתרה מכך, לעיתים הפתרון הניתן תוך התייחסות לכלל תלמידי הכיתה יהיה יעיל ומשמעותי יותר. פתרון הניתן לתלמיד יחיד בתוך השיעור יכול לתת מענה לתלמידים רבים אחרים בכיתה.

תהליך מקדים

בניגוד לעבודה המאפיינת לעיתים הוראה מתקנת, שבה נעבוד תחילה עם כלל התלמידים, ורק אם נמצאו קשיים נבנה תוכנית הנותנת מענה, בתפיסת העיצוב האוניברסלי ללמידה, יוצרים מלכתחילה שיעור המתאים לתלמיד הקצה (התלמיד המתקשה והתלמיד המתקדם).

שיעור המכוון מראש לקצוות יתאים גם ל'תלמידי האמצע'. שיעור כזה יאפשר לכל אחד מהתלמידים להרגיש שייך ומעורב בשיעור, למשל: במקום לקרוא תחילה את הטקסט ולאחר מכן להסביר את המילים לתלמידים שאינם מבינים, נזהה מראש את הקשיים השפתיים שעלולים להוות חסם לתלמיד ונערוך פעילות מטרימה. בד בבד גם נשאל שאלות מאתגרות על אותן מילים כדי לתת מענה גם לתלמיד שרמת האוריינות שלו גבוהה במיוחד.

מוקד השינוי

בתפיסת העיצוב האוניברסלי ללמידה מוקד השינוי הוא הסביבה ולא התלמיד. גישה זו מאמינה כי במקרים רבים שינוי הסביבה יוביל להסרת חסמים אצל התלמיד ולהעלאת מידת המעורבות שלו בעת השיעור. ביכולתה של סביבה מתאימה לאפשר לתלמיד לרכוש את הידע גם אם יש לו הפרעות קשב, קשיים בקריאה, בכתיבה וכו'. זאת, גם אם לא הצלחנו לפתור את הבעיה עצמה.

צמצום החסמים צריך להיעשות באמצעות התאמות קוריקולריות - שינויים שהמורה או צוות המורים עורכים בתכנים ובחומרים, בדרכי ההוראה ובדרכי הערכת ההישגים.

פדגוגיה מבוססת ידע נירו-פדגוגי

העיצוב האוניברסלי ללמידה נשען על ההבנה של מבנים קוגניטיביים שונים ללמידה. ידע זה מסייע למורה המתכנן את הלמידה ביצירת תוכניות מותאמות ללומדים הזקוקים לתיווך הלמידה באמצעות עיצוב סביבה עשירה בגירויים ובתומכי זיכרון.

גיוון

ישום העיצוב האוניברסלי מתאפשר באמצעות יצירת מגוון רחב של דרכי הוראה-למידה המתבטאת בקיומם של שלושה מרכיבים מרכזיים: ייצוג, ביטוי והשתתפות.

- + **גיוון בדרכי העברת הידע וייצוגו** - גיוון בכלים ובאמצעים לתפיסת תוכן, גיוון בשפות להעברת מסרים (מלל, סמלים, המחשות ויזואליות אחרות), גיוון בדרכי הלמידה ובערוצייה, גיוון באמצעי ההמחשה, גיוון באמצעים טכנולוגיים להצגת המידע. גיוון זה מסייע ללומד לייצג את הקשרים וההקשרים של הלמידה.
- + **גיוון בדרכי הביטוי והיישום** - גיוון בדרכים שבהן התלמיד מבטא את ידיעותיו ומחשבותיו, גיוון בתהליכי הערכה, אמצעים מגוונים לביטוי הידע יאפשרו ללומדים לבטא את תוצרי הלמידה ולהוכיח את הידע שרכשו.
- + **גיוון באופנים ליצירת מעורבות** - גיוון בדרכים שבהן המורים מקדמים את רמת המעורבות של התלמיד בתוך השיעור ואת מידת ההנעה שלו ללמידה. אמצעים מגוונים למעורבות יציבו בפני התלמידים אתגר ועניין ויתרמו להעלאת המוטיבציה שלהם ללמידה.

שפת חסמי הלמידה

תפיסת העיצוב האוניברסלי ללמידה לוקחת בחשבון את חסמי הלמידה של התלמידים בעת תכנון יחידת הוראה. דמיינו שאתם רוצים לעבור מהסלון למטבח - במטבח נמצא המקרר המכיל את המוצרים, הכיריים, התבלינים וכלי הבישול. אתם אוהבים לבשל, וגם יודעים לעשות זאת היטב. אבל יש בעיה. דלת זכוכית חוסמת את הדרך. אינכם יכולים להיכנס למטבח. אם רק תמצאו את הדרך החלופית להגיע אל המטבח, תוכלו לבשל את הארוחה האהובה עליכם.

עכשיו דמיינו את התלמיד שרוצה לעבור דרך הטקסט אל החוויה שהסיפור יצר. בתוך הטקסט יש כל מה שהוא אוהב: סיפור מעניין, סיטואציה מצחיקה, ידע חדש, תוכן מפתיע ותובנות חדשות. אבל יש בעיה. 'דלת זכוכית' ושמה לקות קריאה חוסמת את הדרך. התלמיד אינו יכול 'להיכנס אל הטקסט'. אם רק ימצא את הדרך החלופית, הוא יוכל להפיק מהטקסט את אותו ערך שהוא חפץ בו ושאלו כמורים מעוניינים שידע להפיק.

פעולות עיקריות

- תהליכי הוראה ולמידה המתבססים על תפיסת העיצוב האוניברסלי ללמידה צריכים לכלול את הפעולות הבאות:
1. תכנון השיעור צריך לקחת בחשבון את המפגש בין המאפיינים של המורה, תחום הדעת ושיטות ההוראה המתוכננות באותו השיעור (המתודה) לבין מאפייני התלמיד. חסם הוא כל דבר המונע ממפגש זה מלהתקיים כרצוי - למשל המורה מדבר מהר וקצב העיבוד של התלמיד איטי, זה חסם. המורה מבקש מהתלמידים להגיב על סיפור שקראו ולתלמיד יש קשיי קריאה, זה חסם.
 2. עם זיהוי החסמים השונים יש למצוא את הפתרונות האפשריים בתוך השיעור. המורה מדבר מהר ביחס לקצב העיבוד של התלמיד? הוא יקפיד לעשות עצירות בשיעור ולבצע סיכומי ביניים. המורה מקריא את הטקסט בקול ועוד.
 3. כל פתרון (מענה) שנבחר יש לבחון האם הוא רלוונטי רק לתלמיד נתון או שייכול לשרת את הכיתה כולה, במידה והתשובה היא ש'חיוני לאחד מיטיב לרבים' מומלץ להפוך זאת לפרקטיקה המובנית בתוך השיעור.
 4. על מנת לתת מענה למקסימום תלמידים ולהסיר כמה שיותר חסמים חשוב לייצר מגוון ואפשרויות בחירה (גם תהיה הקראה וגם יהיה זמן לקריאה עצמית...).

למידה נוספת ונרחבת על אודות עיצוב אוניברסלי מומלץ ללמוד מהמקורות הבאים:
[שיעור אחד לכולם](#) - עיצוב אוניברסלי ללמידה - הכוורת, מזכירות פדגוגית
[עיצוב אוניברסלי ללמידה](#) - הכלה למעשה, אגף חינוך יסודי

מטרות

1. הנגשת הלמידה וסביבת הלמידה לכלל התלמידים בכיתה.
2. הסרת חסמי למידה והשתתפות.
3. טיוב תהליך מיצוי האפשרויות.
4. העלאת רמת המעורבות והמוטיבציה של התלמיד בתהליכי הלמידה שלו.
5. פיתוח יכולתו של כל מורה לאפשר לכל תלמיד להשתמש ביכולות ובכישורים המובהקים שלו ולעקוף את קשיי הלמידה המאפיינים אותו.
6. גמישות באופני המידע שהמורה מציג בכיתה וגמישות באופן שבו התלמיד מפגין את הידע שלו במהלך ההשתתפות בשיעורים.

פעולות

- + תכנון שיעור על פי עקרונות [ההוראה התכננה](#).
- + הגדרת מטרות ברורות.
- + זיהוי הידע והמיומנויות הנדרשות להשגת היעדים.
- + ניתוח הקשיים ואיתור חסמים אפשריים אצל התלמיד לצד יכולות.
- + תכנון מקדים של חלופות שונות בתהליכי ייצוג המידע, ביטוי הידע וההשתתפות ומעורבות.
- + גיוון במתודות, בחומרים, בסביבת הלמידה, במדיה.
- + הוראה מפורשת וגמישה.
- + הערכת תהליך הלמידה של התלמיד והסקת מסקנות.
- + רפלקציה עצמית והסקת מסקנות.

טיפים

- + **השתמשו בטכנולוגיה מסייעת להסרת חסמים** - חפשו את הטכנולוגיות המתאימות: טקסטים דיגיטליים, מעבד תמלילים, סרטונים, מצגות, אפליקציות, אתרים, חומרות ועוד. ככל שתלמדו להכיר את התלמיד טוב יותר, תוכלו להתאים לו באופן מדויק יותר חלופות להסרת חסמים.
- + **העמיקו בתפיסת העולם** - עיצוב אוניברסלי ללמידה אינו יכול להיות רק רשימה 'פשוטה' של משימות ביצוע או מתכון שאפשר לעקוב אחריו. זוהי דרך חדשה לגמרי של חשיבה: תפיסת עולם המתורגמת לפעולות.

- + **ספקו לתלמידים משוב קבוע** - נסו לזהות מה הם המשימות, המתודות, אופני ההבעה או סביבות הלמידה המאפשרים לתלמיד מיצוי מיטבי של יכולתו.
- + **היו יצירתיים** - הוראה על פי תפיסת העולם של עיצוב אוניברסלי ללמידה מחייבת יצירתיות בהצעת החלופות ובחיפוש הפתרונות להסרת חסמים. גונו באפשרויות - שלבו פודקאסטים, צילומים, קריקטורות, מחול, המחזה עבודות יצירה ועוד.
- + **היו גמישים - אפשרו גמישות במרחבי הלמידה** - למידה פנים כיתתית או חוץ כיתתית, למידה על השטח, למידה עם אוזניות. זכרו: לא כל מה שמתאים לכם, מתאים לתלמידים ולהפך.

להרחבת הידע

[עיצוב אוניברסלי - עלון למדריך ההכלה](#)

בעלון זה יש עיסוק בבירור המושג, זיהוי מקור הגישה, הבנת המושגים חסמי למידה וכיצד ניתן לצמצם אותם, מיקוד בעקרונות העיצוב האוניברסלי ללמידה ואף דרכים להעביר ידע זה למורים בעזרת סדנה ומערך של 'איך מדריכים את זה', בנוסף קיימת הפניה למקורות קריאה נוספים.

[עיצוב אוניברסלי - חוברת של בית איזי שפירא](#)

חוברת זו עוסקת במושג, זיהוי מקור הגישה, מיקוד בעקרונות וקווים מנחים ליישום הגישה, דוגמאות להטמעה וראיות מחקריות נלוות.

[סדנת עיצוב אוניברסלי ללמידה](#)

בתוך תלקיט רכזי ההשתלבות - מערך הכולל הסבר על אודות הסדנה, המצגת והאביזרים הנלווים.

[עיצוב אוניברסלי בתוך אתר עוג](#)

סרטון של ד"ר שרה גבעון העוסק בשאלה איך מתאימים את ההוראה לכל תלמידי הכיתה. תלמידים עם ליקויי למידה ו/או הפרעות קשב אינם קבוצה אחידה. אין הדבר אומר שצריך להכין מערכי שיעור כמספר התלמידים. באמצעות שיטות נכונות אפשר להתאים מערך שיעור אחד ללומדים מסוגים שונים. ראו מה אומרת על כך ד"ר שרה גבעון.

[UDL: Practice and Principles \(אנגלית\)](#)

ד"ר רוז, מנהל המרכז הארצי לעיצוב אוניברסלי ללמידה מסביר כיצד העיצוב האוניברסלי עוזר לטפל באתגרים העומדים בפני המחנכים כיום. ד"ר רוז מתאר את שלושת עקרונות ה-UDL ומשמעותם לתרגול בכיתה.

כלים לשירות העיצוב האוניברסלי ללמידה

כלים לתכנון שיעור:

[מיפוי נתונים לתכנון הוראה בשיעור](#) - מאגר הפרקטיקות של אגף מו"פ מיפוי נתונים ומפת 'שושנים וקוצים'.

[הכנת תוכנית עבודה שנתית לכיתה](#) - מאגר הפרקטיקות של אגף מו"פ שלבים בכתיבת תוכנית עבודה, ותמונת עתיד.

[כלי לפיתוח שיעור בארבע שלבים](#) - אינקלו הגדרת יעדים, חשיבה על נתיבים, פיתוח תוכניות, התאמות וליטושים.

[כלי לתכנון שיעור](#) - עמותת אינקלו הגדרת יעדים, פיתוח תוכנית השיעור, התבוננות וליטוש: הזמנה למגוון, התבוננות נוכחת ומתמשכת והתאמה אישית.

כלים להסרת חסמים

[מחסמי למידה להתאמות - כלי עם השלמה חלקית](#)

[מחסמי למידה להתאמות - קובץ שלם](#)

הוגנות היא הוודאות כי ישנה גישה שווה לחינוך איכותי כלפי כולם - כזה שיקדם הזדמנויות למידה לכל אורך החיים גם עבור אנשים עם מוגבלויות, עבור אנשים מקבוצות תרבותיות שונות ועבור ילדים במצבי סיכון

(Incheon Declaration, UNESCO :2030 Education)

הוגנות בחינוך-מהי?

בנקס ובנקס¹ מגדירים הוגנות בחינוך כ"מכלול של אסטרטגיות הוראה ואקלים כיתתי המסייעים לתלמידים מרקעים שונים (אתניים, תרבותיים, מגדריים וכו') להשיג ידע, מיומנויות וגישות אשר יאפשרו להם לתפקד בצורה האפקטיבית ביותר בחברה וליצור ולקיים חברה אנושית ודמוקרטית".

הוגנות בחינוך חשובה הן לצורך הווה בו כל התלמידים מממשים את הפוטנציאל שלהם ונהנים והן לצורך הכנת כל תלמידי מערכת החינוך לעתיד שבו משתנים רבים מייצרים חוסר ודאות לגבי דרישות עולם הקריירה העתיד.

הוגנות בחינוך-לשם מה?

לשם קידום חברה צודקת בה לכל אדם ערך שווה. חברה בה אין קשר בין המיקומים החברתיים של אנשים - דת, לאום, אתניות, מגדר, מצב סוציו- אקונומי, מצב פיזי, לבין האפשרויות שלהם להתפתח, לממש את החיים שהם בוחרים בהם, לחוות שייכות, לייצג את עצמם ולהשפיע על החברה. חברה בה יש הכרה בערך של מגוון כישורונות וזהויות קבוצתיות ואישיות, וכפועל יוצא, מדיניות המטפחת זאת.

על אף שבמאה 21 נוצרות הזדמנויות להשתתפות ולהצלחה עבור תלמידים שלא זכו לכך בעבר, עדיין יש צורך להסיר חסמים חברתיים ומבניים ולשנות את דרכי ההוראה לטובת השתתפות מיטבית של כלל התלמידים. טיוב ההזדמנויות והסרת החסמים דורשים סט כלים מבוססי תפיסה ושיפור מתמיד של צוותים חינוכיים. פיתוח תפיסה ופרקטיקות של הוגנות, ינחילו דרכי הוראה ויעסקו בהסרת החסמים והרחבת ההזדמנויות לכלל התלמידים מרקעים מגוונים, להתחרות בהצלחה בעידן הכלכלה הגלובלית והעולם המשתנה.

1 McGee Banks, C. A., & Banks, J. A. (1995). Theory into practice. 34(3), 158-152. Equity pedagogy: An essential component of multicultural education.

הלמידה בעולם משתנה דורשת מהלומדים להיות סובייקטים ופעילים אקטיביים; להוביל אותה, לבחור בה.² לכן אנחנו נדרשים לייצר חינוך שמפתח בקרב הלומדים תחושת פעילות יוזמת; להיות סוכני השינוי של עצמם, להחזיק יכולת נתפסת להציב מטרות ולפעול להשגתן (Agency). בנוסף, למידה בעולם משתנה דורשת מהלומדים לפתח יכולת לקיים יחסי גומלין אינטראקטיביים, מקדמים ומבוססי תמיכה הדדית (Co-agency).³

למידה שמקדמת Agency מצריכה מאיתנו יותר ממתן גישה שווה להזדמנויות. היא דורשת הכרה וטיפול מכוון של כלל הלומדים מתוך הכרות עם עצמם, עם סביבתם ועם משפחתם, היא דורשת כיבוד ומינוף המגוון והשוניות, מתן הזדמנות להשתתפות, להשמעת קול ולבחירה, ויצירת חוויות למידה בסביבות רפלקטיביות המקדמות תחושת שייכות.⁴ עלינו לייצר בלמידה פורטרט שהלומד יכול לזהות את עצמו בו, את מה שהוא מרגיש ואת הנרטיב שהוא רוצה לספר על עצמו (כולל בהיבטי תרבות, מגדר ושפה). כך אנחנו מייצרים תחושה של מערכת אינפנטיליזציה וממה שהוא רוצה להיות. גישה שרואה את הלומדים כבעלים של הידע (ולא רק את המורים) תסייע לילד לראות את עצמו באותו פורטרט, ולהפוך אותו ליוצר וחוקר של ידע, תפתח את סקרנותו ורצונו ללמוד ותחזק את המיומנות שלו כלומד עצמאי לאורך החיים.⁵

אבל כדי ליישם פרקטיקות של הוגנות פדגוגית בעולם משתנה, פרקטיקות שיקדמו Co-agency ו-Agency, אנחנו חייבות להסיר חסמים חברתיים ומבניים ולשנות את דרכי ההוראה המסורתיות לטובת השתתפות מיטבית של כלל התלמידים. נעשה זאת בעזרת סט כלים מבוססי תפיסת ההוגנות ופיתוח מתמיד של הצוותים החינוכיים.

הסרת החסמים כרוכה בפעולה אקטיבית ב-3 רמות:⁶

משאבים - חלוקה הוגנת של משאבים - מדיניות של חלוקת משאבים כגון ציוד, שעות פרטניות, הסעות, מורים איכותיים, אך גם זמן המוקדש בתוך שיעור, ישיבות פדגוגיות או שיחות עם הורים בהתאם לצרכים וללא תיוג. פעולה להסרת חסמים של משאבים מתחברת לקידום צדק חלוקתי.

תרבותי - הכללה של ערכים תרבותיים מגוונים ושל מגוון זהויות - הכללת ערכים, נקודות מבט, ידע, שפות, מטרות ודרכי פעולה, על ידי הנכחה ודיאלוג מתמיד. בנוסף, הכרה בחינוכיות של כל מגוון המשפחות ומתן קול והזדמנות נגישה למשפחות להשתתף. פעולה להסרת חסמים תרבותיים מתחברת לקידום צדק הכרתי.

פוליטי - מתן קול שווה בהליכי קבלת ההחלטות עבור קבוצות שונות - מדיניות המטפחת ייצוג השתתפות והשפעה של כלל המשתתפים. פעולה להסרת חסמים פוליטיים מתחברת לקידום צדק ייצוגי.

שלושת רמות אלו מהותיות להוגנות פדגוגית. הן מבטאות את החסמים שיש להסיר, את הצדק יש לכונן, והן גם מהוות את ההקשר לפיתוח ה-Agency. נוצר בהן הון חומרי (משאבים), הון חברתי (חינוך, רווחה, בריאות, ביטחון אישי ועוד), והון סימבולי (נראות, יחס של כבוד, קשרים, מעמד בחברה, השמעת קול), אשר חיוניים לפיתוח ה-Agency.

2 קארן ק. גרזה (2020). Battelle for Kids - הוגנות ולמידה במאה ה-21 - נקודת הצטלבות.

3 ההגדרות נשענות על הגדרות האגף לחינוך יסודי, אגף שפ"י, אגף מו"פ וג'ינט אשלים (2021): הוגנות בחינוך בעולם משתנה - תדריך למנהל.ת.

4 קארן ק. גרזה (2020). Battelle for Kids - הוגנות ולמידה במאה ה-21 - נקודת הצטלבות.

5 S. Chang (2020). Diversity and Equity in 21st century Learning. Battelle for Kids.

6 הפעולות בשלושת הרמות הן פיתוח של צוות המטה ונשענות על תפיסתה של ננסי פרייזר - Fraser, N. (2007). Feminist politics in the age of recognition: A two-dimensional approach to gender justice. Studies in Social Justice, 1(1), pp. 23-35

ללא הון סימבולי למשל - Agency לא יוכל להתפתח, שכן מחסור בהון סימבולי מביא לתחושת השפלה, לפגיעה בכבוד ולתחושת התעלמות מהקול האישי שלי.⁷

אז מהי בעצם הוגנות פדגוגית?

הוגנות פדגוגית היא גישה חינוכית המבטיחה נגישות שווה לכלל הלומדים לחינוך איכותי, למשאבים, לשותפויות בתהליכי קבלת החלטות המשקפים מגוון תרבותי ומגוון ערכים. היא מאפשרת הזדמנויות ללמידה לאורך החיים ומציידת את כלל הלומדים ביכולת להרחיב את הפעלנות היוזמת והמוכנות - Agency & Readiness שלהם ולממש עצמם כסובייקטים בלמידה ובכלל; להיות בעלי מיומנויות ודפוסי חשיבה אשר נדרשים לעולם משתנה, לממש את שאיפותיהם, לחוות שייכות, להשתתף ולהשפיע על המרחב החינוכי, על הקהילה והמשפחה.

סביבת למידה הוגנת מייצרת תחושת ביטחון של הפרט שתאפשר לו ללמוד על עצמו, על הזהות שלו ושל משפחתו. על סביבה זו לכבד ולהביע עניין באופן אותנטי ברקעים השונים, במשפחות, בקהילות המקור ובהון הסימבולי של כל אחד מהילדים בכלל התהליכים הפדגוגיים. לכן למידה בעולם משתנה נשענת על חיבור חוויות למידה לנושאים החשובים לכל פרט ולזהותו, על בניית פתרונות לבעיות אמיתיות בקהילה, כיבוד ומינוף השונות בתהליך הלמידה וכן על חקר ורפלקציה של היבטים של הון חברתי וסימבולי פרטני, משפחתי וקהילתי. עצם ההכרות של הפרט ולמידתו את עצמו וסביבתו - הופכת את העולם המשתנה להזדמנות לתהליכים פדגוגיים מגוונים וצודקים יותר. הנחת המוצא היא כי מציאות חינוכית זו צודקת בפני עצמה ולטווח הארוך תוביל לכיתוק הקשר בין מיקומים, זהויות ואפשרויות חברתיות לבין ההזדמנות לממש שאיפות, להשתייך, להשתתף ולהשפיע, זאת מבלי לנתק את הילד מסביבתו וזהותו.⁸

7 קרומר-נבן, מ. (2015). עבודה סוציאלית מודעת עוני: פרדיגמה חדשה לפרקטיקה עם משפחות עוני. חברה ורווחה, לה(3), עמ' 301-321.
8 הגדרת 'הוגנות בחינוך' מבוססת על עבודת פיתוח ידע שנעשתה בצוות המטה של תכנית ההוגנות ובצוות משימה אמריקאי שקם באשלים. בנוסף, ההגדרה נשענת על מגוון החומרים והתאוריות בתחום: הגדרות האגף לחינוך יסודי, אגף שפ"י, אגף מו"פ וג'וינט אשלים (2021): הוגנות בחינוך בעולם משתנה - תדריך למנהל.ת; Sturgis, Chris & Casey Katherine. (2018). Designing for Equity: Competency works - INACOL.; Sturgis, Chris. (2017). In pursuit of Equality: A Framework for Equity Strategies in Competency-Based Education. Competency works - INACOL

למידה רגשית-חברתית

למידה רגשית-חברתית (SEL) מתייחסת לתהליך באמצעותו תלמידים לומדים ומיישמים מערך של כישורים חברתיים, רגשיים, התנהגותיים ותכונות אופי הנדרשות להצלחה בבית הספר, בעבודה, במערכות יחסים ובחיים האזרחיים. טיפוח והטמעה יעילים של למידה רגשית-חברתית מחייבים בנוסף להוראה ישירה של מיומנויות גם יצירה רחבה המטפחת, מקדמת ומחזיקה למידה רגשית חברתית - הן בקרב התלמידים והן בקרב הצוות החינוכי, זאת במכלול הפעילויות בבית הספר ומחוצה לו, על פני רצף היום כולו ובמגוון הקשרים ונקודות ממשק, כולל בחינוך הלא פורמלי, בקהילה ובמשפחה. סביבה תומכת כזו גם מחזקת תחושות של קשר ושייכות, מוגנות ומסוגלות, היוצרות תשתית, פניות ומוטיבציה ללמידה רגשית חברתית.

הלמידה הרגשית חברתית אינה יכולה להיות מתומצצת בכמה עמודים. נדרשת כאן הבנה מעמיקה וסט רחב של פעולות ולכן קישור זה יתמקד רק בהפניות לקישורים חשובים.

להרחבת הידע

- למידה חברתית-רגשית - SEL ידע, פעילויות, הרצאות וסרטונים - [שפינ"ט](#)
- אוצר כלים ושגרות חשיבה ללמידה חברתית-רגשית - [ברנקו וייס](#)
- למידה חברתית-רגשית: עשרה אינדיקטורים ליישום מערכתי בבית הספר - [אבני ראשה](#)
- מהי למידה רגשית חברתית (SEL) - [אבני ראשה](#)
- מדריך להטמעת למידה חברתית-רגשית בבית הספר - [אבני ראשה](#)
- התשתית המחקרית על האופן שבו אנחנו לומדים: למידה היא חברתית ורגשית - [אבני ראשה](#)

ארבעת המארגנים

+ מארגן סביבה

+ מארגן זמן

+ מארגן לומדים

+ מארגן תכנים

היבטים יישומיים - תהליכי הוראה-למידה הממוקדים בארבעת מארגנים:

סביבה

סביבת הלמידה היא "המורה השלישי" של הלומד (לוריס מלגוצ'י). למרחב הלמידה יש השפעה ישירה על חוויית הלמידה ועל עושר הלמידה. סביבה לימודית מגוונת, פעילה ומאתגרת, המותאמת לדרכי הלמידה של ילדים בגילאי היסודי ובהתאמה למאפייניהם הייחודיים, הינה תנאי יסוד ללמידה מיטבית ומיטיבה.

זמן

ארגון מושכל של ממד הזמן, הוא רכיב מרכזי במכלול שיקולי הדעת המנחים את צוותי החינוך, בבואם לקדם התפתחות מיטבית מלאה ומאוזנת של הלומדים. גיוון של מסגרות זמן, זמן מורה, זמן לומד ויצירת הבחנה ביניהם.

לומדים

גיוון במסגרות למידה מאפשר יחסי קרבה ואכפתיות עם הלומדים, ובמקביל מאפשר מתן מענה לשונות ולפיתוח מכוונות עצמית בלמידה.

תכנים

תכנון אינטגרטיבי של הלמידה (למידה סביב רעיונות גדולים). בחירת תכנים מגוונים, המאפשרים נקודות מבט שונות ומוותאמים למאפייני הלומדים.

תפיסת המגוון כערך

היכולת לתת מענה לפרט בכיתה ההטרוגנית דורשת בראש ובראשונה הבנה עמוקה של הערך שיש בהטרוגניות. זאת תפיסת עולם הדוגלת בהטרוגניות מלכתחילה ולא בדיעבד.

למילים יש חשיבות, אך זה יותר מאשר 'מס שפתיים'. אם אנחנו רואים בהטרוגניות גזירה שעלינו להתמודד איתה הכי טוב שאפשר אנחנו נפעל לפרק בעיה זו על ידי יצירת קבוצות הומוגניות בתוך ההטרוגניות, בין אם נקרא לזה הקבוצות ובין אם נקרא לזה קבוצות למידה לפי מטרות או יכולת. המורה בכיתה יכול את תהליכי ההוראה שלו לימרכז הכיתה ולאחר מכן יחפש מענים נפרדים לתלמידים המתקשים והמצטיינים בכיתה.

אבל אם המורה רואה בהטרוגניות מאפיין טבעי של הכיתה כפי שהוא מאפיין את החברה, הוא יבחר לתת מענה לתלמידים כמסגרת הטרוגנית ולא ישאף ליצירת הומוגניות מתוך הבנה כי אין באמת קבוצה הומוגנית וכי ללמידה בקבוצה מגוונת יש ערך, לא רק במובן של ערכים, אלא גם במובן של יתרון, ערך מוסף.

חשוב להדגיש, ההתבוננות על המגוון בכיתה היא לא רק מנקודת המבט של יכולת אקדמית. תלמידים שונים זה מזה בהיבטים רבים - תרבות, אמונות, תחביבים, כישורונות, מניעים, מיומנויות רגשיות וחברתיות, ידע עולם, מאפיינים משפחתיים, חלומות ועוד. ואנחנו במקום לחתור ל'כור היתוך' צריכים לחגוג את המגוון הזה מתוך הבנה שהייחודיות והמגוון הם נכס המקדם את שגשוגה של כל חברה, גדולה (כעם) וקטנה (ככיתה).

תפיסת המגוון מאפשרת לפגוש את האחר מתוך כבוד לכל אדם, בתוך מרחב ששייך לכולם באופן שווה. היא רואה ושומעת את הקול הייחודי, שואפת להכיר את הסיפור שכל פרט מביא איתו ובשל כך היא גם יודעת להתאים לו את המענה הנדרש.

בית ספר, ככל חברה ארגונית, נתרם מאוד מהשונות שיש בתוכו מאחר שהוא מייצר אין סוף דעות ורעיונות.

כיצד מנהל יכול לקדם את תפיסת המגוון כערך

- + חיפוש המגוון בחדר המורים - בניית צוות מגוון והדגשת הייחודיות והשונות בין המורים על ידי עידוד ליוזמות ופעילות המביאות לידי ביטוי את הייחודיות - כמו פעילויות בתחומי עניין, שילוב היבטים תרבותיים ועוד.
- + יצירת אקלים המעודד את המורים להיעזר זה בזה ולעבוד ביחד מתוך היכרות הדדית ומעמיקה.
- + הבניית סדיריות בית ספריות המאפשרות לכל תלמיד ולכל מורה לפעול להעצמת הייחודיות שבו.
- + הבניית סדיריות הפועלות לכיבוד התרבויות השונות של קהילת בית הספר.
- + חתירה לקיום תהליכי הוראה בקבוצות הטרוגניות: הבניית סדיריות מתאימות, איגום משאבים ויצירת מרחבי למידה גמישים ולוח זמנים גמיש.
- + קיום מפגשים לכלל קהילת בית הספר עם אנשים שונים המהווים מודל להבנת ערך השונות.
- + ייזום 'פרויקטים' בית ספריים המדגישים את המגוון הקיים בקהילת בית הספר.

כיצד מורה יכול לקדם את תפיסת המגוון כערך?

- + הכוונת התלמידים לראות את המשותף ואת השונה בין התלמידים בכיתה.
- + יצירת פעילויות לימודיות וחברתיות, שבהן לשונות יש יתרון.
- + ניהול שיח מכבד על אודות שונות ודעות קדומות.
- + קידום כל התלמידים בהתייחס לשוניות המאפיינות אותם.
- + ניהול פדגוגי של ההטרוגניות באמצעות עבודה בקבוצות הטרוגניות בעלות סיכוי.

אזהרות מסע

חשוב לשמור על האיזון בין הסתכלות על הכיתה כמכלול עם מטרות ויעדים משותפים לבין מתן מקום לייחודיות של כל תלמיד בכיתה.

קידום תפיסת השונות כערך חייב לבוא לידי ביטוי במעשים הבית ספריים ולא להישאר כסיסמאות/פוסטרים במסדרונות בית הספר וגם לא בערב מאכלי עדות.

יש להימנע מלהתקבע על דפוסים, תפקידים ו"מעמדות" לחלק מהתלמידים.

הטרוגניות זה דבר חשוב אך יש להימנע מל"קדש" אותה. בניית קבוצות הטרוגניות למטרות שונות - לימודיות רגשיות או חברתיות צריכה להיעשות באופן שבו להטרוגניות יש ערך והשונות בין הלומדים אינה מובילה להימנעות של חלק מהשותפים בה. יש לייצר קבוצות הטרוגניות בעלות סיכוי.

עקרון מלווה - "לחגוג את המגוון"

הייחודיות והמגוון הם נכס המקדם את שגשוגה של חברה. המגוון הוא נורמה, והוא משקף את פני החברה בכללה.

לצפייה בסרטון לחץ כאן

ההכרה בשונות ובתרומה שלה היא חלק מהבנייה של חברה הוגנת כשמדברים על שונות בחינוך, הכוונה בדרך כלל להבדלים שיש בין התלמידים בתוך מסגרת התייחסות נתונה, כמו קבוצת הגיל, הכיתה או בית הספר. "ברור שהשונות בכל קבוצת גיל ובכל קבוצת לימוד היא רבה, מעבר לשאלות של יכולת אישית ומוטיבציה", דן ענבר (2000). תלמידים בתוך אותה קבוצת גיל נבדלים זה מזה במוכנות שלהם ללמידה, בתחומי העניין שלהם, בסגנונות הלמידה שלהם, בהתנסויותיהם וברקע האישי שלהם. להבדלים המשמעותיים בין התלמידים צריכה להיות השפעה על מה שעליהם ללמוד, על הקצב שבו עליהם ללמוד, על הדרך שעליהם ללמוד ועל התמיכה הדרושה להם מצד המורים כדי ללמוד (Tomlison, C. A. 2000).

מטרות

- + לחשוף את התלמידים למגוון של שוניות במרחב הכיתתי ובסביבתם הקרובה.
- + להכיר בתרומתה של השונות לכיתה, לקהילה ולחברה.
- + לקדם התנהגות סובלנית ומכילה כלפי אחרים בכיתה ובקהילה.
- + לעודד את התלמידים ליצור קשרים עם תלמידים השונים מהם ולקיים עימם פעילויות משותפות.
- + לקדם את תפיסת ההוגנות כזכות בסיסית.
- + לקדם ערכים של נתינה, אמפתיה, שיתוף פעולה ושוויון.
- + לחשוף כל אחד מהתלמידים אל החלקים השונים שבו/המרכיבים אותו.

מהלכים

1. תכנון פעילויות בית ספריות המדגישות את הייחודיות הקיימת בין התלמידים - ייחודית תרבותית, דתית, כישרונות ייחודיים, צרכים ייחודיים ועוד, לצד המכנה המשותף.
2. תכנון פעילויות בבית הספר ובחדר המורים המדגישות את הייחודיות הקיימת בין המורים.
3. תכנון מפגשים עם אוכלוסיות שונות בקהילה/חברה (לדוגמה: גילים שונים, אמונות שונות, עדות/תרבויות שונות, מראה שונה, התמודדויות שונות וכולי).
4. תכנון פעילויות בבית הספר המשתפות את הקהילה (הורי התלמידים, תושבי השכונה) ומדגישות את הייחודיות הקיימת בין משפחות.
5. חשיפה לספרים/שירים/טקסטים/סרטים העוסקים במגוון האנושי ובשונויות הקיימות בין האנשים.
6. תכנון פעילויות כיתתיות הנוגעות בהכרת העצמי והייחודיות שלי (דגש על הייחודיות בדברים הקטנים).
7. תכנון פעילויות כיתתיות ובית ספריות העוסקות בשוניות בחברה, ובכלל זה היכרות עם דמויות מעוררות השראה.

טיפים

- + **צרו שפה בית ספרית** - בחרו ב'מוטו' המשקף את תפיסת עולמכם בהיבט השונות והשתמשו בו באופן תדיר עד שיהפוך לשפה הבית ספרית.
- + **צרו תמונה בית ספרית/כיתתית רב־ממדית** - נסו לזהות בתוך התמונה הזו את השוניויות בין התלמידים בהקשרים השונים, ואת החסמים הנלווים. פעלו להסרת החסמים.
- + **עזרו לתלמיד/למורה לכבד את התרבות שממנה הגיע** - התעניינו במנהגים המאפיינים את התרבות שלו, במועדים המיוחדים לתרבות שלו ובספרות והאומנות המאפיינות אותה. בקשו לשמוע וללמוד ודאגו להביא לבית הספר/לכיתה דמויות מעוררות השראה שיחזקו את הגאווה של התלמיד בקבוצת השייכות שלו.
- + **שמשו מודל** - הקפידו לדבר בכבוד לכל אדם ועל כל תרבות. זכרו כי תלמידים/מורים החווים את המנהל/המורה כאדם סובלן, יפתחו סובלנות בעצמם.

פעולות יישומיות

חיבור לקהילות תלמידים / מורים אחרים בארץ ובעולם

חיבור בין תלמידי הכיתה לבין תלמידים אחרים בארץ/בעולם בתוך שימוש באמצעים אלקטרוניים כגון דוא"ל, סקייפ, ווטסאפ. ניתן להיעזר באתרים המחברים בין "חברים לעט", חשיפת תלמידים לבלוגים העוסקים באנשים בעלי מגוון תרבויות, דתות, צרכים ייחודיים.

פרקטיקות להכרת השונה

פרקטיקות שמטרתן לחשוף את התלמידים לשונות ביניהם בתחומים מגוונים, ולקדם התייחסות סובלנית ומכילה כלפי השונה.

כגון:

- < מצא/י את הדומים לך
- < דברים שרואים מכאן, לא רואים משם
- < מצבים אותנטיים בכיתה

סרטים וסרטונים מקדמי תפיסה

[זרה בתוכנו](#)

נערה אתיופית שמגדלת את אחיה, זוכה בתחרות ריצה ובכסף זכייתה רוכשת עבורו זוג נעליים.

[גיבורים קטנים](#)

ילדה, יתום צה"ל וילד עם מוגבלות שכלית התפתחותית מחפשים אנשים אבודים.

זה הילד שלי

סיפורו של אב לילד אוניסנט.

כוכבים על פני האדמה

סיפורו של ילד עם לקות קריאה (סרט הודי באורך מלא).

הכוכבים של שלומי

סיפורו של נער שהערכת והסביבה מתקשה לזהות את המיוחדות שבו (סרט ישראלי באורך מלא).

פרחים אדומים קטנים

סיפורו של קיאנג, פעוט מרדן בסין המתקשה לזכות בזר הפרחים האדומים שניתן לילדים הטובים.

בחזית הכיתה

סיפורו של תלמיד עם תסמונת טורט (סרט אמריקאי באורך מלא).

רדיו

סיפור ידידות בין מאמן פוטבול כריזמטי לבין צעיר עם מוגבלות שכלית התפתחותית (סרט אמריקאי באורך מלא).

הכלה ושילוב במערכת החינוך

סיפורה של התלמידה יהלי סעדה שלומדת בקמפוס דורה בנתניה.

שירים ומפתגמים מקדמי תפיסה

שוים - רן דנקנר ועילי בוסנר.

הצבע השמיני - שלומית כהן אסיף.

חברים מכל מיני צבעים - חנה גולדברג.

שירת העשבים - נעמי שמר על פי ר' נחמן מברסלב.

ניצוץ האהבה - אהוד בנאי ודקלון.

ילדה מזלג וילדה כף - נורית זרחי.

דלת - עידית ברק.

אסופת שירים בנושא שונות - מצגת.

ניבים ופתגמים בנושא "האחר הוא אני" - מחוז צפון.

רשימה של פתגמים / סלוגנים המדברים בזכות המגוון (באנגלית)

המלצות לספרים מקדמי תפיסה

אביב, זוהר, קסם של חבר (יד הפלא), 4 מודן.
אבירם, דנה. הסוד של גיל. הקיבוץ המאוחד.
אהרונוף, חגית, לא רואים עליה, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
גודארד, יוסי. הינשוף שראה הפוך. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
חבושי, חוה, הסוד, בתוך: שוקולד מריר מאוד, מסדה.
ישראל, ענת, לראות בעיניים עצומות. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
מוס, דבורה, שלי הצב ההיפראקטיבי, הוצאת יסוד.
מוס דבורה, הארנבת עם האפילפסיה, הוצאת יסוד.
עינת, עמלה, הלבד האחר של דני. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
פינגלה, ציפי, חולצה של שקט בבקשה, הוצאת יסוד.
קנטור, אברם, קללת הזר המוזר. תל אביב: ספריית פועלים.
קרלין, דליה, אני זה אני ואני יכול. הוצאת יסוד. רוח, אלי. להיות כמו כולם: ספור אישי ואמיתי, דני ספרים.
רון-פדר-עמית, גלילה, מבצע משה (מנהרת הזמן, 6) תל אביב: מודן.
רון-פדר-עמית, גלילה. קשה לי ללמוד, מודן.
רז, אורית, אני לא מה שאתם חושבים, ירושלים: כתר.
שמואל, עמי. ילדת הקשת בענן, הוצאת הקיבוץ המאוחד.

אומנות ההוראה היא לראות את המשותף בשונות בהבאת בני קבוצת הגיל לכדי עבודה משותפת, במיוחד כשהם מביאים עימם כישרונות שונים, טעויות שונות, תחומי עניין שונים ונטיית שונות ביחס למצב (מתוך ג'ון הטי, למידה נראית למורים, ברנקו וייס).

הוראה בקבוצה הטרוגנית מקדמת את ערך המגוון הלכה למעשה. נמצא כי שיטת הוראה בקבוצה הטרוגנית בה לכל תלמיד יש חלק והוא תורם ומקדם את המשימה הקבוצתית, תורמת להתפתחות דימוי עצמי חיובי, לתודעה של חיים בחברה הטרוגנית, ללמידה מתוך מוטיבציה פנימית והנאה ולהתפתחות מתמדת בידע ובמיומנויות של התלמיד. הקבוצות ההטרוגניות הן הכלי הזמין ביותר ליצור 'הקשר הטרוגני' שבתוכו יפעלו הילדים וילמדו.

מטרות

- + לאפשר לתלמיד להתקדם ולמצות את יכולתו.
- + להעמיק את תחושת השייכות של התלמיד.
- + ללמד את התלמיד על הדרכים הייחודיות לו לתרום לקבוצה ועל הערך המוסף שלו.
- + להעלות את רמת המוטיבציה של התלמיד.
- + לקדם את ההבנה של התלמיד על אודות ערך הקבוצה וערך השונה בתוך הקבוצה.
- + לקדם את תחושת האחריות והמחויבות של התלמיד כלפי חבריו לקבוצה.

מהלכים

1. חלוקת התלמידים לקבוצות הטרוגניות (בחלק גדול ככל האפשר מיום הלמידה). החלוקה לקבוצות אינה קבועה, בכל פעם התלמידים מתחלקים בהתאם להגדרות שהמורה קובע: קבוצות לפי מטרות אישיות, קבוצות לפי תחומי עניין (ראו פירוט).
2. הסבר על אודות חשיבות העבודה בקבוצות, כללי הלמידה בקבוצות ועוד.
3. לימוד כלים של עבודה קבוצתית, כמו כובעי חשיבה, תהליך קבלת החלטות ופתרון בעיות, סיעור מוחות ועוד.
4. חלוקת דפי משימה שבהם נכללות הנחיות לקבוצה לגבי שלבים בעבודה הקבוצתית. למשל, "חלקו ביניכם את החומר, וכל תלמיד יכתוב חמש שאלות לחידון הטרוגני".
5. הצגת מחוון/דף רפלקציה לקבוצות או לתלמיד הבודד. כדאי לערוך מדי פעם דיון רפלקטיבי בתוך הקבוצה או הכיתה כולה ולהעלות נקודות חוביות ונקודות לשיפור בעבודת הקבוצות.
6. תצפית על אופן עבודת הקבוצה, והתערבות במידת הצורך עם שאלות מכוונות והנחיות.

דוגמאות לקבוצות שונות

קבוצות ישיבה בכיתה:

קבוצה המתקיימת לאורך זמן - בדרך זו הקבוצות מפתחות הרגלי עבודה משותפים וחבריהן לומדם להכיר זה את זה היטב אך גם עלולים להתקבע דפוסים, תפקידים ומעמדות לחלק מהילדים.

קבוצה לפי מטרות אישיות:

ניתן ליצור קבוצות של תלמידים עם יעדים דומים שישתפו פעולה וילמדו זה מזה בתהליך החתירה להשגת היעד.

קבוצת אד הוק למשימה חד פעמית:

קבוצת ילדים למשימה חד פעמית, דף עבודה, פתרון תרגילים, עבודה בתחנות עבודה ועוד. בדרך זו ילדים זוכים לעבוד עם מגוון ילדים אחרים. מצד שני ההיכרות הבין-אישית מוגבלת, ואין עבודה מעמיקה על הרגלים ועל דפוסי עבודה בקבוצה.

קבוצה לפי תחומי עניין:

למשל בקורסי בחירה. דרך זו תורמת ליצירת מכנה משותף בקבוצה ולהתגבשות זהות וגאווה אישית בקרב התלמידים.

קבוצה לפי סוג תוצר:

ניתן לחלק את הכיתה לקבוצות משימה שונות: הכנת סיכומים ועבודות כתובות מסוגים שונים, קבוצה שתכין מחזה, קבוצה שתכין משחק או חידון ועוד.

קבוצת משימה:

קבוצה שקובצה יחד במסגרת יחידת לימוד או פרויקט. הקבוצה תעבוד יחד למשך תקופה עד השלמת המשימה שהוגדרה לה.

מה נרצה לראות?

- + תלמידים לומדים ועובדים יחד בקבוצות על משימות למידה ויצירה.
- + הרכב הקבוצות הטרוגני, על בסיס ממדי השונות המרכזיים הקיימים בכיתה ובבית הספר: תלמידים עם יכולות קוגניטיביות גבוהות יותר או פחות, תלמידים עם תחומי עניין שונים, תלמידים עם דפוסי התנהגות ורגש שונים, תלמידים מרקע שונה.
- + דינמיות בבניית הקבוצות - ייתכן שהקבוצות הן אד הוק, קצרות טווח לצורך משימה או פרויקט, בשיעור אחד או על פני תקופה, ייתכן שהן ארוכות טווח, חוצות מקצועות ומהוות יחידת בסיס עבור התלמידים.
- + משימות הדורשות מעורבות מכל חברי הקבוצה - עליהם לבצע משימות משנה, להביע דעה, לשחק פעולה.
- + תפקיד ותורמה של כל תלמיד לקבוצה. כל אחד מהתלמידים מבין במידה כלשהי את התכנים והפעילויות שבהם עוסקים האחרים.
- + שיח בתוך הקבוצה, הילדים דנים ומדברים ביניהם על הרעיונות, על תכנון העבודה, על דרכי הפתרון או על דרכי הביצוע של המשימה.

- + ליווי של המורה ויכולת זיהוי של מקור הקשיים בקבוצה - פער בידע, במיומנות או בתהליך הקבוצתי. התערבות של המורה בעת הצורך: שואל שאלות, נותן טיפ, עושה רפלקציית ביניים, מכון קצת, מעודד. לפעמים יתערב רק מול ילד או שניים, יציע להם דרך או כלי שיעזרו להם לתרום לקבוצה.
- + תחושת סיפוק של התלמידים, תלמידים החשים שההישג הקבוצתי הוא גם שלהם. הכרת תפקידם ותרומתם.

טיפים

- + **הימנעו משימוש בהרכבי הקבוצות בהקשר לענישה** - העברת ילד לקבוצה אחרת בגלל הפרעה, עלולה לטפח אצל התלמידים את התפיסה שחלוקה לקבוצות אינה משהו 'לטובתם' אלא כלי לשליטה, ותפיסה זו עלולה לזלוג ולהשפיע על כל התפיסה החברתית בכיתה.
- + **תכננו את המשימות** - כך שלכל תלמיד יש תת-משימה משלו, או שכל תלמיד מחזיק בחלק מהידע. השתמשו ברפרטואר מגוון של משימות אפשריות אשר יכולות להבליט תכונות שונות של ילדים.
- + **הציגו בפני הקבוצות יעדים ספציפיים** - העוסקים בעבודת הקבוצה (לא רק בתוכן). למשל, "אתם צריכים לוודא שלבסוף כל אחד יודע לפתור את התרגילים"; "נסו להגיע לכך שכל אחד יתבטא".
- + **קבעו אתם את הרכבי הקבוצות** - לפחות בתחילת הדרך. במקרים שבהם חיוני שהרכב הקבוצה יהיה הומוגני, יש לדאוג שמטרת הקבוצה תהיה קצרת טווח ומכוונת יעד ולא הבסיס הקבוע. רצוי שהפערים בין חברי הקבוצה לא יהיו גדולים מדי.
- + **תכננו את המשימות באופן שבו יישמר איזון** - יש למנוע מצב שבו התלמידים החזקים 'משתלטים' על המשימה ונוצר חוסר איזון באחריות ובעומס. סיטואציה כזאת פוגעת באיכות הלמידה. למשל, תכננו את המשימות כך שיהיו סביב שאלה פתוחה שאין עליה תשובה נכונה אחת. בקשו מגוון של תהליכים ותוצרים וכך לא ייווצר מצב בו יש חוסר איזון באחריות ובעומס.
- + **צרו הזדמנויות ללמידה של תלמידים מצטיינים** - תלמידים מחוננים ומצטיינים זקוקים גם לעבודה עם קבוצת הדומים להם, הן ביכולות הקוגניטיביות והן בתחומי העניין, על מנת להתקדם ולהתפתח הן בתחום הפדגוגי והן בתחום החברתי.
- + **צרו פעולות גיבוש** - במקרים שבהם הקבוצה קבועה.

להרחבת הידע

[הזדמנויות הוראה ולמידה בכיתה קטנה](#) - האגף לחינוך יסודי
מטרת החוברת לסייע במימוש האפשרויות שבהוראה-למידה בקבוצה הקטנה. החוברת מוקדשת למהותה של מסגרת הלימוד בקבוצה קטנה שבה מתקיימת הוראה-למידה בקבוצה בת 2-5 תלמידים עם המורה. בחוברת מוצגות האפשרויות שהמסגרת מזמנת ואת העקרונות והתהליכים שצריכים להתקיים כדי לממש את היתרונות של הקבוצה הקטנה.

למידה בקבוצות בכיתה - מאיה בוזו שוורץ

עצם החלוקה לקבוצות הנדרשות לבצע משימות שהוטלו עליהן אין בה כדי להבטיח למידה מיטבית. מה שמשפיע הוא איכות הדיבור בקבוצה. במאמר זה מוצגים כללי אצבע ללמידה בקבוצות.

הוראה בקבוצה קטנה - ד"ר נועה ציון הקדמה

עבודה בקבוצות בכיתה - חלק ראשון

עבודה בקבוצות בכיתה - חלק שני

עבודה בקבוצות בכיתה - חלק שלישי

יחסי קרבה ואכפתיות

הספרות המקצועית מספקת הוכחות חזקות לכך שיחסי מורה ותלמיד הם גורם המשפיע על התפתחות בריאה של התלמידים ובכלל זה ההתפתחות הרגשית-חברתית וההתפתחות האקדמית. ילדים שיוצרים יחסים קרובים עם המורים נהנים יותר מבית הספר ומסתדרים טוב יותר עם בני גילם.

יחסים חיוביים עם מורים יכולים לשמש כבסיס בטוח לילדים צעירים, יחסים אלה מסייעים להם לשחק ולעבוד טוב יותר בעצמם משום שהם יודעים שאם ייתקלו בקשיים או אם ידאגו הם יוכלו לסמוך על המורים שיזוהו זאת ויגיבו לבעיותיהם. אך הצורך אינו מצטמצם כאשר הילדים מתבגרים. יחסי קרבה ואכפתיות בין המורה לתלמיד מהווים עבור התלמיד התנסות חיובית המקדמת את יכולתו לתת אימון להיעזר במידת הצורך בסביבה הקרובה גם בגילאים בוגרים יותר. הם מפתחים אצל התלמיד אמפתיה ויכולת להתייחס ולהזדהות עם קבוצות מיעוט, מה שמהווה בסיס לחברה הוגנת.

מערכת יחסים עם המורה חשובים במיוחד לילדים החווים בעיות בלמידה או בהתנהגות. ישנם מקרים בהם חסמי הלמידה וההשתלבות של התלמידים הם תוצר של יחסים בין אישיים לא מספקים, בהם צורכי ההתפתחות של הילד, הקשורים בו ובתנאי חייו, אינם מקבלים מענה מתאים מדמויות קרובות בסביבתו. כאשר קשיי ההתמודדות (בין אם פיזיים או לימודיים ובין אם הם רגשיים, חברתיים או משפחתיים) אינם נפתרים בעזרת משאבים פנימיים שיש לתלמיד מתפתחים חסמי למידה והשתלבות. אך במידה והתלמיד מקבל מענה על ידי המורה, המהווה עבורו מבוגר אחראי אז ניתן למנוע או לצמצם או אותם החסמים.

יצירת יחסי קרבה ואכפתיות נוצרים מתוך היכרות מעמיקה, רב ממדית ודיאלוג מגדל, לצד כלים פסיכופדגוגיים מגוונים.

כיצד מנהל יכול לקדם את יחסי הקרבה והאכפתיות בין התלמיד למורה?

- + מודל לקשר ח+ עם המורים. היכרות והתעניינות בעולמו הרחב של המורה כולל המעגלים הסובבים אותו ועניינים משמעותיים בחייו.
- + ניהול שיח רגשי עם המורים וביצוע פעולות המאפשרות שינוי החוויה הרגשית במידת הצורך.
- + ניצול הזדמנויות ליצירת קשר אישי עם המורים.
- + יצירת סדיריות המאפשרות למורים לפנות למנהל ולבקש את עזרתו.
- + יצירת סדיריות המאפשרות למורים לייצר קשר אישי עם התלמידים, ולאפשר לתלמידים לפנות למורים בבקשה לעזרה.
- + הכוונת המורים לניהול שיח מעמיק עם תלמידיהם בשעות שהייה והשעות הפרטניות.
- + חשיפת צוות המורים לפרקטיקות לחיזוק הקשר האישי עם התלמידים ולידע אודות החשיבות בקשר זה.
- + יצירת מסגרות התומכות בחיזוק ובטיפוח קשרים בקרב קהילת בית הספר כולה.
- + בניית תוכנית חברתית רגשית התואמת לצרכים הבית ספרית, בשיתוף יועצת בית הספר.

כיצד מורה יכול לקדם את יחסי הקרבה והאכפתיות עם תלמידיו?

- + היכרות עם עולמו הרחב של התלמיד והתעניינות אקטיבית ומתמשכת בעולמו, כולל המעגלים הסובבים אותו - משפחתו, חבריו, עניינים משמעותיים בחייו וכדומה.
- + שיח אודות החוויות הרגשיות של התלמיד בעת הלמידה ועידוד התלמיד לשנות את האופן שבו הוא תופס את החוויות (במידת הצורך).
- + ניצול הזדמנויות ליצירת קשר משמעותי עם התלמיד - סביב משימות, שיחות, פעילויות ועוד.
- + יצירת סדיריות המאפשרות לתלמידים לפנות אל המורה ולבקש את עזרתו.
- + הגברה של תחושת המסוגלות והאוטונומיה של התלמיד על ידי בחירה במשימות המאפשרות הצלחה אך מייצרות תחושה של צפייה, הרחבת אפשרויות הבחירה של התלמיד ועוד.

אזהרות מסע

בניית קשר עם תלמיד אינה נבנית בקו רציף עולה. ישנן עליות ומורדות, הצלחות ואכזבות. יש לבנות את התהליך בד בבד הסתכלות לטווח ארוך.

אכפתיות אינה מעשה חסד. זאת זכות בסיסית של כל תלמיד וכך יש להתייחס אליה.

היכרות עם התלמיד דורשת למידה מתמדת. אין מכירים את התלמיד ממפגש אחד, שאלון אחד או צפייה בודדת. המורה חייב תמיכה וכלים לניהול השיח - מורים מפחדים לפתוח שיחות עומק כי הם לא תמיד בטוחים מה יצא בשיחה. מסגרות זמן המאפשרות רפלקציה עם מורה נוסף, שיח עם יועצת או פסיכולוגית להעלאת סוגיות, נמצאו משמעותיות מאוד עבור המורים.

האחריות של המורה בניהול הקשר עם התלמיד גדולה מאוד - תכונות ומאפיינים שבעבר היה נהוג לראות בהם ביטוי לתלמיד עצמו או למורה עצמו. למשל, המוטיבציה ללמידה או להוראה, מבטאות גם את היחסים ואת האינטראקציות בין המורה לתלמיד ולסביבה.

לא רק מחנכים - על מנהל בית הספר לוודא שהבנת חשיבות הקשר והשיח עם התלמידים קיימת גם אצל המורים המקצועיים.

שיח עם תלמידים זו מיומנויות שיש ללמוד ולפתח, גם אם נדמה שהיא 'טבעית' למורה. לא כל שיח עם תלמיד מקדם אצלו באופן אוטומטי את תחושת הביטחון.

עקרון מלווה - שום דבר לא עלינו בלעדינו

על פי עקרון זה יש לבסס ולהרחיב את השותפויות בין הצוות החינוכי והטיפולי לתלמיד והוריו. התלמיד והוריו צריכים להיות שותפים בקביעת התוכנית האישית, דרכי העבודה והמענים הנדרשים לקידומו. אם התלמיד ו/או הוריו אינם מסכימים לטיפול או לתוכנית מסוימת יש לבחון עימם אפשרויות נוספות, חלופיות.

המורה בעל סמכות מיטיבה ומגדלת קשר מורה תלמיד

מורים בבית הספר יכולים וצריכים להיות דמויות משמעותיות בבניית החוסן הנפשי של הילדים. עליהם לאמץ תפיסה הנקראת 'סמכות מגדלת' וליצור יחסי קרבה עם הילד, יחסים שבהם הם רואים את הילד על רקע עולמו השלם: הלימודי, הרגשי, החברתי והמשפחתי.

חשיבות רבה נודעת לקשר האישי בין מורים לתלמידים בשל השפעתו על מהלך ההתפתחות. קשר מיטבי מספק את צורכי ההתקשרות הבסיסיים הנחוצים ליצירת יחסי ביטחון ואמון בסיסי. המורה כדמות משמעותית מהווה מושא להזדהות המספק תמיכה רגשית עקבית ומכילה. דיאלוג בין מורה לתלמיד הוא הזמנה להיות יחד במרחב של הצמיחה וההתפתחות. במפגש זה מתאפשר לתלמיד לגלות את עצמו ואת הפוטנציאל הטמון בו (חוברת דיאלוג מורה-תלמיד, שפי"י). להיות בעמדה של סמכות מגדלת משמעותה לאזן בין הצבת גבולות והצגת סף ציפיות גבוה ומטלות מותאמות לבין התאמה לצורכי התלמיד והיכולת להכיל אותו על כל רגשותיו, לעודד ולנחם אותו ולהחזיק עברו תקווה ואמונה ביכולתו להתפתח.

מטרות

- + לבסס קשר מיטבי בין מורה לתלמיד.
- + לקדם את תפיסת המורה כמבוגר משמעותי בעיני תלמיד ולבנות קשרי אמון, אמפתיה ודיאלוג מקרב.
- + לבסס אצל התלמיד את התחושה שהמורה עומד לרשותו גם במצבי חיים מורכבים ובמצבי משבר.
- + לשפר את תחושת המסוגלות של התלמידים בהצבת שאיפות וביכולת לממשן.
- + להעלות את תחושת הערך העצמי של התלמיד ולסייע לו לזהות את הפוטנציאל הטמון בו.
- + להרחיב ולהעמיק את ההיכרות של המורה על התלמיד לצורך התאמת מענים מדויקים לצרכיו.
- + לעורר אצל המורים והתלמידים תחושת קרבה ואמפתיה הדדית.

מהלכים

פעולות לניהול הקשר

1. פעולה מקדימה - לשקול האם לאסוף מידע על התלמיד ממקורות שונים (תצפית, מסמכים, שיח עם ההורים ועוד) או לאפשר היכרות ראשונית נטולת רשמים קודמים.
2. תכנון הזמן ומקום המפגש באופן שיגרום לתלמיד לחוש שהמורה ממוקד אך ורק בו ואין הסחות מסביב.
3. משוב והדהוד של הדברים הנאמרים על ידי התלמיד.
4. שאלות שאלות מוקירות ומאתגרות לצד שיח חופשי.
5. הקפדה על שפת גוף המשדרת עניין בתלמיד.
6. שילוב פעילויות המעודדות יצירת קשר ואמון כגון משחקים ויצירה.

פעולות לשמירת הקשר

1. קביעת מפגשי המשך כדי שהדיאלוג לא יתפס כחד-פעמי.
2. תיאום ציפיות הדדי בהתייחס לשיח ולמערכת היחסים בהמשך.
3. חיפוש ויצירת הזדמנויות ליצירת קשר משמעותי בין תלמידים ומורים ובניית קשר המבוסס על אמון עם הורים.
4. שימוש בסוגים שונים של שיחות: שיחה אישית, שיחה הממוקדת בבעיה ושיחה ממשמעת.
5. שימוש בטכניקות שונות כמו חקר מוקיר, אימון, דיאלוג הומניסטי, דו-שיח מתכוון וגישור.

טיפים

- + **אם תיתנו, תקבלו** - אם "תיתנו" קצת מעצמכם, תקבלו בחזרה. ספרו אנקדוטות הקשורות לעולמכם האישי הרלוונטיות לנושא הנתון.
- + **חפשו את ההזדמנות ליצירת קשר אישי** - נצלו את המפגש ליצירת קשר אישי ולא רק לדיאלוג של שאלות ותשובות.
- + **אפשרו זמן תגובה** - אל 'תציפו' את התלמיד בשאלות, השאירו לו זמן לענות, ותנו לו תחושה שיש לכם זמן.
- + **שדרו אכפתיות והימנעו משיפוטיות** - באמצעות עידוד התלמיד לספר בתוך כדי אדיבות, הקשבה, סובלנות, סבלנות, סקרנות וכבוד, ללא שיפוטיות.
- + **הקשיבו** - הקשיבו לתלמיד מעמדה של סקרנות ומעמדה של אי-ידיעה והפתעה. הקשיבו לצרכי, לחלומותיו ולקשייו, הקשיבו לו, הקשיבו למה שזה מעורר אצלכם והקשיבו למה שאתם מעוררים אצלו.
- + **דברו עם התלמיד בגובה העיניים** - הימנעו משפה מליצית או מתיילדת.
- + **התאימו את שפת הגוף** - העבירו מסר של הקשבה בעזרת שפת הגוף (ישיבה ברגליים וידיים לא משוכלות, ישיבה ללא חציצה של שולחן, שמירה על קשר עין).
- + **הפיגו חששות** - אפשרו לתלמיד להזמין חבר לשיח לפי בחירתו, פתחו בפעילות מקדימה.
- + **שאלו את עצמכם שאלות** - שאלו את עצמכם מה מעורר אצלכם המפגש עם הילד.
- + **בנו קשר מתמשך** - התייחסו לקשר כאל תהליך נבנה.
- + **שתפו אחרים בעת הצורך** - הפעילו שיקול דעת וזמנו גורמים אחרים רלוונטיים למפגשים אלה.

פעולות יישומיות

שיח אישי

דיאלוג מורה-תלמיד - שפי'

מתווה לשיחות אישיות בין מורים לתלמידים: הזמנה לדיאלוג משמעותי, מיומנויות לניהול שיח, שאלות ודילמות בניהול שיחות אישיות עם תלמידים, דוגמאות לשיחות אישיות ובית הספר כארגון מקדם דיאלוג.

איך מייצרים שיח אישי מיטבי עם תלמיד? - קדמה

[איך מייצרים שיח אישי מיטבי עם תלמיד - קדמה:](#)

קריטריונים לשיחה טובה, שגיאות נפוצות בעת קיום שיחות אישיות, שיחה מבוקרת ותיאום ציפיות

[שיחה סביב שאלון אישי](#) - מאגר הפרקטיקות האיכותיות

מדוע חשוב לקיים שיחות אישיות? שאלון מ-א' ועד ת'. כיהול שיחה סביב שאלון הממוקד בהצבת יעדים אישיים, מניפת השאלות, הרחוק הוא הקרוב החדש, קוביית הסיפורים.

[מגוון ערוצי תקשורת מורה - תלמיד/ה](#)

הצעות למהלך, אני ואתה בהפסקה, חיזוק ערוצי תקשורת במהלך שיעור

[הבעת רגשות ומחשבות במגוון ערוצים](#)

רגע מרגישים, קופסת הרגשות, מד רוח, ציור וצבע

[מניפת השיחות האישיות](#)

מיכל הקנין, מחנכת כיתה ד' משתמשת ב'מניפת שיחות אישיות' על מנת להפוך את השיחה האישית עם התלמיד לשיחה משמעותית. המניפה הזו כוללת בין ארבעים לחמישים משפטי שאלה לצפייה, לחצו [כאן](#).

לקישור לדוגמה למניפה לחצו [כאן](#)

[הדמיית דו-שיח מורה תלמיד](#)

התחברות והתעניינות, הקשבה, שיקוף ובקשה להרחבה, סיכום אמפתי, איתור הצלחות ולמידה מהצלחות

מחברת מקרבת לבבות

אורלי לוי, מורה כיתה ד', מאמינה שיש ילדים שקל להם יותר לשתף דרך כתיבה, ועבורם כל תלמידי הכיתה היא פיתחה את הפרקטיקה של מחברת מקרבת לבבות. התלמידים מקבלים זמן המוקדש לכתיבה במחברת "ככל העולה על ליבם". לצפייה, לחצו [כאן](#)

ציפור קטנה לחשה לי

מורן בן דוד, מחנכת כיתה ד', יודעת שכולם צריכים מילה טובה, היא יוצרת קשר עם ההורים ומבקשת מהם לספר לה על דברים שהתלמיד עושה בבית שאפשר לשבח אותו על כך, ובהתאם היא כותבת לתלמיד תעודת הצטיינות לצפייה לחצו [כאן](#)

תה, עוגיות ופטיפונים

אהובה כהן מתחילה את הבוקר בכיתה בטקס של שתיית תה ושיח חופשי. כאשר התלמידים מגיעים לכיתה, התה כבר מוכן וגם העוגיות. הנושאים 'פטיפונים' שונים - מה היה אתמול, דברים הקשורים לסדר היום ועוד. לצפייה, לחצו [כאן](#)

מיקרו קרדיטציה

[מה הילד מספר לי?](#)

מיפוי הקשיים ונקודות החוזק של הילד בסיכון כדי ליצור גשר רגשי ביניכם לבין עולמו של הילד.

יציקת תכנים רגשיים וחברתיים בהוראה (פסיכו-פדגוגיה)

02

פסיכו-פדגוגיה היא תפיסה המיישמת את המודעות לרגשות המתעוררים ולעמדות המתעצבות ביחסי הגומלין של תהליכי ההוראה והלמידה.

מטרות

- + חידוד ההבנה כי כל תהליך למידה מושתת על רגשות ויחסים.
- + העלאת המודעות לקשר בין משימת הלמידה-הוראה לבין ההיבטים הרגשיים אצל התלמיד והמורה.
- + העמקת הידע בהקשר של תפקיד המורה בהתייחס לתכנים רגשיים וחברתיים.
- + העשרת תהליכי הלמידה והעמקתם.
- + הכנסת שיח רגשי לתוך תחומי ההוראה לכלל הלומדים בכיתה. ניצול הזדמנויות בתהליכי ההוראה ובתכנים הלימודיים לחיבור לעולמם הרגשי של התלמידים.
- + העצמת חוויית המסוגלות של המורים.
- + קידום מכוונות אנשי החינוך ורגישותם כלפי קהלים משתנים (הן בקרב התלמידים והן בקרב צוותי החינוך). כדוגמת מכוונות ורגישות מגדרית, התפתחותית, רב-תרבותית, וכזו המכוונת כלפי קהילות שונות צרכים.

מהלכים

1. תכנון מקדים של שיעור בתוך כדי זיהוי הזדמנויות לשיח רגשי וחברתי כיתתי המתבקש מתוך תוכני ההוראה.
2. תכנון מקדים של מטרות כיתתיות - רגשיות וחברתיות, במהלך השיעור שאינן בהכרח תלויות בתחום הדעת אלא במתודה הנבחרת (מטרות הקשורות לאופי העבודה, לסוג ההערכה, לדרך המשוב ועוד).
3. בחירה מטרימה של תלמידים שהמורה מבקש לקדם רגשית וחברתית במהלך השיעור, או מבקש ללמוד על אודותיהם במהלך השיעור (מה מייצר אצלם מוטיבציה, מה מייצר אצלם תחושת מסוגלות, מהו המשוב המעורר אצלם תקווה או לחלופין ניתוק ועוד).
4. ניהול שיח רגשי-חברתי במהלך השיעור בהתייחס לתכנים העולים מהשיעור ובהתאם לתגובות התלמידים ולהתנהגותם.
5. תיעוד תובנות העולות מהשיעור בהתייחס לעולמם הרגשי והחברתי של התלמידים כפי שבא לידי ביטוי במהלך השיעור.
6. ניהול שיח רפלקטיבי (אישי או עם צוות היועצות) במטרה להעמיק את הידע על אודות האינטראקציה המתקיימת בין עולמו האישי של המורה לעולמם האישי של התלמידים בתוך תוכני השיעור, המשימות בשיעור, השיח המתעורר והקשר המתהווה בין המורה לתלמיד.

טיפים

- + **ראו בשיח הרגשי מטרה עיקרית** - אל תתייחסו לרגשות כתוספת לדבר העיקרי, כלומר ללמידה. השיח הרגשי הוא מטרה העומדת בפני עצמה והוא חלק מתהליך הלמידה.
- + **צרו שיח מתוך הקשר** - השיח הרגשי בשיעור צריך להיות מתוך הקשר. ראו במשימות כר נרחב של הזדמנויות לשיח רגשי.
- + **צרו הזדמנויות** - למידה מושתתת על יצירת הזדמנויות לשיח רגשי בתוך תהליכי ההוראה.
- + **התבוננו פנימה** - ככל שרמת המודעות שלכם כמורים כלפי התהליכים הרגשיים שאתם חווים בתהליך הלמידה וההוראה תהיה גבוהה יותר, היא תעמיק גם אצל התלמידים ותהווה בסיס לשיעור מיטבי.
- + **הימנעו משיפוטיות** - הוראה מתוך משקפיים של פסיכו-פדגוגיה דורשת גם הימנעות משיפוטיות, ככל שניתן.

פעולות יישומיות

ניתוח החלטות

המורה משחזר את השיעור שהתרחש, ביחד עם קבוצת עמיתים, בוחר 2-3 החלטות שקיבל במהלך השיעור ובוחן אותן על פי השאלות הבאות:

- + האם ההחלטה תרמה לשטף השיעור או פגמה בו?
- + האם ההחלטה הגבירה את המוטיבציה של הכיתה כולה או של תלמידים יחידים?
- + האם ההחלטה תרמה לאיכות הלמידה?
- + האם תוצאות ההחלטה תאמו את כוונותיך?
- + מה היה מצבך הנפשי והגופני בעת שקיבלת את ההחלטה?
- + אילו ערכים נועדה ההחלטה להדגיש?
- + מה היה קורה לו נמנעת מקבלת ההחלטה, כיצד היה השיעור נמשך?
- + במחשבה שלאחר מעשה, האם היית פועל אחרת ומדוע?

זיהוי הכוחות המניעים את התלמיד

ריק לבוי, מתאר בספרו את ששת הסגנונות המאפיינים סוגי תלמידים ואת האסטרטגיות היעילות לקידום. (הכלה למעשה, עלון למדריכי הכלה, אגף חינוך יסודי)

פשוט לדבר פסיכו-פדגוגיה

כלי פשוט המאפשר לקיים שיח תמיכה לחידוד התבוננות האישיות והמקצועיות אודות תהליכים פסיכו-פדגוגיים בהוראה. כלי זה בוחן שיעורים והתערבויות חינוכיות מנקודת מבט אישית, מנקודת מבט בינאישית ומנקודת מבט פדגוגית. פסיפס, (עמודים 7-10)

מבט פרטי

מבט פרטי' הוא תרגול כוונה והתמקדות בתלמיד אחד לשם חידוד תובנות פסיכו-פדגוגיות לגביו, מתוך מטרה להיטיב עמו בלמידתו, להיטיב עם המורה בהוראתו ועל מנת לשפר את תהליך ההוראה למידה המתקיים ביניהם. פסיפס, (עמודים 5-6)

יש לי עיניים בגב

הכלי 'יש לי עיניים בגב' מציג לכם, אנשי החינוך, לשים לב לכל אותן תובנות ואינטואיציות עוצמתיות וחכמות שיש לכם מתוקף המומחיות והניסיון ולהשתמש בהן ככלי פסיכו-פדגוגי לקידום תהליך ההוראה- למידה בזמן שיעור. הכלי גם משמש לשיפור רוחות התלמידים ורווחתכם. היכולת לעצור, להסב את תשומת לב התלמידים להתרחשויות ולהעלות לגלוי את מניעיה והסבריה, היא מהלך מקצועי תומך למידה. מהלך המעביר מסר של קבלה וכבוד לתלמידים, מגייס אותם לחדד מודעות רגשית להתנהגות שלהם והופך אותם לשותפים פעילים בהצלחת תהליך ההוראה-למידה. פסיפס, (עמודים 34-35)

מסמנים מטרות

כהשלמה לתהליך תכנון השיעור ולתכנון מטרות ההוראה, ניתן ואף מומלץ לתכנן גם 'מטרות פסיכו- פדגוגיות'. מטרות העונות על שאלות כמו: באילו היבטים רגשיים אתמקד במהלך השיעור? כיצד אתרום לחיזוק תפיסות ועמדות חיוביות אודות העצמי? מה יאפשר לי ללמד במיטב? מה יאפשר לתלמידיי ללמוד במיטבם? הכלי 'מסמנים מטרות' מציג מטרות פסיכו-פדגוגיות שונות. מתוכם ניתן לבחור בכל פעם במטרה אחת ולהחליט להתמקד בה במהלך השיעור. נבחרו 9 תחומים שיש להם נגיעה להיבטים רגשיים, להיבטים של תפיסות ועמדות המשפיעות על הלמידה וההקשר החברתי בו מתרחשת הלמידה. כל ההיבטים הללו משולבים בתהליכי ההוראה/למידה, משפיעים עליהם ומושפעים על ידם. פסיפס, (עמודים 37-39)

בוא נשמע מה נשמע

טכניקה לשיפור תהליך הלמידה בשיעור הפרטני באמצעות הגברת מודעות התלמידים לעמדותיהם כלפי הלמידה ובהתבסס על התעניינות כנה וקשר משמעותי עם המורה. הטכניקה מציעה מסגרת לניהול השעה הפרטנית באופן קבוע ואחיד באמצעות כלי להבניית הקשר האישי עם התלמידים. טכניקת 'בוא נשמע מה נשמע' מאפשרת למורים להעביר מסר של כבוד, קבלה והכרה בעמדות התלמידים כלפי הלמידה ולהמשיך בתהליך ההוראה מתוך מודעות וקבלה אך ללא ויתורים ועוזרת למורים לשמוע את התלמידים, עוזרת לתלמידים לדעת ששמעו אותם בכבוד ובהבנה, ומכאן ממשיכים במשימות ההוראה-למידה. פסיפס, (עמודים 32-33)

פעולות לקידום תחושת האופטימיות (התקווה)

- + להציב מטרות שניתנות ליישם
- + המורה חייב לדעת מה התלמיד יודע ומסוגל על מנת להציב את המטרות.
- + לקבוע מטרות בהתאם לטווח ההתפתחות המשווער של התלמיד
- + לסיים שיעור בתרגול של 'כרטיס יציאה' הקובע רף ציפייה ונותן מידע על הידע של התלמידים ('מורים אלופים')
- + לייצר אצל התלמיד תקווה

על פי שניידר, תקווה מוגדרת כעוצמה אנושית שבאה לידי ביטוי ביכולת להגדיר מטרות בבהירות, לפתח אסטרטגיות ספציפיות לצורך השגת המטרה, לפתח ולשמר מוטיבציה ליישם את האסטרטגיות האלה.

+ למשב באופן יעיל

על מנת ליצור משוב מקדם למידה ומפתח תקווה צריך להמעיט במשובים שיפוטניים ולהיות כנים, לנסות ולהבין את תשובתו של התלמיד מנקודת מבטו, להשהות לעיתים את התגובה, לבקש הבהרה, לדבר עם התלמיד בגובה העיניים, לשבח את המעשה ולא את העושה, להדגיש את החלקים הטובים, את ההתקדמות של התלמיד ביחס לעצמו.

+ להעביר מסר כי הכישלון זמני

מסר זה יוכל לעבור בדרכים בעזרת שאלות שמטרתן לזהות יחד עם התלמיד את המקור לכישלון ולסייע לו להתרכז בהווה, מה צריך לקרות עכשיו כדי להצליח מכאן והלאה. שאלות כגון: האם הזמן הספיק לך? האם הציון משקף את הידיעות שלך? ועוד.
מורים אלופים

להרחיב את הידע של התלמיד אודות עצמו ואודות המטלה

ככל שהילד יהיה בעל ידע רב יותר אודות עצמו אודות המשימה, כך הוא יוכל לפתח אופטימיות גדולה יותר

+ להרחיב את הידע של התלמיד אודות המיומנויות הנדרשות, הקשיים האפשריים ועוד.

+ "בוא ננסה לזהות מה גרם לך שלא להיות קשוב או מה גרם לך לענות תשובה שאינה נכונה". "בוא ננסה להבין למה לא הצלחת במבחן - האם זה בגלל הזמן שהיה לא מספק? האם למדת?"

להרחבת הידע

פסיכו-פדגוגיה ממדים רגשיים בתהליכי הוראה למידה, אגף מו"פ ניסויים ויזמות ואגף א' שפ"י
מה זה בכלל פסיכו-פדגוגיה? מסמך העוסק בשילוב בין פדגוגיה לפסיכולוגיה ובכלל זה היכרות עם השפה המקצועית רגשית, הכרת בייחודיות הפרט, ליווי אישי מערכתי, כלי למיפוי עקרונות פסיכו-פדגוגיים בבית הספר, מחוון פסיכו-פדגוגי ועוד.

פסיפס - פסיכו-פדגוגיה מודעות וידיעה במלאכת החינוך וההוראה
חושבים פסיכו-פדגוגיה, מדברים פסיכו-פדגוגיה ועושים פסיכו-פדגוגיה.

הקשר בין מצב רגשי חברתי לבין הישגים בלימודים של תלמידי בית הספר - ד"ר דפנה הדר-פיקר - מקדמי למידה
הקשורים למוטיבציה ולתפישות עצמיות - מושגי מפתח בתחום התפקוד הרגשי והקשר שלהם ללמידה, מושגי מפתח בתחום התפקוד החברתי והקשר שלהם ללמידה

מודל היועצות מבוסס שיח - פסיכו־פדגוגי, אגף חינוך יסודי (סרטון)
מטרת סרטון זה להיות גורם מזמן אודות תהליך היועצות של צוות בין מקצועי. האירוע שנבחר מציג את האתגר העומד בפני צוות בית הספר במיקוד הצרכים ודרכי הפעולה.

איך לנהל דיון רגשי בכיתה, חלי ברק שטיין
הפסיכולוגית חלי ברק שטיין מסבירה כיצד להתכונן לדיון על נושאים רגשיים בשיעור. מורה צריכה להתייחס לרגשות מה זה אומר?

תודעת הצמיחה, על פי קרול דואק, משמעותה ההבנה שבעזרת מאמץ, כל אחד יכול להשתפר ולהתקדם וכי מכשולים הם חלק מתהליך למידה. תלמידים בעלי תודעת צמיחה יהיו מוכנים טוב יותר ללמידה לאורך החיים, שכן הם מאמינים שכישוריהם יכולים להתפתח בהדרגה. וככל שהעולם משתנה בקצב הולך וגובר, לימוד מיומנויות חדשות ועדכון הידע יהיה בעל ערך רב.

ההבדלים בין תפיסות העולם של בעלי תודעת הצמיחה לבעלי תודעה מקובעת יבואו לידי ביטוי כמעט בכל הקשר בחיים. בעלי תודעה מקובעת יחשבו או יגידו משפטים כמו: "אני לא יכול לעשות את זה", "זה קשה מדי", "אני לא טוב בזה". הם יתפסו טעויות כדבר איום, וכישלונות כדבר שצריך להימנע ממנו ככל האפשר. לעומת זאת בעלי תודעה צומחת, ימשיכו לנסות עד שיצליחו, יעבדו על הנושא, יבקשו זמן ללמידה נוסף, יאמרו משפטים כמו- "אני עדיין לא מבין את זה עד הסוף", וייתחסו אל טעויות כדבר הכרחי בדרך להצלחה.

מטרות

- + שיפור יכולת ההתמקדות בהגדרת מטרות
- + העלאת מוטיבציה
- + העלאת חוסן ומסוגלות - הגברת היכולת להתמודד עם אתגרים חדשים
- + פיתוח יכולת ההתמדה
- + פיתוח מודעות לתבניות החשיבה והלמידה

מהלכים

1. שימוש במשוב המתמקד בתהליך, באסטרטגיות הנבחרות, בהשקעה ובמאמץ.
2. יצירת שגרת תרגול - העברת המסר שדברים שעושים הרבה, עושים טוב יותר.
3. פתיחת יום - דיון קצר בנושאים שקשורים לתודעת צמיחה (שיח אודות האלסטיות של המוח). שימוש בשפה המעודדת תודעה של צמיחה. עידוד התלמידים להשתמש בשפה המפתחת תודעת צמיחה, משפטים כגון: "כולנו מבורכים בכישרונות שונים", "אני עדיין לומד ואמשיך לנסות", "אם אמשיך להתאמן זה ייעשה יותר קל", "זה ייקח זמן", "אני לומד מטעויות", "אנסה דרך אחרת" ועוד.
4. שבחים במקום תיוגים - להימנע ככל האפשר מתייגים (כגון "את כזו חכמה", "אתה ממש אמן") ובמקום זה לציין לשבח את המאמץ, את התהליך ואת הדרך.

טיפים

- + הפגישו את התלמידים עם עמיתים שונים - התחלופה בין התלמידים והעבודה המשותפת מאפשרת להם להיחשף לאופני חשיבה שונים, ליכולות מגוונות של אחרים וגורמת לתלמידים לאמץ דרכים שונות ללמידה.
- + השתמשו באופן תדיר במושג "למידה מטעויות", כדי להבהיר לתלמידים שטעויות אינן דבר שלילי בהכרח - שקפו וספרו על טעויות שאתם מבצעים כמורים ומה למדתם מכך. עודדו את התלמידים להתנסות מבלי לחשוש מטעויות.
- + בנו עם התלמידים סולם של יעדים אישיים - נהלו אותם שיח אודות התהליך שהם צריכים לעבור בכדי להשיג את היעדים הרצויים.
- + אתגרו את התלמידים - עודדו אותם לקחת על עצמם אתגרים וללמוד מהם, האמינו ביכולתם להצליח והובילו אותם לשאוף למצוינות

להרחבת הידע

- [הגיע זמן חינוך - חשיבה צומחת](#)
- [יפעת סבאג - תבניות חשיבה](#)
- [חשיבה מצמיחה - סרטון המתאר את תודעת הצמיחה דרך הטבע.](#)
- [חשיבה לצמיחה - תודעת הצמיחה מנקודת מבטו של המורה - סרטון באנגלית קלה](#)
- [אפקט פיגמליון הנבואה שמגשימה את עצמה](#)
- [TED קרול דואק](#)
- [פרקטיקות - פורטל עובדי הוראה](#)

כלים שלובים

- [חיבור לידע קודם](#)

יצירת אקלים מכיל

אקלים כיתתי מכיל תורם להרגשת השייכות של התלמידים והמורים ומעניק להם חווית הוראה ולמידה טובה. האקלים הכיתתי המכיל תורם לדימוי עצמי גבוה יותר של התלמיד ומוביל אותו להצלחה לימודית. גם עבור המורים אקלים זה מעודד אותם להפיק מעצמם את המיטב.

מטרות

- + ליצור הסכמה ומחויבות של כל השותפים לערכי השונות והשוויון.
- + לפתח אקלים ותרבות בית ספרית המושתתת על ערכי השונות והשוויון והמאחדים הנהלה, מורים, תלמידים והורים סביבם וסביב האמון ביכולת של כל אחד מהשותפים לתרום למימושם ולהבאת כל התלמידים להישגים הנדרשים.
- + יצירת אחריות משותפת - של התלמידים, המורים, והקהילה - כזכות ולא (רק) כחובה.

מהלכים

יצירת סדיריות

- + הקפדה על יישום שעת חינוך קבועה אחת לשבוע בכל הכיתות, שבה עוסקים בסוגיות הרלוונטיות לחיי הילדים.
- + בניית סדיריות למעגלי שיח שבהם ישתתפו כל באי בית הספר בנושא אקלים בית הספר.
- + קיום שיח מורה-תלמיד באופן סדיר ועקבי.
- + קביעת מפגשים פעילים עם אנשים מגוונים: בני תרבויות ומוצאים שונים, אנשים בעלי מוגבלות, אנשים המייצגים עשייה מיוחדת ועוד.
- + תכנון פעילויות העוסקות בקהילה הרחבה בתוך בית הספר: עובדי ניקיון, סיעות ומחוז לבית הספר: שכנים, זקנים, התנדבות עם בעלי חיים וכו'.

הצבת גבולות ומתן חיזוקים

- + יצירת 'חוזה כיתתי' שגובש על ידי הצוות החינוכי, התלמידים וההורים.
- + מתן פידבקים וחיזוקים, הוקרה והערכה של יוזמות תלמידים והורים.
- + אכיפה ברורה ועקבית של חוקי בית הספר והכיתה במקרים שבהם נוצר שיח לא מכבד.

תכנים ופעילויות

- + בניית תוכנית חברתית מותאמת גיל הכוללת פעולות הוראה-למידה, פעילויות חברתיות, שיח ערכי ומעורבות חברתית.
- + עידוד מפגשים ושיח רגשי-חברתי-ערכי רב-גילי.
- + עידוד ליוזמות של מעורבות חברתית, ערבות הדדית, תמיכה ועזרה הדדית.
- + שילוב פעילויות לא פורמליות (הפסקות, פעילות עם תנועות נוער וכולי).

טיפים

- + **הקפידו לכבד את התרבות שממנה מגיע התלמיד/המורה.** התעניינו במנהגים שלו, במועדים המיוחדים לו, בספרות ובאומנות המאפיינות אותו. בקשו לשמוע וללמוד.
- + **צרו קהילות שיח** בתדירות קבועה ובהרכבים שונים בנושאים המקדמים אקלים מכבד.
- + **הגדירו (תלמידים, מורים ומנהל בית הספר) את כללי בית הספר** שיסייעו ביצירת קהילה מכבדת ואכפתית.
- + **זמנו אינטראקציות בין-אישיות במרחב מכיל ומכבד** - אקלים נוצר רק בתוך אינטראקציות בין-אישיות טובות. כדאי ליצור הזדמנויות רבות לאינטראקציה מסוג זה.
- + **השתמשו בכלים המסייעים ביצירת תמונה בית ספרית/כיתתית** כדי לזהות את המגוון בהקשרים השונים ואת החסמים שמגוון זה יכול לייצר בקרב התלמידים והמורים. חפשו את המענים המתאימים.

פעולות יישומיות

אמפתיה לזולת

הצעות למהלך 'מבט אמפתי' - כלי המאפשר התבוננות אמפתית על הזולת.

יצירת אחריות משותפת וערבות הדדית

הצעות למהלך של התבוננות אישית ודין קבוצתי.

12 דרכים לבניית קהילת לומדים אכפתית ולטיפוחה

הצגת מאפייניה של כיתה הפועלת כקהילת לומדים אכפתית והצעת דרכים לבניית הכיתה כמסגרת קהילתית שבה התלמידים מתחנכים ומתנסים בלמידה משמעותית בדרכים שונות ובמגוון הרכבים חברתיים עמ' 177-188.

סרטונים וסרטים מקדמי תפיסה

קבלת האחר בבית הספר

ילדים הנמצאים בסביבה המגלה סובלנות כלפיהם וכלפי אחרים גדלים להיות מבוגרים בחברה שאנו שואפים לחיות בה. הכירו את התלמידה יהלי סעדה הלומדת בכיתה א' בקמפוס דורה בנתניה.

סטלה יאנג, אני לא ההשראה שלכם, תודה רבה

”אני באמת רוצה לחיות בעולם שבו מוגבלות אינה יוצאת דופן אלא הנורמה...” סטלה יאנג היושבת בכיסא גלגלים מרצה בהומור על נטיית החברה להפוך אנשים עם מוגבלות למייצגי השראה. הסרטון באנגלית בתרגום לעברית.

תעשו מקום

סרטון המציג את דרישתם של צעירים עם מוגבלות לחיות בתוך החברה והקהילה ולא מחוצה לה.

לספר לכולם

מתוך בחזית הכיתה

סדנאות מקדמות תפיסה

תלמיד עם צרכים מיוחדים כתורם מעורב ושותף פעיל בקבוצה הטרוגנית

העצמת תלמיד עם צרכים מיוחדים כתורם מעורב ושותף פעיל - עקרונות והצעות לפעילויות בקבוצות הטרוגניות.

מצגת אינטראקטיבית בחינוך חברתי

מערך השיעור החברתי מעודד את התלמידים להתייחס להבדלים בין אנשים בדרך לא שיפוטית, לכבד את המגוון האנושי ולהרגיש מיוחדים בזכות מה שהם.

ברוכים השווים

לקט פעילויות לפתיחת שנה ובכלל, העוסקות בנושאים: מגוון אנושי, דמיון, שונות, מקום, שוויון.

חוברת 'הכיתה כיחידה חברתית'

החוברת מאגדת הפעולות הלקוחות, ברובן, מתוך מאגר ההפעלות של מנהל חברה ונוער, הפעולות המאורגנות על ציר התפתחותי המאפיין דינמיקה של קבוצה חדשה.

תוכניות מקדמות תפיסה

'מפגשים מלב אל לב' בבית הספר היסודי

תכנית חברתית-ערכית המיועדת למחנכי כיתות א'-ו'. התוכנית נועדה לסייע למחנכים בניהול מפגשים בינם לבין קבוצת תלמידים קטנה (המונה עד 5 תלמידים) בהם ישווחו על אודות נושאים הרלוונטיים לעולמם של התלמידים.

'מפתח הלב' לשעת חינוך

התוכנית נותנת מענה יישומי למצרף הסטנדרטים בתרבות ובאקלים בית-ספרי בדגש על למידה תוך התנסות ועשייה רציפות ומתפתחות במסגרות שונות בכיתה, בוועדה, בשכבה, בבית-הספר ובקהילה.

שגרירי מפתח הלב

תוכנית חברתית-ערכית לטיפול מעורבות חברתית. הפעלת התוכנית בבית-ס' מאפשרת לכל תלמיד לגלות מעורבות חברתית.

טיפול מעורבות חברתית באמצעות 'מפתח הלב'

התוכנית מתמקדת בהבניית חברת ילדים הפועלת לעידוד ההתנהגות היום-יומית לאורם של ערכים והמזמנת ללומדים התנסויות במילוי תפקיד במעגלים הולכים ומתרחבים בהלימה לגיל.

להרחבת הידע

שונות, נגישות, שוויוניות ולמידה

המאמר דן בקשר בין שונות, נגישות, שוויוניות ולמידה. מושם דגש על תנאים שיש בהם כדי לקדם למידה ועל עקרונות מעשיים לעבודה בכיתות ובבתי הספר - אבני ראשה.

ניהול השונות כחלק מניהול כיתה

העבודה דנה במושג שונות כערך ומציגה דרכים לניהול שונות כחלק מניהול כיתה, דליה לביא.

הכיתה כמיקרוקוסמוס התמודדות עם התנהגויות ואמירות גזעניות בתוך הכיתה

הכיתה מהווה מיקרוקוסמוס של החברה, לרבות תופעות של אפליה וגזענות. במאמר מוצגות כמה דרכי עבודה אפשריות של מורים בהתמודדות עם גזענות ואפליה בכיתה.

המחונן 7/24 - אתגר בכיתה

האתגר האמיתי שלנו בכיתה הוא לתת מענה מותאם לכל ילד וילד, גם לילדים המחוננים - כיצד ניתן לתת מענה לצרכיו של תלמיד עם יכולת קוגניטיבית גבוהה בכיתה ההטרוגנית? סרטון המציג חלק מהאתגרים בהוראת מחוננים בכיתה רגילה וכיצד מתמודדים איתם.

רב-תרבותיות ושונות

רקע תיאורטי, כלים ודוגמאות מהשטח שעוסקים במגוון וברב-תרבותיות.

הדומה והשונה בגישות ה'שוויון' וה'הוגנות'

תכליתו של המאמר הזה לצאת למסע קונספטואלי בעקבות תפיסות וערכים של 'צדק', 'שוויון', 'שוויון הזדמנויות' ו'הוגנות' בהקשרים חינוכיים. הבירור המושגי המתפרס על פני העמודים הבאים מביא עימו טיפולוגיה של תפיסות וכלים פרקטיים מהזירה החינוכית בישראל, תוך סימון הצמתים והמוטיבים המשמעותיים בשיח סביב הדומה והשונה ביניהם.

שונות, אנושיות וחינוך

הכרת האדם מהווה מעשה של זיהוי קיומי. הקהילה, הרב י"ד סולוביצ'יק.

עקרונות לטיפול קהילתי לומדים אכפתיים, עמודים 173-176

יש שכל יש דאגות - כתבה

ההשפעה הגבוהה מכולן על יכולת הקידום של התלמיד, היא הציפייה של התלמיד מעצמו. אם למורים יש ציפיות גבוהות, התלמידים נוטים לפתח ציפיות כאלה ולהיפך (ג'ון הטי).
וינשטיין (2002) הראתה שתלמידים יודעים שהם זוכים ליחס שונה בכיתה בהתאם לציפיות של המורים, ושהם מסוגלים לדווח במידה רבה של דיוק כשלמורים יש ציפיות גבוהות יותר מתלמידים מסוימים.

מטרות

- + העלאת תחושת המסוגלות של התלמיד כלפי עצמו.
- + העלאת תחושת המסוגלות של התלמיד בעיני המורה.
- + קידום תפיסת המסוגלות של המורה להכיל ולקדם את תלמידיו.
- + יצירת חוויות של הצלחה, והדהוד ההצלחה.
- + בניית תהליכי הוראה והערכה המשקפים ומשדרים אמון במסוגלות התלמיד - מתן זמן לתשובה, משוב המתייחס לדרך ולמאמץ, ולא רק לתוצאה, מתן אתגרים ריאליים ועוד.
- + מתן אפשרויות לקידום כל תלמיד בהתייחס להיבטים קוגניטיביים, רגשיים, חברתיים והתנהגותיים.
- + קידום תפיסת המסוגלות של כל תלמיד לגבי יכולתו להתקדם.

מהלכים

1. עבודה מבוססת נתונים (מיפויים, כלי הערכה).
2. בניית תוכנית עבודה כיתתית ואישית (במידת הצורך) בהיבטים לימודיים, רגשיים וחברתיים לתלמידים בכיתה.
3. הצבת רף ציפיות גבוה אך נאות (ריאלי), הבא לידי ביטוי גם במשוב משמעותי של המורה לתלמיד.
4. שקיפות ביעדי הלמידה והקריטריונים להצלחה.
5. בחירת סט של דרכי הוראה המאפשרות לקדם כל אחד מהתלמידים.
6. יצירה וזיהוי של תנאים סביבתיים המאפשרים את השגת המטרות המוגדרות.
7. מיסוד סדירות כיתתית ובית ספריות המאפשרות את מתן המענים הנדרשים.
8. העברת מסרים של ציפיות גבוהות, אך ריאליות בכל הזדמנויות ולכל התלמידים.
9. מתן הזדמנויות לתלמידים להיות מעורבים בניבוי הביצועים שלהם.
10. קביעת צומתי בקרה והערכה.

טיפים

- + **בחרו באופן מושכל את המשימות** - תנו לתלמידים משימות לימודיות בדרגות קושי שונות ואפשרו לכל תלמיד להתמודד עם תרגילים ברמת הקושי המתאימה לו שאינה קלה מדי או קשה מדי. מטלות אלו מספקות את האתגר המוטיבציוני ומביאות את התלמיד להרגשה שהוא מתקדם יחסית להישגים שלו. חשוב לעודד את התלמידים לא להסתפק ב'הליכה על בטוח' אלא להתמודד עם מטלה מאתגרת.
- + **כוונו גבוה** - המפתח הוא לספק הוראה ברמה גבוהה דייה מעל לרמה הנוכחית של התלמיד ולשאוף להעביר את התלמיד לרמה הבאה בהתקדמותו בלמידה. משימות ברמה נמוכה יוצרות ציפיות נמוכות.
- + **שקלו מחדש את המידע שבידכם** - העריכו שוב ושוב את האינפורמציה שאתם אוספים כדי לגבש את הציפיות שלכם מהתלמיד. היסטוריה אקדמית נמוכה של תלמיד אינה צריכה להיתפס כ'מילה האחרונה' לגביו.
- + **היזהרו ממסרים סמויים** - היו מודעים לרמזים שאתם משדרים על אודות יכולות נמוכות של תלמידים; ציפיותיכם עלולה להתגשם גם מבלי שהתכוונתם.
- + **בדקו את עצמכם כל הזמן** - מורים אינם תמיד מודעים שהם מתייחסים לתלמיד מסוים אחרת בעקבות הציפיות שלהם. שאלו את עצמכם: האם כל התלמידים מקבלים הזדמנות שווה להשתתף בדיון בכיתה? האם המשוב שניתן מפורט באופן שווה לכל התלמידים? היו מודעים למסרים הסמויים שאתם מעבירים לתלמידים.
- + **נסו להשתחרר מדעות קדומות** - הציפיות שלנו מתלמידים מושפעות, גם אם אנחנו לא מודעים לכך, מהיבטים הקשורים לסביבת התלמיד - מוצא אתני, מגדר ומעמד סוציו-אקונומי. הזכירו לעצמכם באופן תדיר כי מדובר בהנחות לא מודעות ונסו 'להיפטר' מהן ככל הנכון.
- + **היו מודעים לתפיסות המוקדמות שלכם** - למשל, המחקרים מוצאים כי בנים מיוצגים יותר באינטראקציה מורה-תלמיד, זוכים ליותר עידוד להשתתף בשיעור, ליחס יותר רציני, למשוב יותר מאתגר ולזמן "אוויר" ארוך יותר.
- + **התייחסו לשונות** - הוראה מיטבית היא הוראה המתייחסת לשונות בכיתה ומתאימה את דרכי ההוראה-למידה-הערכה לכלל הלומדים (בנים ובנות) על כל מאפייניהם האישיים.
- + **צרו יומן המותאם להוראה מותאמת פרט** - דוגמה ליומן שכזה ניתן לראות כאן.
- + **השתמשו בטכניקות הוראה מתאימות** - טכניקות המעבירות לתלמידים מסר שכל אחד יכול להתקדם ויש לכם ציפיות מכולם.
- + **העבירו מסר של אמונה** - האמונה ביכולתם של התלמידים להצליח היא מפתח ביצירת שינוי. העבירו מסר לתלמידים שאתם מאמינים שיש בהם את היכולת ללמוד ולהתפתח.

פרקטיקות

להעריך מאמץ ולחגוג הצלחות

שיחה על הצלחה, סדנת סיפורי הצלחה וחקר מוקיר (פרקטיקות אכותיות, פורטל עובדי הוראה)

אין שחרורים

מורים אלופים מפתחים רמת ציפיות גבוהה שמבהירה לתלמידים שזה לא בסדר - לא בא בחשבון! - לא לנסות. הם יוצרים תרבות כיתתית שמשדרת "אנחנו כיתה על רמה שיש ממנה ציפיות גבוהות, כיתה שבה לכל אחד יש ציפיות גבוהות מעצמו". המפתח ליצירת תרבות כזאת היא שיטה המבטלת את האפשרות להרים ידיים ולהתייאש - "אין שחרורים". תלמיד המתחיל ב"לא יודע" (או "לא רוצה") מסיים במתן תשובה טובה. לדוגמה: רון אינו יודע לענות על השאלה "כמה זה 8 כפול 3"; המורה מפנה את השאלה למישהו אחר, שמשיב נכון; המורה חוזר לרון עם אותה שאלה ושואל שאלה נוספת. (מתוך מורים אלופים, דאג למוב)

אין הנחות

מורים אלופים מציבים לכיתה אמת מידה גבוהה באשר ל"תשובה נכונה". תלמידים נוטים להפסיק להתאמץ כשמורים אומרים להם "נכון" או "בסדר" על תשובה כמעט נכונה. מורים אלופים אינם עושים הנחות; הם מתעקשים על תשובה מושלמת (בהקשר נתון); הם משדרים: "כל תלמיד צריך ויכול להגיע לתשובה מושלמת". (מתוך מורים אלופים, דאג למוב)

531 סרטון

המורה יעל תגר לא רוצה להשאיר אף תלמיד מאחור. לכן, היא מדגימה שיטה קלה ונוחה שמסייעת לה לדעת תוך מספר דקות "מי שולט בחומר ומי לא כדי לא להשאיר אף אחד מאחור". מתוך מורים מעבירים את זה הלאה. לצפייה לחץ [כאן](#)

מתיחת למידה

איך מותחים את גבולות הידיעה וההבנה של התלמיד ומוודאים שהתלמיד לא הגיע לתשובה הטובה במקרה? כשתלמידים מספקים תשובה טובה, מורים רבים נוטים להגיב ב"יפוי!". אבל רצף הלמידה אינו מסתיים בקבלת תשובה טובה; תשובה טובה היא רק התחלה. מורים אלופים מגיבים בשאלות נוספות, קשות יותר, שמוותחות את גבולות הידיעה וההבנה של התלמיד; הם מוודאים שהתלמיד לא הגיע לתשובה הטובה במקרה. המתיחה גם נותנת לתלמיד הזדמנות לחשוב "בתנועה" ולהתמודד עם שאלות קשות יותר בזמן אמת. המסר שעולה משיטת המתיחה הוא ששכר הישג הוא הישג נוסף ושכר למידה הוא למידה נוספת. ישנם כמה סוגים אפקטיביים במיוחד של "שאלות מתיחה": איך ולמה?; האם תוכל להציע פתרון חלופי?; האם תוכל לנמק ולתמוך?; האם תוכל למקם את התשובה בהקשר אחר? (מתוך מורים אלופים, דאג למוב)

השאלה הקשה ביותר בהתחלה

תלמידים בעלי סקרנות ויכולות גבוהות לעיתים בקיאים מאוד בחומר הנלמד בכיתה. כתוצאה מכך הם משתעממים בשיעור, ולפעמים אפילו מפריעים למהלך התקין של ההוראה.

מה אפשר לעשות?

אפשר לתת לתלמידים השולטים במיומנויות ובתכנים הנלמדים בשיעור 'להרוויח' זמן ללמידה עצמית על ידי אסטרטגיית השאלה הקשה ביותר קודם. להרחבה לחץ [כאן](#)

להרחבת הידע

מורים אלופים: שיטות ההוראה של דאג למוב

במשך 12 שנים צפה למוב במאות מורים טובים ("מורים אלופים" בלשוננו) בכיתות ברחבי ארצות הברית, צילם וניתח את התנהגויותיהם כדי לגלות מה הם עושים ולהעביר זאת למורים אחרים. את לקחי התצפיות שלו הוא פרסם בספר Teach Like a Champion הספר מציג 49 טכניקות. למוב התעניין במיוחד במורים שהצליחו להביא תלמידים מאזורי מצוקה להישגים. הוא צפה בהם ושם לב לפרטים - לאופן שבו הם מברכים את התלמידים בתחילת יום לימודים, ממתנים לתשובות, נעים בכיתה - בניסיון להפיק מהתנהגויותיהם טכניקות, הכוללות כמה שיטות, של הוראה טובה. את הטכניקות והשיטות שניסח הוא חילק לגזרות שונות של עבודת המורה. הד החינוך מביא כמה מהשיטות והטכניקות שחילץ למוב מהוראתם של מורים אלופים.

לקריאה, לחצו [כאן](#) הד החינוך, אוגוסט 2012, עמודים 32-43

12 צעדים להעצמה ובניית מסוגלות עצמית של התלמידים - מעין כהן סבן

קיום שיחות אישיות, הצבת יעדים אישיים, התייחדות לאתגרים ומכשולים כמתנות, הצבת אתגרים הנהגת תרבות של חשיבה, יצירת שפה אחידה, פרגון, סיטואציות מעצימות, עבדו דרך הוונסאפ, תלמידים מובילים, מפגשים מעוררי השראה ויצירה מהשגרה לקריאה לחצו [כאן](#)

טיפים לארגון שיעור בכיתה הטרוגנית

יליה סוחוליצקי, מורה לעברית בכיתה א', מתארת את האופן בו היא מתמודדת עם הוראת עברית בכיתה הטרוגנית באמצעות לוח משימות על פי חלוקה לרמות, מרכזונים ובהם משימות קבוצתיות, והקנייה פרטנית לכל קבוצה.

מהו אי-שוויון מגדרי וכיצד הוא משפיע על החברה

אי-השוויון בין המינים מתבטא באופנים רבים, חלקם גלויים וחלקם סמויים. סטראוטיפים ותפיסות חברתיות שונות מבססים אי-שוויון בהזדמנויות וקובעים

עקרון הנמענות בכיתה הטרוגנית

שלומית כסלו, מורה ומנחת מורים במכון ברנקו וייס במסגרת תכנית "מורים מובילים", משתפת בניסיונה ביישום העקרון בכיתה הטרוגנית גדולה.

הטמעת השוויון המגדרי במערכת החינוך בישראל מהלכה למעשה

במוסדות החינוך מתקיימות כמה זירות של מגדר: תוכניות הלימודים, סדרי ארגון, תכנים נלמדים, עיסוק במיניות וההרכב המגדרי של העובדים במערכת ויחסי הסמכות בה. תצפיות הראו כי מורים נוטים להפגין יחס שונה כלפי הבנים וכלפי הבנות בכיתר, אשר באו לידי ביטוי בכמה מישורים, למשל: הקצאת זמן שונה לבני ולבנות, ניהול שונה של דיאלוג ועוד.

שווה דיבור - מגוון פעילויות בנושא מגדר

תכנית סדנאית הפועלת בבתי הספר היסודיים והעל יסודיים ומופעלת על ידי מורי ומורות בית הספר.

[איך בנים לומדים - איך בנות לומדות?](#)

מרחב הלמידה הכיתתי והבית-ספרי מהווה את אחד הגורמים המשמעותיים ביותר בזימון אפשרויות למידה לתלמידים ולתלמידות. קיימות התנהגויות מסימות המסייעות לבנים ולבנות ללמוד. במאמר זה נפרוט את אופני הלמידה המקדמים למידה משמעותית אצל כל אחד מהמינים.

[הוראה בכיתה הטרוגנית](#) - פודקאסט חינוכי

[יצרים את השוויון](#) - פודקאסט חינוכי

[הוראה מבדלת](#) - קשת גילמור

[ביחד אל אי הנוחות](#) - הרצאה מכנס חינוך למצוינות

אחד הדברים הכי משמעותיים בחיי ילדים הוא שהמבוגרים האחראים בחייהם משדרים את אותם ערכים, ומשתפים פעולה באופן גידולם. קשר בין הורים לבין מחנכי ילדיהם, הוא אבן יסוד בהתפתחות הילד, תפקודו, הישגיו ובריאותו הנפשית. ברית הורה-מורה מתאפשרת באמצעות פעולות משותפות של הורים ומורים. מסמך זה מתייחס לקשר ברמה כיתתית ולא עוסק בפעילות הבית ספרית.

מטרות

- + עיצוב היחסים עם ההורים במתכונת שמאפשרת תמיכה ויצירת אמון.
- + העצמת ההורים והמורים כאחד במתן סיוע לתלמיד.
- + עיגון ערכים משותפים וקווי פעולה מוסכמים.
- + שיפור בהתנהגות ובתפקוד הלימודי של התלמיד.
- + יצירת אקלים מיטבי.
- + צמצום הקונפליקטים בין ההורים למורים.

מהלכים

1. הרחבת ההיכרות עם התלמיד באמצעות שיח מעמיק עם ההורים.
2. ניצול ערוצי תקשורת מגוונים ליצירת קשר עם ההורים.
3. מתן משימות מהנות לתלמידים המאפשרות שיתוף של ההורים (משחק משפחתי, שאלות העוסקות בתרבות או בהווי המשפחתי ועוד).
4. שילוב ההורים בפעילויות כיתתיות - פעילויות ייחודיות בכיתה, הורים המקנים ידע בתחומי העניין או המקצוע שלהם ועוד.
5. עדכון רציף של ההורים לגבי ההתקדמות של התלמיד בשנה, שיתוף בהצלחות ובקשיים.
6. קבלת החלטות על אודות התלמיד בשיתוף עם ההורים.

טיפים

- + **אפשרו ערוץ תקשורת אישית** - אחד מערוצי התקשורת המומלצים לקשר עם ההורים היא רשימת תפוצה בה כל הורה מקבל את ההודעה בהודעה אישית, ובמידה שהוא בוחר לענות התשובה תהיה אישית למורה. למידע נוסף [לחץ כאן](#).
- + **צרו תחושה של 'דלת פתוחה'** - הגדירו מועדי התקשרות אך עודדו את ההורים לפנות אליכם להתייעצות ויידוע על אודות ילדיהם.
- + **הקפידו לעדכן גם על הטוב ולא רק על ה'קשה'** - התחילו את השיח עם ההורים בציון שבחים על אודות התלמיד, צרו קשר טלפוני עם ההורים גם בכדי לשתף בהצלחות.
- + **חתרו להיכרות מעמיקה עם התלמיד ומשפחתו** - להורים חשוב לדעת שאתם מכירים וחותרים להכיר את ילדם. בקשו מהם לספר לכם את כל מה שרלוונטי בעיניהם לגבי ילדם. הם גם רוצים להכיר את בנם בזווית שפחות מוכרת להם - בהקשרים לימודיים וחברתיים פנים בית ספריים.
- + **בקשו מההורים להגדיר את אופי הקשר איתם** - יש הורים המבקשים מידע שוטף ויש הורים שפחות, יש הורים המבקשים להיות מעורבים יותר בפעילויות כיתתיות ויש שפחות, שאלו אותם למה הם זקוקים ממכם.
- + **הכילו אותם במידת האפשר והנכון** - יש לזכור שהורים במצוקה מגיבים לעיתים בצורה שאינה ראויה, הציבו גבולות, אל תאפשרו שיח לא מכבד אך תפגינו אמפתיה למצוקה.
- + **לא עלינו בלעדינו** - הקפידו לשותף את ההורים בעת קבלת החלטות אודות ילדם (לא רק בצמתים קריטיים). שיתוף שכזה מאפשר קבלת החלטות נכונות יותר לתלמיד ומפחיתות לעיתים התנגדויות.

להרחבת הידע

[ברית חינוכית / רינה כהן](#)
[קשר בין הורים ומערכת החינוך של ילדיהם / עדנה כצנלסון](#)
[קשרי הורים-מורים בעידן משתנה: מודלים של קשרים מועילים ודרכי יצירתם](#)
[יום הורים - סימולציה - בר אילן](#)
[כך תעצימו את תלמידיכם ותגרמו להם לקחת אחריות - הגיע זמן חינוך](#)

הנגשת הסביבה לתלמיד ולמורה

לכל תלמיד ישנם שלושה מורים:

המורה הראשון הוא ה'אחר המשמעותי' - המורה, ההורה, בן משפחה, מדריך ועוד.

המורה השני הוא 'קבוצת השווים' - חברים לכיתה, חברים בקהילה, חברים בתנועת הנוער ועוד.

המורה השלישי הוא הסביבה הלימודית, הסביבה המחנכת - סביבה בית ספרית, והמרחב העירוני/כפרי בו נמצא בית הספר.

נשמע קצת מוזר? סביבה לימודית משולה למורה? מסתבר שכן, לפחות על פי לורים מלגוצ'י מייסד שיטת 'רג'יו אמיליה' באיטליה שטען שהמרחב הלימודי מהווה רכיב חיוני בלמידה, מורה נוסף.

המאפיינים של סביבת הלמידה משפיעים על הדרך שבה התלמיד לומד וממלא את משימותיו. הקשרים חינוכיים שונים מעודדים תלמידים לעסוק בסוגים שונים של משימות ומציעים להם אפשרויות שונות להפעלת תהליכי למידה. כלומר, סביבות שונות משפיעות על הדרך שבה תלמידים מקשרים משימות ולמידה לאסטרטגיות פעולה.

מהי סביבת למידה?

על פי ה-OECD, סביבת למידה היא מרחב פיזי המאפשר סוגים שונים של הוראה, כולל טכנולוגיות עדכניות ומעודד מעורבות תלמידים.

"מרחב למידה משקף את הרעיון כי הלמידה מתרחשת בכל מקום ובכל עת ועל ידי כל אחד. מערכת היחסים בין האנשים, התהליכים והתכנים במרחב משקפים את מציאות החיים. דילמות, בעיות, רעיונות, עקרונות ומושגים מהווים מרכיבים מהותיים במרחב הלמידה" (לוי 1999)

לסביבה בהקשר ללמידה ישנה משמעות רבות - בראש ובראשונה משמעות טכנית, הסביבה צריכה לאפשר לתלמיד תנאי למידה ונגישות מספקת - נגישות המאפשרת גם לבעלי מוגבלויות פיזיות, קוגניטיביות וחושיות להתמצא ולהשתלב בסביבת הלמידה. הנגישות צריכה להתאים למבני בית הספר, לכיתה, לחדרי הספח ולמעבדות, וגם לריהוט, למכשירי הכתיבה, למחשוב ועוד.

לצד זאת, לסביבה יש תפקיד פדגוגי - האופן שבו היא מאפשרת למידה מעמיקה, רחבה, יצירתית ורלוונטית יותר. בתוך הכיתה - הסביבה הם הקירות, הריהוט, חומרי העזר הנמצאים בכיתה ועוד, מחוץ לכיתה - מרחבי הלמידה החוץ כיתתיים, חצר בית הספר ועוד. מחוץ לבית הספר - כלל המבנים והשטחים הירוקים העוטפים את בית הספר יכולים להוות מקום ומקור ללמידה.

נמצא כי הנגשת הסביבה והתאמתה לצורכי הפרט מאפשרת הסרת חסמים ותהליך של מיצוי אפשרויות, היא מקדמת את עקרון ההוגנות. הנגשת הסביבה מאפשרת למידה מתוך עניין ומתוך בחירה.

הנגשה

אנו מאמינים ששילובם של ילדים עם מוגבלות בכל תחומי העשייה בבתי הספר ובגני הילדים הכרחית ותורמת לחברת הילדים. מוגבלות היא חלק מהמגוון האנושי שהילדים לומדים להכיר. כאשר הסביבה מונגשת לילדים עם מוגבלות, ניתנת להם אפשרות להציג את יכולותיהם, את חוזקותיהם ותרומתם לחברה כשווי ערך לכל חבר אחר בכיתה.

מה צריך מנהל לעשות בכדי לקדם שימוש יעיל בסביבת הלמידה?

- + ארגון סדיריות התומכות בהנגשה.
- + הקצאת זמן לצוות מצומצם או לכלל הצוות החינוכי לצורך מיפוי של חסמי ההוראה, למידה והשתלבות של כלל באי בית הספר.
- + איתור ההנגשות הנדרשות מבחינה פיזית, טכנולוגית ופדגוגית.
- + יצירת ההנגשות הנדרשות - רכישת ציוד רלוונטי (טכנולוגי, ציוד לימודי ועוד) הצגת כלים ומודלים המכוונים להנגשה בפני צוות המורים (כגון עיצוב אוניברסלי ללמידה).

מה צריך מורה לעשות בכדי להנגיש את סביבת הלמידה לתלמיד?

- + הרחבת הידע על אודות מגוון ההנגשות האפשריות (פדגוגיות, פיזיות וטכנולוגיות).
- + מיפוי חסמי למידה והשתלבות של תלמידי כיתתו (ואת חסמי ההוראה שלו עצמו).
- + התאמת המענים הנדרשים הן מבחינה פדגוגית והן מבחינת סביבת הלמידה.
- + תכנון השיעור באופן המייצר הזדמנויות לכל תלמיד.

אזהרות מסע

- + עיסוק בנגישות דורש תהליך של הכשרת לבבות. צוותי ההוראה יהיו פתוחים לחפש וליישם הנגשות אם יעמיקו את תפיסת העולם שלהם העוסקת בזכותו של התלמיד ללמוד בסביבה הקהילתית שלו.
- + כדי שלמורה יהיה רצון ליישם את הידע שהוא רוכש על אודות נגישות, חשוב להוביל לתפיסה הרואה בהנגשה כלי יעיל לא רק לתלמיד בעל הצרכים המיוחדים אלא גם לכלל התלמידים האחרים בכיתה.
- + עיצוב אוניברסלי הוא תפיסת עולם אחת המכוונת ליצירת הנגשות מותאמות. ישנם ערוצים נוספים שדרכם ניתן לפעול, כגון מהלך עלמא, עיצוב סביבות למידה ועוד.
- + יצירת הנגשות מתאימות דורשת ידע. על הצוות החינוכי להרחיב את הידע שיש לו על אודות תהליכי פדגוגיה מותאמים, אמצעי הוראה מונגשים, עקרונות לבניית סביבות למידה מונגשות, טכנולוגיה מסייעת ועוד.

עקרון מלווה - הסרת חסמים

חשוב להסיר חסמים בפני נוכחותם והשתתפותם הלימודית והחברתית של התלמידים הזקוקים להתאמות ולמענים ייחודיים לקידום הישגיהם.

המושג 'הוראה מפורשת וישירה' מתאר גישה פדגוגית שבה המורה מגדיר אסטרטגיית חשיבה מסוימת כחלק ממטרות השיעור באופן מפורש. במהלך הלמידה המורה מדגים ומסביר את המושגים והמיומנויות הנכללים באסטרטגיה ומנחה את התלמידים בתרגול עצמאי. בנוסף, המורה מדגים ומעודד חשיבה מטה-קוגניטיבית על הפעילות כדי להגדיל את מודעות התלמידים לחשיבה שלהם. התהליך מלווה בהערכה שוטפת ומתן משוב מקדם על ביצועי התלמידים.

המטרות

- + לסייע לתלמידים שזקוקים לכך, לזהות את מה שעיקרי וחשוב לשיעור ולסנן מידע או תובנות, שהן פחות רלוונטיות לנושא הנלמד.
- + למנוע מהתלמיד את 'משחקי הניחוש' השכיחים בתהליכי הלמידה ובכך להעניק לו הזדמנות להשקיע את משאבי הקשב והאנרגיות שלו בלמידה משמעותית יותר.
- + להגביר את מידת המעורבות של התלמיד - ככל שיעדי הלמידה שקופים יותר, כך עולים הסיכויים שהתלמידים יהיו מעורבים בעבודה הדרושה בכדי להגיע אל היעד.
- + לעורר סקרנות ולהגביר את המוטיבציה ללמידה של התלמיד.
- + להעביר את האחריות של הלמידה לתלמיד.
- + לקדם רפלקציה שתאפשר למידה אישית.

מהלכים שחשוב לבצע

1. שיתוף התלמידים במטרות השיעור וחשיבה משותפת על יעדים אישיים.
2. דיון מודע (מפורש) עם התלמידים על חסמים אפשריים (קשיים העומדים בפניהם) בהשגת המטרות.
3. הסבר מפורש של מושגים ותכנים שלא ניתן להבין אותם מתוך הטקסט או מתוך התוכן הנלמד, בהתאמה לצרכי התלמידים
4. כתיבת מטרות, יעדים ומושגים מרכזיים על הלוח.
5. עיסוק מפורש בידע קודם החיוני להבנת הנלמד. הקניית ידע חסר והעלאת ידע קיים.
6. מתן זמן לחשיבה לצורך שיטוט בזיכרון, איתור וחיבור לידע קודם רלוונטי.
7. יצירת קישור (רישות מוחי) מפורש בין הידע חדש לבין ידע קיים בהתאמה ליכולות הלמידה של התלמיד.
8. הבלטה והצגה ברורה של אסטרטגיות מועדפות או לחילופין הכוונה לבחירה של אסטרטגיות מועדפות על ידי התלמיד בהתאמה לצרכיו.

9. תיאור סדרת הצעדים הדרושים בתחילת כל פעילות או משימה או הכוונה לבחירת הצעדים הדרושים תוך הבנת מגוון האפשרויות עבור תלמידים שונים.
10. תיווך באמצעות דוגמאות, תרשימים, טבלאות ועוד או מתן אפשרות לתלמיד ליצור דוגמאות בהתאמה ליכולותיו.
11. הדגמה מוחשית של החומר והמיומנויות הנלמדות, בהתאמה לצרכי לומדים שונים.
12. משוב ברור ומובנה שנועד לקדם למידה.
13. הקצאת זמן בסוף השיעור לסיכום ולרפלקציה.

טיפים

- + **האירו כל הצלחה** - צרו מפורשות להצלחות גם אם הן קטנות. הבנת הסיבה להצלחה תוביל להצלחה נוספת.
- + **הסבירו את התכלית** - ערכו שיח משותף עם התלמיד בנוגע לתכליתן של פעולות, משימות הדגמות ועוד. זכרו, שיח משותף על התכלית מעניק תחושה של בטחון אצל התלמיד.
- + **השתמשו במתודה של הוראה חכמה** - הוראה מפורשת דורשת בראש ובראשונה מפורשות של המורה כלפי עצמו. ניתן להשיג זאת באמצעות טכניקה של הוראה חכמה.
- + **משובו את עצמכם באופן קבוע** - הוראה מפורשת מובילה את המורה לערכות תמידית ביחס למידת האפקטיביות של תהליכי ההוראה שלו.
- + **הציגו יעדים מפורשים בתחילת השיעור** - ידע אודות המצופה מהם, מקנה לתלמידים ביטחון רב יותר ביכולתם להשיג את אותם היעדים ומעורר מוטיבציה גבוהה יותר.
- + **התאימו את מידת המפורשות לתלמיד או לכיתה** - ישנן רמות שונות של מפורשות. יש צורך להתאים את הרמה לצורכי התלמיד או הכיתה.
- + **תאמו ציפיות עם התלמידים** - תאום ציפיות מכון באופן מדויק יותר למטרה. ציפיות מוגדרות מונעות מצבים של תסכול.

להרחבת הידע

- + ג'ון הטי - בספרו **הוראה נראית למומים** מציג את חשיבות ההוראה המפורשת בתהליכים של הכנת שיעור, פתיחת שיעור, זרימת שיעור (למידה) וסוף שיעור.
- + המינהל הפדגוגי בחוברת **נתיבים ללמידה משמעותית** מציג פרק העוסק בהוראה מפורשת וישירה תוך הצגת בסיס רעיוני ועיוני.
- + ונדה רבין **בלוג** שלה מתארת איך נראית הוראה מפורשת הלכה למעשה.
- + שני לוי שמעון מציגה באתר עוגן **פרקטיקות להוראה מפורשת** ומסבירה מדוע חשוב להסביר לתלמידים באופן מפורש את משמעות המיומנויות שאנו מבקשים להקנות להם (סרטון).

+ במאגר הפרקטיקות להוראה איכותית קיימת התייחסות לאחזור וחיבור לידע קודם ותינוך בלמידה באמצעות הדגמה והמחשה.

כלים שלובים

כלים שלובים בנושא ידע קודם

אופן ייצוג הידע ודרכי ההבעה צריכים להיות מותאמים לפרט בתוך הכיתה. התאמה זו אפשרית במקרים בהם מתקיים מגוון, המורה מציע מגוון אופנים לייצוג הידע ומאפשר מגוון דרכים להבעה. תפיסת המגוון תואמת תהליכי הוראה ולמידה המתבססים על תפיסת [העיצוב האוניברסלי ללמידה](#). פרקטיקת ייצוג הידע בדרכים מגוונות מקנה לתלמידים מגוון אפשרויות למעורבות משמעותית בתהליך הלמידה, ובכך מעניקה להם אפשרויות מגוונות לביטוי עצמי. בכך היא מעצימה את תחושת הבעלות של התלמידים על תהליך הלמידה כולו (מתוך המרחב הפדגוגי).

מטרות

- + גמישות באופני המידע שהמורה מציג בכיתה וגמישות באופן שבו התלמיד מפגין את הידע שלו במהלך ההשתתפות בשיעורים.
- + ייצוג הידע בצורות שונות, באופן שמבטא בדרך נוספת את הקשרים בין מרכיביו ובאופן שמאפשר למורה ולתלמיד/ה להציע את נקודת מבטם בנוגע אליו.
- + הנגשת הלמידה וסביבת הלמידה לכלל התלמידים בכיתה.
- + הסרת חסמי למידה והשתתפות.
- + טיוב תהליך מיצוי האפשרויות.
- + העלאת רמת המעורבות והמוטיבציה של התלמיד בתהליכי הלמידה שלו.
- + פיתוח יכולתו של כל מורה לאפשר לכל תלמיד להשתמש ביכולות ובכישורים המובהקים שלו ולעקוף את קשיי הלמידה המאפיינים אותו.

מהלכים

1. תכנון מקדים של חלופות שונות בתהליכי ייצוג המידע, ביטוי הידע וההשתתפות ומעורבות.
2. גיוון במתודות, בחומרים, בסביבת הלמידה ובמדיה, לדוגמה: המחזה (משפט מבוים), תמונות, ציור, סרטונים, משחק, מפות חשיבה, מפות מושגים, כתיבת שירים כרזות וסיפורים ועוד.
3. הוראה מפורשת וגמישה.
4. הערכת תהליך הלמידה של התלמיד והסקת מסקנות.
5. שילוב טכנולוגיות בדרכי הלמידה וההבעה.

טיפים

- + **אפשרו לתפיסה אודות הידע להכתיב את הייצוג שלו** - ידע סטטיסטי בחרו להציג גם באופן גרפי, פריט מתוך מערכת גדולה עדיף להציג גם דרך מפתח מושגים, טקסט אישי עדיף לאפשר גם מבע אומנותי או ייצוג מופשט ועוד.
- + **נצלו את מגוון הדרכים לייצוג הידע** - בכדי להוביל למעורבות משמעותית בתהליך הלמידה. יש בכך בכדי להעניק להם אפשרויות מגוונות לביטוי עצמי ולהעצים את תחושת הבעלות של התלמידים על תהליך הלמידה כולו.
- + **עודדו את התלמידים להפעיל חשיבה מסדר גבוה** - סוג חשיבה זה יחשוף בפניהם רבדים נוספים, בפרט הידע ובכך יעשיר את ההתבוננות בו.

להרחבת הידע

[ייצוג המידע או הידע בדרכים מגוונות](#)
מתוך מאגר הפרקטיקות של המרחב הפדגוגי

[עיצוב אוניברסלי בתוך אתר עוג](#)
סרטון של ד"ר שרה גבעון העוסק בשאלה איך מתאימים את ההוראה לכל תלמידי הכיתה. תלמידים עם ליקויי למידה ו/או הפרעות קשב אינם קבוצה אחידה. אין הדבר אומר שצריך להכין מערכי שיעור כמספר התלמידים. באמצעות שיטות נכונות אפשר להתאים מערך שיעור אחד ללומדים מסוגים שונים. ראו מה אומרת כל כך ד"ר שרה גבעון.

[UDL: Practice and Principles](#) (אנגלית)
ד"ר רוז, מנהל המרכז הארצי לעיצוב אוניברסלי ללמידה מסביר כיצד העיצוב האוניברסלי עוזר לטפל באתגרים העומדים בפני המחנכים כיום. ד"ר רוז מתאר את שלושת עקרונות ה-UDL ומשמעותם לתרגול בכיתה.

[מיפוי נתונים לתכנון הוראה בשיעור](#) - מאגר הפרקטיקות של אגף מו"פ מיפוי נתונים ומפת 'שושנים וקוצים'.

[כלי לפיתוח שיעור בארבע שלבים](#) - עמותת אינקלו הגדרת יעדים, חשיבה על נתיבים, פיתוח תוכניות, התאמות וליטושים.

[כלי לתכנון שיעור](#) - עמותת אינקלו הגדרת יעדים, פיתוח תוכנית השיעור, התבוננות וליטוש: הזמנה למגוון, להתבוננות נוכחת ומתמשכת ולהתאמה אישית.

מטרות

- + הסרת חסמי למידה והשתתפות כדי לאפשר תהליך מיטבי של מיצוי אפשרויות.
- + הגברת המעורבות של התלמידים בשיעורים.
- + העלאת המוטיבציה של התלמידים ללמידה.

מהלכים

(בהתאם לתפיסת העיצוב האוניברסלי ללמידה)

1. מיפוי חסמי הלמידה וההשתתפות של התלמיד בהתייחס למאפיינים האישיים של התלמיד, לתחומי הדעת ולמתודות ההוראה שנבחרו.
2. תכנון שיעור על פי עקרונות [ההוראה החכמה](#), בהתייחס למיפוי החסמים.
3. בחירה מקדימה של חלופות שונות בתהליכי ייצוג המידע, הבעת המידע וההשתתפות.
4. תכנון סביבת הלמידה באופן שתיתן מענה לחסמים ולמטרות שהוצבו.
5. תכנון השיעורים באופן שיאפשרו גיוון בדרכי ההוראה וההערכה.
6. שימוש בהמחשות מרובות.
7. הקדשת זמן לבדיקת ההבנה.
8. התאמת קצב ההוראה לקצב הלמידה של התלמידים.
9. מתן משוב מיידי.

טיפים

- + הכירו את תפיסת ההוראה המותאמת - בבסיס ההנגשה עומדת התפיסה של [הוראה מותאמת](#). הנגשת המטלות תתבצע על ידי שימוש מרובה בדוגמאות, פירוק המטלות לצעדים קטנים, מטלות קצרות ולא מורכבות ואפשרויות לבחירה בין מטלות.
- + פעלו על פי העקרונות של [הוראה מפורשת](#) - הנגשת הלמידה מתאפשרת כאשר המורה פועל על פי עקרונות ההוראה המפורשת

- + **גונו בדרכי ההוראה - גיוון בדרכי ההוראה** ולמידה צריך לבוא לידי ביטוי בשלושה תחומים - גיוון המאפשר ייצוג ידע דרך ערוצים שונים, גיוון המאפשר הבעת הידע באמצעות ערוצים שונים וגיוון באמצעים המועדדים את התלמיד להיות שותף פעיל בשיעורים.
- + **הרבו בהזדמנויות** - תלמידים זקוקים להזדמנויות מרובות לאורך זמן כדי ללמוד רעיונות חדשים.
- + **למדו את התלמיד** - ההנגשה חייבת להתבסס על היכרות טובה של התלמיד את עצמו ושל המורה את התלמיד. תכנון מיטבי של שיעור מתבסס על **היכרות מעמיקה עם התלמיד**, הידע הקודם שלו, טווח ההתפתחות המשוער, מה מניע אותו ומהן המתודות שיאפשרו לו להגיע להישגים גבוהים.
- + **השתמשו בטכנולוגיות מסייעות** - ההנגשה חייבת להתבסס על היכרות טובה עם **טכנולוגיות מסייעות** המאפשרות לתלמיד גישה לידע וחומרי למידה שבלעדיהן אינו נגיש אליהם עקב חסמים שונים כגון: קשיים בראיה, קשיים בקריאה, קשיים בשפה ועוד.
- + **הרבו בסיפורים** - סיפורים ומקרים לדוגמה נוטים להישמר טוב יותר בזיכרון.
- + **התחילו בצעדים קטנים** - לעיתים נדרשות פעולות פשוטות כמו האטת קצב הדיבור, הסבר אודות מילים לא מוכרות, שימוש בצבעי הדגש שונים מהרגיל, צמצום רעשים בתוך הכיתה, הגדלת הגופן או עימוד מחודש של הטקסט.
- + **דברו באופן נהיר וברור** - ההוראות הניתנות צריכות להיות ברורות לכל. כדאי לרשום את המטלות וגם לחזור עליהן.
- + **צרו קטגוריות** - מומלץ לארגן את החומר בקטגוריות ולחלק אותו לתתי-נושאים. זה מאפשר לתלמיד להבין את החומר ואת הרצף שלו וכן להבין את המידע בתמונה הכוללת. הבנה של מידע מאורגן וממוין לקטגוריות מסייעת גם לזכירה.
- + **פרקו משימות** - חלוקת המשימה לחלקים קטנים שניתן לטפל בהם בנפרד מאפשרת תחושה של שליטה ומסוגלות. פעולה זו חשובה במיוחד לתלמידים עם הפרעות קשב וריכוז.

צעדים קטנים הצלחות גדולות

מיפוי נתונים לתכנון הוראה בשיעור

מתוך מאגר הפרקטיקות של אגף מו"פ: מיפוי נתונים ומפת שושנים וקוצים

כלי לפיתוח שיעור בארבע שלבים (פותח על ידי עמותת אינקלו)

עוסק בהגדרת יעדים, חשיבה על נתיבים פיתוח תוכנית והתאמות וליטושים

הכנת תכנית עבודה שנתית לכיתה

מתוך מאגר הפרקטיקות של אגף מו"פ: שלבים בכתיבת תכנית עבודה ובניית תמונת עתיד

להרחבת הידע

הוראות ללמידה פעילה

מאמר זה מציע אסטרטגיות של הוראה ולמידה פעילה וטיפים לשילובן. האסטרטגיות המוצגות מקדמות דיבור והקשבה של התלמידים.

בין נגישות לתוכנית הלימודים לבין מענה מותאם

תכנון פדגוגי המותאם למאפייני התפקוד של התלמידים ולצרכיהם כולל שלושה סוגים של אסטרטגיות התאמה לתוכנית הלימודים הרגילה, בהתייחס לתהליכי הוראה-למידה-הערכה: התאמת התנאים בהם יוצג חומר הלימוד ללא שינוי במהות הנלמדת, שינויים בתכנים של תוכנית הלימודים, הוספה של מקצוע או נושא ייחודי

בחירה וארגון של תוכני הלימוד

עקרונות מרכזיים בארגון הלמידה בהתייחס לבחירת התכנים וסדר הוראתם

עיצוב אוניברסלי בלמידה

עלון למדריך ההכלה עוסק בבירור המושג, צמצום חסמי למידה, עקרונות העיצוב האוניברסלי ללמידה, סדנה לחדר המורים, מקורות.

עיצוב אוניברסלי בלמידה - בית איזי שפירא

עוסק בתיאור תפיסת העיצוב האוניברסלי, התפתחות ה-UDL, עקרונות וקווים מנחים ככלי ליישום ה-UDL דוגמאות להטמעת ה-UDL ראיות מחקריות על UDL.

סדנת עיצוב אוניברסלי ללמידה

בתוך תלקיט לרכזי השתלבות. כולל: מכתב מקדים, מצגת מלווה ואביזרים נלווים

עיצוב אוניברסלי - אתר עוגן

סרטון העוסק בשאלה איך מתאימים את ההוראה לכל תלמידי הכיתה.

תלמידים עם ליקויי למידה ו/או הפרעות קשב וריכוז אינם קבוצה אחידה. אין הדבר אומר שצריך להכין מערכי שיעור כמספר התלמידים. באמצעות שיטות נכונות אפשר להתאים מערך שיעור אחד ללומדים מסוגים שונים. ראו מה אומרת על כך ד"ר שרה גבעון.

UDL: Practice and Principles (אנגלית)

מנהל המרכז הארצי לעיצוב אוניברסלי ללמידה - ד"ר רוז, מסביר כיצד UDL עוזר לטפל באתגרים העומדות בפני המחנכים כיום. ד"ר רוז מתאר את שלושת עקרונות ה-UDL ואת משמעותם לתרגול בכיתה.

סביבה לימודית מתייחסת לסביבה האנושית והחומרית, לאקלים החינוכי, ליחסים בין השותפים ללמידה ולהיבטים הארגוניים: ארגון זמן, ארגון לומדים וארגון צוות. במודל הקשת, ההתייחסות לסביבה הלימודית נמצאת בכל רכיבי המודל. בעמודים הבאים נעסוק בסביבת הלמידה הפיזית.

מטרות

- + שימוש בסביבה הלימודית להסרת חסמי למידה והוראה באופן המאפשר את מיצוי הפוטנציאל של כל תלמיד, שיפור הישגיו ומידת מעורבותו בלמידה.
- + יצירת עיצוב מכיל המאפשר לכלל האנשים במרחב לנוע בחופשיות, בביטחון ובתחושה שלכל אחד יש "מקום" במרחב המשותף.
- + שיפור האקלים הכיתתי.
- + שיפור תהליכי ההוראה של המורה.

מהלכים

1. אפיון התלמידים בכיתה ומיפוי חסמי הלמידה וההשתתפות שלהם בהתייחס לחומר הלימוד, למורה ולמתודות שבאמצעותם מתרחשת הלמידה.
2. תכנון סביבת הלמידה (בהתייחס לריהוט, אביזרי למידה ועוד).
3. ארגון גמיש של הכיתה - באופן המאפשר למידה בקבוצות, למידת עמיתים, למידה שיתופית.
4. בחירה ורכישה של אמצעי הוראה מאפשרי הנגשה.
5. שימוש מושכל באמצעים אלה בתהליכי ההוראה והלמידה.

טיפים

- + **הימנעו מתיג** - החומרים והעזרים במרחבי הלמידה צריכים לתת מענה לצורכי התלמיד מבלי לתייג אותו. כלומר פתוחים לכול. אין להיבהל ממצב שבו תלמיד שלכאורה אינו זקוק לכלי כזה או אחר, בוחר להשתמש בו. לעיתים הדבר נובע מצורך שאינו שקוף עבורנו, אבל קיים אצל התלמיד ולעיתים מסיבות רגשיות אחרות. אמצעי שאינו משרת באמת את טובת הילד, ייזנח בהמשך.

- + **בררו עם התלמיד את צרכיו** - יש להקפיד ולברר עם התלמיד מה הם צרכיו, ומה הם האמצעים העומדים לרשותו במרחב הכיתתי, משרתים את צרכיו או אולי מעכבים אותו.
- + **הנגישו את מקורות המידע לתלמיד** - הסביבה של התלמיד צריכה להיות נגישה למקורות מידע, עזרים ומרחב לפעילויות התואם את צרכיו.

צעדים קטנים הצלחות גדולות

כיסאות

- ישיבה על כיסא שאינו תואם לגובה השולחן יכולה לעורר קשיי קשב ופעלתנות יתר בלמידה גם עבור אנשים שאינם סובלים מקושי זה באופן קבוע.
- אז מה ניתן לעשות?
- < יש לבדוק את התאמת הכיסא לתלמיד ולשולחן. לעיתים הפתרון הוא החלפת הכיסא או השולחן ולעיתים הדום קטן לרגליים יכול להביא לפתרון הבעיה.
- < סיליקון מתחת לכיסאות התלמידים יפחית באופן משמעותי את הרעש הנוצר בעת תזוזת הכיסאות ויגביר את רמת הקשב הכיתתית.
- < לעיתים מומלץ להניח כרית על מושב הכיסא (רגילה, או מיוחדת, בהתאם לצורך).

שולחנות

- עבור תלמידים המתקשים לשבת זמן רב כל כך יש פתרון פשוט: אפשרו להם מצבי עבודה מגוונים:
- אז מה ניתן לעשות?
- < הציבו בכיתה [שולחן עמידה](#) ואפשרו לתלמידים המעוניינים בכך לבצע את המשימות בעמידה. נמצא כי שולחנות עמידה מעלים את רמת המעורבות במשימה אצל התלמידים ואת כושר הלמידה. גם האקלים הכיתתי הפך לרגוע יותר.
- < אפשרו לתלמידים לכתוב לפרקים בשכיבה. במקרים כאלה שטיח פי. וי. סי יכול לסייע.
- < אפשרו לתלמידים לכתוב על החלונות או אפילו על הקיר, אם קירות הכיתה צבועים בצבע מיוחד המאפשר זאת.

אביזרים לניהול זמן

- עבור תלמידים המתקשים לנהל את זמנם, ניתן להשתמש באביזרים כגון שעון חול או טיימר, כל עוד אינם מהווים מקור לחץ
- אז מה ניתן לעשות?
- < רצוי לרכוש עבור הכיתה מגוון שעוני חול ולהשתמש בהם בעת הצורך.
- < הטיימר יכול להיות כיתתי או פרטני (שולחני).
- < כלים נוספים חשובים הם הלוחות לתכנון זמן - ברמת שיעור, יום, שבוע או חודש.
- < למדו את התלמידים להשתמש ביומן שלהם בטלפון ובתזכורות שהוא מציע כדי לתכנן את השבוע שלהם בהיבטים של למידה.
- < ניתן להשתמש באמצעי התזמון הקיימים ב-classroom.

אביזרים לארגון הלמידה

תלמידים עם קשיים בקשב מציגים לעיתים גם קשיים בהתארגנות והם מרבים לשכוח/לאבד את הציוד הרלוונטי.

אז מה ניתן לעשות?

- < עזרו לתלמיד לארגן את הציוד שלו, למדו אותו להשתמש בעטיפות מחברות בצבעים שונים, בתיקיות או תיקים מרובי תאים.
- < למדו את התלמיד להיעזר בתזכורות במחשב.
- < ספקו לתלמיד את הציוד הנדרש לו בתוך הכיתה. דאגו כי בכיתה יהיו תמיד עותקים נוספים של ספרי הלימוד. הציבו ארונית מרבית מגירות עם חומרים נדרשים (וכיתוב ברור על כל מגירה).

תומכי כתיבה

אביזרים תומכי כתיבה יכולים לסייע לתלמידים המתקשים בכתיבה מרובה מסיבות שונות - קשיים במוטוריקה גסה או עדינה, קשיים מרחביים או תחושתיים ועוד. היכרות עם אביזרים תומכי כתיבה יכולה להוביל להפחתת הבעיה או אפילו להסרת החסם.

אז מה ניתן לעשות?

- < עבור תלמידים שיש להם קשיים באחיזת העיפרון, מומלץ לרכוש עפרונות משולשים, עפרונות עם שקעים או תומכי אחיזה מיוחדים.
- < עבור תלמידים שיש להם רפיון בכתיבה, מומלץ לבחור עפרונות רכים וכהים.
- < לתלמידים עם קשיים בהתארגנות במרחב הדף מומלץ לתת מחברות מיוחדות עם שורות מודגשות ומשבצות או להמליץ על כתיבה במחברת משובצת (מחברת חשבון).
- < במקרים שבהם הקשיים משמעותיים מומלץ לשקול, בהיוועצות עם מומחי תחום, את המרת הכתיבה הידנית בכתיבה במחשב, לפחות בחלק מן הזמן.

אמצעים להגברת הקשב

ההקשבה הרציפה למורה בזמן השיעור קשה עבור חלק מהתלמידים, גם אם אין להם הפרעות קשב מאובחנות.

אז מה ניתן לעשות?

- < לאפשר לתלמידים להשתמש באוזניות בזמן העבודה העצמית. ניתן להמליץ להם להאזין למוזיקה שקטה על פי בחירתם
- < לאפשר לתלמידים להשתמש באמצעי חישה שונים - כדורי לחיצה, בצק קינטי ועוד. אמצעים אלו טובים במיוחד בפרקי הזמן שבהם התלמיד נדרש להקשיב באופן פסיבי יחסית.
- < משחקים שולחניים ה"מעסיקים" את הידיים (אביזר נרכש או אישור לשרבט במהלך השיעור).
- < מחיצות מתקפלות כדי לאפשר לתלמידים למקד את הקשב שלהם בקבוצה שעמה הם עובדים.

כמה מילים על הנגשות נוספות

הנגשת מוסד חינוכי קיים

חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות קובע כי על הרשות המקומית לבצע ארבע התאמות נגישות עיקריות במוסדות החינוך: חניית נכים, קיומו של פיר מעלית, שירותי נכים ודרך נגישה. על בתי ספר והרשויות המקומיות לפעול כדי לוודא כי ההנגשות מוכנות בעת שתלמיד עם מוגבלות יחל ללמוד בבית הספר או הורה עם מוגבלות יגיע לבית הספר, תוך שמירה על כבודו ופרטיותו של תלמיד או הורה, ומתוך יחס אדיב ומכובד המאפשר קבלת השירות בעצמאות, בבטיחות ובאופן שוויוני.

על פי **חוזר מנכ"ל**, תלמיד או הורה הזקוק לנגישות פיזית רשאי להתחיל את תהליך הרישום 15 חודשים לפני תחילת הלימודים, נוסף על הרישום הרגיל. פרטים נוספים על הנגשה פיזית **בדף הנגשה** שבמרחב שילוב וחינוך מיוחד.

הנגשת טיולים

מטרות הטיול המוגש ופעילויות חוץ בית ספריות:

- + חיזוק החינוך למציאות ערכית ואזרחית.
- + העמקת החינוך הרגשי, הערכי והחברתי וקידום מעורבות אישית וחברתית.
- + קידום סובלנות כלפי האחר והשונה.

פרטים נוספים על הנגשת טיולים **בדף הנגשה** שבמרחב שילוב וחינוך מיוחד.

הנגשה פרטנית

תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (התאמות נגישות פרטנית לתלמיד ולהורה) תשנ"ח-2018, כוללות פירוט סוגי ההנגשה האפשריים הניתנים במערכת החינוך לתלמיד ולהורה עם מוגבלות. ההנגשה במערכת החינוך היא פרטנית עבור התלמיד בהתייחס לצרכיו האישיים ונקבעת במהלך הקליטה למסגרת החינוכית ולאחר היכרות עם צרכי הילד. התאמות ההנגשה הניתנות במסגרת ההנגשה הפרטנית מיועדות לסייע לתלמיד להתמודד ביעילות עם המגבלה, לאפשר לו להתנייד ממקום למקום במוסד החינוכי ולהנגיש את המרחב כולו כך שיוכל להשתלב בכל תחומי העשייה בבית הספר. מומחי המת"א מגיעים לבתי הספר ומתאימים את הסביבה ואת הציוד הנדרש לתלמידים, משלבים ומתאימים את הפעילויות חוץ בית ספריות, את פעילויות ההעשרה והטקסים.

הנגשה חברתית

הכשרת הלבבות והעלאת המודעות לנגישות על כלל היבטיה בכלל ובפרט היבטיה החברתיים. הדרכות חווייתיות בבתי הספר להעצמת התחושה וההזדהות עם ילדים עם מוגבלות, העצמת תלמידים עם מוגבלות ופעולה אקטיבית למען שילובם של ילדים עם מוגבלות בכל תחומי החיים, כולל בפעילויות אחר צהריים של תנועות נוער, חוגים ועוד.

להרחבת הידע

הבלוג של רותי סלומון.

- < סידור הריהוט בצורה שמזמנת תקשורת ושיח
- < גמישות - להתאמה מירבית לאופי הפדגוגיה הנבחר לשיעור
- < שימוש בכל מרחבי הקמפוס - כולל המסדרונות
- < מרחבים יעודיים ליצירתיות ולמשוב

התאמת הסביבה הפיזית לצרכים הפדגוגיים.

- < עקרונות פדגוגיים רלוונטיים לתכנון הסביבה הפיזית
- < הנחיות לתכנון סביבת למידה משמעותית

אוריינות חזותית בפדגוגיה ובמרחבי למידה - לימור ליבוביץ.

- < FLS מרחבי למידה עתידיים
- < מרחב למידה כיתתי דינאמי, דידקטי ורלוונטי - איך עושים את זה?

המלצות להנגשת מרחב בית הספר עבור תלמידים לקויי ראייה ועיוורים.

- < מסמך זה מציע פתרונות הנגשה למסגרות חינוכיות עבור ילדים לקויי ראייה ועיוורים. הוא מיועד למורים ומנהלי בתי ספר. רוב השינויים המוצעים יכולים להיעשות בהדרגה ועם השקעה מועטה בלבד כמו למשל ארגון מחדש של הצבת הריטי הכיתה, שינויים ברמת התאורה והצללה, שימוש במגוון חומרים מישושיים, הגברת ניגודיות הצבע, גודל גופן הדפוס, הוספת מידע בברייל ובקול וכד'..

סביבות למידה חוץ כיתתיות

- < הצעות למהלך
- < בית מדרש חברתי נודד
- < דוגמאות מתחומי הדעת
- < יתרונות הלמידה בסביבה חוץ כיתתית

עיצוב סביבות למידה

- < הצעות למהלך
- < עיצוב משותף של מרחבים משותפים
- < סביבה לימודית כמורה השלישי

מטרות

- + עיבוד חומרי הלמידה באופן המאפשר לכל תלמיד לקרוא ולהבין את התכנים המופיעים בו.
- + הגברת המעורבות של התלמידים בשיעורים.

מהלכים

1. מיפוי חסמי הלמידה וההשתתפות של התלמיד בהתייחס לחומר הלימוד.
2. עיבוד ועימוד חומרי הלימוד באופן שיסיר את חסמי הלמידה ויגביר את מידת המעורבות של התלמיד בשיעור:
 - < הכנת טקסטים מותאמים בתוך כדי הקפדה על התאמת גודל הגופן, ריווח, הדגשת משפטי מפתח, חלוקה לפסקאות, הוספת מקדמי ארגון (טבלאות, תרשימים) ותומכים חזותיים (תמונות), ניקוד מסייע או מלא ועוד.
 - < שימוש במקדמי ארגון (טאבים, כותרות, מפות מושג, תרשימי זרימה, תבניות נושא, תבניות סיפוריות).
 - < שימוש בשפה מותאמת לקהל היעד, בתוך שמירה על תקינות לשונית ותחבירית.
 - < שימוש באמצעים דיגיטליים כדי לייצר הגשה מיטבית לחומרי הלמידה.
3. המחשת התכנים באמצעות חומר חזותי (תצלומים ברורים, סמלי תקשורת תומכת, מפות, איורים) וחומר גרפי (תרשימים, גרפים, דיאגרמות).

טיפים

- + **היעזרו בהנגשות קיימות** - ישנם חומרי למידה נגישים במקורות שונים, כגון בספרייה לעיוורים ולתלמידים עם לקות ראייה או קריאה.
- + **חפשו את חומרי הלמידה המתאימים** - ניתן להשתמש בחומרי הוראה המיועדים לעולים חדשים. לעיתים הם יכולים לתת מענה לתלמידים בכיתה, גם אם עברית היא שפת האם שלהם. יש לעשות שימוש בטקסטים מתוך ספרי הלימוד וחוברות העזר לצד טקסטים נוספים להרחבה ולהעשרה.
- + **הכירו את התלמיד** - ההנגשה חייבת להתבסס על היכרות טובה של התלמיד את עצמו ושל המורה את התלמיד. יש לעודד את התלמיד להסביר למורה למה הוא זקוק.
- + **עמדו את הטקסט בהתאם לצורכי התלמיד** - אם יש באפשרותכם לעמד את דף הלימוד עבור התלמיד, כדאי לפעול על פי כללים מובנים.

- + **הכירו כלים דיגיטליים מתאימים** - קיימים היום אמצעים פשוטים המאפשרים להתאים את חומר הלימוד לתלמיד: בניית ספרים דיגיטליים, שימוש בכלי מיפוי דיגיטליים. כדאי להכיר אותם ולהשתמש בהם באופן מושכל.
- + **התייחסו להנגשת החומר כאל פעולה לטווח קצר**. בטווח הארוך, למדו את התלמיד להתמודד באופן עצמאי.
- + **אתרו את האתרים המתאימים** - מומלץ להיעזר באתרים המאפשרים גישה לחומרי למידה דיגיטליים. חומרים אלה מסירים חסמים כגון קשיי קריאה, ראייה, עיבוד מידע, שפה ועוד. במידת הצורך מומלץ להיעזר באתרים ובאפליקציות המאפשרים גישה אל טקסט קיים למרות החסמים המובנים (תוכנות הקראה למשל, מפות חשיבה ועוד).

פעולות יישומיות

עימוד טקסט מונגש

שינויים בעימוד הגרפי של העמוד יכולים להוות עבור תלמידים עם קשיים מחולל שינוי המאפשר להם לקרוא את אותם טקסטים שהתקשו לקרוא בעימוד המקורי.

- + **הגדילו את הרווח בין השורות** - רצוי רווח של 1.5 או כפול בין שורה לשורה. הריווח הופך את הקריאה בטקסט לנעימה יותר.
 - + **הפרידו בין פסקאות** - זיהוי מהיר של פסקאות עוזר לתלמידים לאתר במהירות את השורה והפסקה שהם מחפשים.
 - + **בחנו עם התלמידים מהו הגופן הנוח להם לקריאה**.
 - + **כתבו בגופן בגודל 12 או 14** - זה גודל הפונט האופטימלי.
 - + **יישרו את הטקסט לימין** - טקסט ממורכז עלול להקשות על תלמידים לקווי למידה.
 - + **הדגישו כותרות ומילות מפתח** - הדגשת כותרות ומילות מפתח עוזרת מאוד לתלמידים בקריאה המרפרפת, וכשהם צריכים לחזור ולעיין שוב בטקסט.
 - + **כתבו הוראות בשורות נפרדות** - לפעמים שאלה אחת כוללת הרבה שאלות קטנות. קל יותר לתלמידים להתמודד עם תתי-השאלות כרשימה, כשכל הוראה מתחילה בשורה חדשה.
 - + **השתמשו בכלים טכנולוגיים** - אתר מייקרוסופט מציג תבנית מיטבית לקריאה עבור תלמידים מתקשים.
- דוגמאות לדפי עבודה נגישים לתלמידים עם לקווי למידה אפשר למצוא בעוגן - מדור [תוכנות וכלים](#) תחת הכותרת 'תלתן'. יש דפי עבודה כאלה בכמה תחומי דעת: היסטוריה, גיאוגרפיה, חינוך לשוני, תנ"ך ומתמטיקה.

להרחבת הידע

- + [הכלה ונגישות, על תכנון לימודים ותוכניות לימודים לתלמידים עם מוגבלויות. גלעד אבישור, מכון מופת.](#)
- בספר זה בוחנת הכותבת את השאלות הנוגעות לתחום של תכנון לימודים: מה, מדוע, איך, מי, איפה ומתי.
- < [בפרק הראשון מוצג הרציונל של תכנון לימודים לתלמידים עם מוגבלויות.](#)
- < [בפרק השני מובא ניתוח של המדיניות לתכנון לימודים ושל העשייה בתחום בישראל.](#)
- < [בפרק השלישי מוצגים הביטויים המעשיים לתכנון לימודים - והוא לב הספר.](#)
- < [בפרק הרביעי מוצגות השלכות אפשריות על ההכשרה ועל ההתפתחות המקצועית של מנהלים ומורים.](#)
- + [תקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות \(התאמות נגישות פרטנית לתלמיד ולהורה\), תשע"ח-2018.](#)
- + [הנגשה פרטנית במערכת החינוך, פורטל רשויות ובעלויות חינוך.](#)
- + [הנגשה פרטנית במערכת החינוך, פורטל רשויות ובעלויות חינוך.](#)
- + [ספרי לימוד וחומרי הוראה-למידה.](#)
- + [הספרייה המרכזית לעיוורים ולבעלי לקויות קריאה](#)
- בספרייה, מנויים תלמידים רבים בעלי קשיי קריאה ברמות שונות. חלק מהתלמידים עיוורים לחלוטין, אחרים כבדי ראייה, לקויי למידה או בעלי לקויות קריאה אחרות. הספרייה מלווה את תלמידיה החל מכיתה א' ועד לסיום לימודיהם האקדמיים. הספרייה עובדת בשיתוף פעולה עם משרד החינוך.

טכנולוגיה המסייעת ללמידה היא שם כולל לכל אמצעי העזר אשר נועדו לשיפור התפקוד הלימודי של הלומד.

מטרות

- + היכרות של המורים והתלמידים עם מגוון כלים טכנולוגיים העומדים לרשותם לקידום תהליכי הוראה ולמידה, להסרת חסמים ולהגברת המוטיבציה ללמידה.
- + שימוש מושכל בכלים טכנולוגיים.
- + העלאת המודעות לחשיבות השימוש בכלים טכנולוגיים לצורך הנגשה ולביסוס תהליכי למידה מותאמי תפיסת העיצוב האוניברסלי ללמידה.

מהלכים

1. מיפוי חסמי הלמידה וההשתתפות של התלמיד בהתייחס לתחומי הדעת ולמתודות ההוראה.
2. בחירה מושכלת של אמצעים טכנולוגיים המסייעים להסרת חסמים.
3. תכנון סביבת הלמידה באופן שמאפשר שימוש מיטבי בטכנולוגיה המסייעת.
4. שילוב טכנולוגיה בתהליכי ההוראה והלמידה לכלל התלמידים.

טיפים

- + **למדו והעמיקו בטכנולוגיות הקיימות** - ההנגשה חייבת להתבסס על היכרות טובה עם מגוון של טכנולוגיות מסייעות המאפשרות לתלמיד גישה לידע וחומרי למידה שבאופן הרגיל אינו נגיש אליהם (עקב קשיי ראייה, קשיים בקריאה, קשיים בשפה ועוד).
- + **הנגישו לכלל התלמידים** - מומלץ להעמיד את הטכנולוגיה לרשות כלל הלומדים בכיתה, וללמד אותם לעשות בה שימוש רק במקרים שבהם היא מקדמת את הלמידה ולא משיקולי נוחות בלבד. ברוב המקרים תלמיד לא ירצה להשתמש בטכנולוגיה שאינה מקדמת אותו, גם אם מלכתחילה חשב אחרת.
- + **התייחסו לטכנולוגיה מסייעת כאל חלק מסביבת הלמידה של התלמיד** - טכנולוגיה בחינוך (ובכלל זה טכנולוגיה מסייעת) היא חלק בלתי נפרד מסביבת הלמידה שיש לייצר לתלמיד ולכיתה.

- + **התנסו בעצמכם** - לא ניתן ללמוד "טכנולוגיה בהתכתבות", כלומר רק לקרוא על... כדי להבין איך הטכנולוגיה עובדת ומה יתרונותיה חייבים להתנסות בפועל.
- + **היועצו במומחים** - הטכנולוגיות מתפתחות כל הזמן. התייעצו עם מומחים או גלשו באתרי האינטרנט ולמדו על החידושים בנושא. אתר מומלץ "כלים קטנים גדולים"
- + **התייחסו לטכנולוגיה מסייעת כאל חלק מסביבת הלמידה של התלמיד** - טכנולוגיה בחינוך (ובכלל זה טכנולוגיה מסייעת) היא חלק בלתי נפרד מסביבת הלמידה שיש לייצר לתלמיד ולכיתה.

צעדים קטנים הצלחות גדולות

קריאה

אתר לתרגול מהירות קריאה

אתר spreader (הדרכה)

כלי המסייע להאיץ את מהירות הקריאה. ההנחה שמאחורי הכלי היא שהסיבה העיקרית למגבלה על קצב הקריאה שלנו היא העובדה שגם כאשר אנחנו לא קוראים בקול רם אנחנו למעשה "קוראים בלב", מבטאים בקול פנימי את מילות הטקסט הנקרא. כלי זה מאפשר לבחור כל טקסט (גם בעברית) ולהדביק אותו בתיבה המיועדת לכך במרכז האתר. הטקסט יוצג לפנינו מילה אחר מילה, בקצב מהיר. ברירת המחדל עומדת על 300 מילים לדקה (כמאה מילים יותר מקצב הקריאה הממוצע) ואפשר להגדיר למערכת קצבים אחרים. זמינות - האתר חינמי

כלי התקדמות הקריאה - מייקרוסופט

בכלי זה התלמיד מצלם את עצמו קורא טקסט. בהמשך המורה והתלמיד יכולים להאזין לקריאתו של התלמיד ולקבל משוב ובכלל זה התייחסות להגייה שגויה, הוספות, תיקונים עצמיים, השמטות, חזרות, שיעור דיוק ומספר מילים נכונות לדקה. לתלמיד יש אפשרות לתרגל קריאה של מילים שהכלי זיהה כמילים מאתגרות והמורה יכול להוסיף משוב עצמאי.

אתרים המאפשרים לנקד את הטקסט

אתר נקד: בתשלום

אתר סנופי: בתשלום. קיימת גרסה חינמית המוגבלת לעד 200 תווים

אתרים המנגישים עיתונים - עיתונים בעברית קלה

חדשון - האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך

שער למתחיל - נכתב ונערך בפקוק משרד החינוך

ינשוף - חדשות לילדים ועד מבוגרים

אתרים המאפשרים הקראה

[עלמה רידר](#) (מומלץ בגרסה החדשה)

תוכנת הקראה בעברית המסייעת למתקשים בקריאה על ידי שימוש בערוץ השמיעתי, במקום או בנוסף לערוץ הויזואלי. ניתן להפוך כל קובץ טקסט לקובץ MP3, או להשתמש בתוכנה כדי לשמוע את הטקסט אותו רואים על המסך, בליווי רקע נע מאחורי המילה המושמעת. ניתנת אפשרות לשלוח על מהירות ההקראה.

הספרייה המרכזית לעיוורים ולבעלי לקויות קריאה

הנגשת ספרות ועיתונות - הספרייה מנגישה ספרי קריאה במגוון ז'אנרים, ספרי לימוד ועיון, עיתונים מגזינים ועוד בפורמט MP3, בכתב ברייל ובאותיות גדולות.

אתרים רבים נוספים:

למידע נוסף אודות אפשרות הקראה דרך האייפד או האייפון, וכן דרך המחשב. היכרות עם עלמהפדיה, עם אתרים להקראת ספרים, תנך ועוד, מומלץ להכנס לאתר של [ד"ר בני שרייבר](#) וכן לאתר [עזרים](#).

נתיבה

אתר הכתיבה

אתר חינמי לתרגול הכתבות בעברית ובאנגלית.

אתרים לתרגום מלל לטקסט כתוב

במקרים שבהם לקות הכתיבה (גרפית או אורתוגרפית - כתיב) מונעת תקשורת כתובה, קיימת אפשרות להשתמש באפליקציות ההופכות מלל לטקסט כתוב. מומלץ לקרוא בהרחבה על הנושא באתר של ד"ר בני שרייבר.

ארגון חשיבה

מפות חשיבה

שימוש במפות החשיבה (ולימוד השימוש בהם) מסייע לתלמיד בארגון המידע ובארגון מחשבותיו. למידע על אודות אתרים המאפשרים ייצור של מפות חשיבה מומלץ לפנות לאתר "[כלים קטנים גדולים](#)" של אפרת מעטוף.

ארגון זמן

לרעיונות על אודות כלים מסייעים (לא בהכרח דיגיטליים) לניהול זמן אצל תלמידים, מומלץ לפנות לאתר [ADHDSHOP](#). שם תמצאו מגוון של טיימרים, שעוני חול, לוחות תכנון שבועי, יומנים, לוח משימות ועוד. כלים דיגיטליים ניתן למצוא באתר של [ד"ר בני שרייבר](#).

מעורבות פעילה בתהליך הלמידה

סרטונים עם שאלות

המטרה היא להפוך את הצפייה בסרטון מתהליך פסיבי לתהליך שבו רמת המעורבות של התלמיד גבוהה. קיימים כלים רבים המאפשרים הוספת שאלות לסרטונים. להלן שתי דוגמאות: [Blubbr](#) - מאפשר לשתול על גבי הסרטון הנבחר שאלות סגורות, פתוחות או הערות. הצופה יוכל לענות ולקבל משוב מיידי. סוג זה של פעילות יכול להתאים כשעשוע לימודי לסיום נושא וכהכנה לקראת בוחן. [EDU.טיוב](#) - וידאו אינטראקטיבי בלמידה - יצירת פעילות אינטראקטיבית, מבוססת סרטון YouTube.

ספרי לימוד דיגיטליים

ספר הלימוד הדיגיטלי הוא דינמי, אינטראקטיבי, רלוונטי ומנגיש מדיה עשירה. משרד החינוך ריכז את כל המידע על ספרים דיגיטליים [בקטלוג חינוכי](#) הנגיש [באינטרנט](#) (יש ללחוץ על פלטפורמה טכנולוגית).

אתרים לבניית ספרים מקוונים מותאמי פרט

ספרים דיגיטליים הם פלטפורמה המאפשרת לנו להנגיש טקסטים לתלמיד המתקשה. בספר הדיגיטלי ניתן להפחית מהעומס החזותי, לקצר את השורות, להוסיף סרטונים רלוונטיים, קישורים למידע נדרש, למילון ממוחשב ועוד. להפניה לאתרים המאפשרים בנייה של ספר דיגיטלי מומלץ להיכנס לאתר [כלים קטנים גדולים של אפרת מעטוף](#).

64 אפליקציות מומלצות - מכללת גורדון

סטודנטים בקורס הוראה ולמידה ניידת ממליצים לשלב בהוראה [מגוון אפליקציות](#).

שימוש בפדגוגיה איכותית המאפשרת הכלה

תפקיד בית הספר הוא לקדם הוראה ולמידה. שימוש בפדגוגיה איכותית מוביל לחווית למידה טובה יותר לתלמידים, מאפשר מתן מענה מדויק לכל אחד מהתלמידים בכיתה ומוביל לשיפור בהישגי התלמידים ובתחושת המסוגלות שלהם. לצד כל אלה, לבחירת המורה להפעיל ולנהל פדגוגיה איכותית בכיתה יש בכדי להעצים את תחושת המקצועיות והמסוגלות שלו ולהוביל אותו ללמידה מתמדת ולחדוות עשייה.

אין תשובה אחת לשאלה מהי פדגוגיה איכותית, פרופ' הרפז מציג [שבעה עקרונות להוראה איכותית](#) ואילו ד"ר שמעון אזולאי מתייחס [לתשעה עקרונות פדגוגיים](#) להוראה משמעותית. פדגוגיה איכותית נמדדת על פי מטרותיה והעקרונות העומדים בבסיסה. ביחידה זו בחרנו להתייחס לעקרונות פדגוגיים המאפשרים ומקדמים הוראה מכוונת פרט בכיתה ההטרוגנית.

- + חיפוש המגוון בחדר המורים - בניית צוות מגוון, הדגשת הייחודיות והשונות בין המורים על ידי עידוד ליוזמות ופעילויות המביאות לידי ביטוי את הייחודיות - כמו פעילויות בתחומי עניין, שילוב היבטים תרבותיים ועוד.
- + יצירת אקלים המעודד את המורים להיעזר זה בזה ולעבוד ביחד מתוך היכרות הדדית ומעמיקה.
- + הבניית סדירות בית ספריות המאפשרות איכות הפדגוגית.

כיצד מנהל יכול להוביל לפדגוגיה איכותית ?

- + הצבת השאיפה לפדגוגיה איכותית כיעד בית ספרי.
- + הכוונה ללמידה מתמדת, רכישת ידע פדגוגי רלוונטי, הכשרה ומודלינג אישי וצוותי לפדגוגיה איכותית, הקצאת מסגרות זמן מתאימות.
- + הקצאת משאבים (משאבי זמן, משאבי פיתוח, ציוד חינוכי) לפיתוח האיכות הפדגוגית בבית הספר ולבניית סביבות למידה מאפשרות וקהילה מקצועית לומדת.
- + הרחבת האוטונומיה והגמישות של המורים לבחירת תוכני הלמידה, דרכי הלמידה ומסגרות זמן הלמידה, 'משחק' עם מסגרת השעות, הרכבי קבוצות הלמידה והרכב המורים בכיתה.
- + פיתוח ממשקי עבודה והטמעתם עם שותפי תפקיד לקידום יעדי האיכות הפדגוגית.
- + שיתוף הקהילה הבית ספרית (צוות, תלמידים, הורים, קהילה) וגיוסה לטיוב תהליכים לקידום האיכות הפדגוגית.

כיצד מורה יכול לקדם פדגוגיה איכותית

- + הצבת השאיפה לפדגוגיה איכותית כיעד מרכזי בתהליך הפיתוח האישי שלו.
- + לימוד ורכישת ידע עיוני ומעשי על שונות בין תלמידים, לקויות ומענים לצרכים חינוכיים מיוחדים.
- + לימוד והבניית תהליכי הוראה מבוססי נתונים ונתמכי מחקר.

- + הרחבת הידע וארגז הכלים שלו באמצעות מקורות שונים, שימוש בחומרים ובכלים שפותחו על ידי עמיתים/ משרד החינוך/מקורות אחרים, ניצול משאבי הדרכה פנים בית ספריים וחץ בית ספריים, למידת עמיתים (שיתוף, תצפיות הדדיות).
- + גיוון בדרכי ההוראה והלמידה.
- + מתן אפשרות לתלמידים להיות שותפים בבחירת תכנים, דרכי למידה ודרכי הערכה.
- + ייזום הזדמנויות רבות ללמידה אישית ומותאמת פרט (למידה בקבוצות, משוב מותאם, הפוגות קצרות במהלך השיעור).
- + מתן מקום מרכזי ומפורש יותר לתכלית הלמידה (למה) ולתהליכי הלמידה (איך) תוך חיבור לתוכן המסוים של השיעור (מה).

אזהרות מסע

- + לא ניתן לאמץ את כל הכלים או את כל העקרונות המוצגים, ולעיתים קרובות גם אין צורך בכך. היזהרו מסכנת ה'תפסת מרובה לא תפסת'.
- + בחנו את הרכיבים המוצעים, בחרו את אלו המתאימים ביותר לצורכיכם והתחילו בצעדים קטנים, תוך כדי התאמת המתודות המוצעות למאפיינכם כמורים ולמאפייני בית הספר והכיתה אותה אתם מלמדים.
- + קיימו רפלקציה אישית. הקפידו לשאול את עצמכם שאלות לאורך הדרך: האם הצלחנו? היכן הקשיים? מה יש לשנות? כיצד זה השפיע על התלמידים ועוד.
- + הקפידו להביט על ההוראה ועל הלמידה דרך העיניים של התלמיד.
- + אל תפעלו לבד. עבודה כזו - אפקטיבית יותר.
- + היו חלק מתוך קהילת למידה החולקת עם חבריה את ההתנסויות וההתמחויות. זכרו כי משאב היצירתיות בצוות גדול יותר ואתגר החשיבה המשותפת מהנה יותר.
- + התנסו מדי פעם בצורות אחרות של שיעורים ושל פעילויות למידה, ולאחר מכן העריכו אותן ולמדו מהן.
- + הערכה ומשוב עוזרים למורה להתחדש ולשמור על גיוון בעבודתו.
- + העריכו את דרכי הלמידה וההוראה בשני היבטים לפחות:
 1. הערכת הפעלת הפעילות - האם הצליחה? היכן הקשיים? איך כדאי להתכונן טוב יותר?
 2. הערכת תגובת התלמידים ככיתה וכפרטים - אילו תלמידים נהנו ממנה? אילו בלטו? אילו התקשו?

עקרונות מלווה - חינוכי לחלק, מיטיב לרבים

מתן מענים מותאמים לתלמידים הוא חלק בלתי נפרד ממכלול המענים שכלל התלמידים יכולים להיתרם מהם, וזאת מבלי לגרוע מהמענה הייחודי שכל תלמיד זקוק לו.

הוראה הפועלת בשני ערוצים מקבילים - מתן מענים לטווח קצר ומתן מענים לטווח ארוך. מצד אחד ניתן מענה מידי לקושי בתוך השיעור באמצעות טכניקה של 'הסרת חסמים' אך במקביל עלינו לנסות ולטפל בקושי עצמו על מנת שלהבא יפסיק להיחשב כחסם בהתייחס לתלמיד הנתון.

מטרות

- + הסרת חסמים המונעים מהתלמיד להיות מעורב בשיעור בטווח הקצר.
- + שינוי תהליכי למידה, ייצוג והבעה של תלמידים בטווח הארוך על מנת להביא להעלמת החסמים בטווח הארוך.

מהלכים

1. ניסוח השאלות הקריטיות - הכנה מוקדמת של שלוש-ארבע שאלות הקשורות בתוכן המרכזי של שיעור.
2. מיפוי התוכן העיקרי - ציור של מפת תוכן המידע אותו צריך התלמיד לדעת בכדי לענות על השאלות.
3. ניתוח הקשיים - בחינת השאלות ומפת התוכן וזיהוי הגורמים לקושי בתהליכי עיבוד מידע. תכנון מוקדם של דרכים חלופיות להתמודדות עם הקשיים האפשריים בתחומים השונים.
4. בחירת המתודות המתאימות - בחירת טכניקות הוראה והתאמות בהוראה המאפשרות השגה מיטבית של היעדים תוך מתן מענה לקשיים שאותרו.
5. למידה אסטרטגית מפורשת.
6. הערכת תהליך הלמידה והסקת מסקנות בהתאם.

טיפים

- + **חפשו חסמים** - שאלו את עצמכם מהם החסמים שיכולים לעמוד בפני התלמידים בהשגת המטרות. חיפוש החסמים נובע מתוך אמונה כי התלמיד מסוגל להצליח ועלינו לסייע לו על ידי הסרתם. זיהוי חסמים והבנתם מוביל לתכנון שיעור מותאם פרט.
- + **התייחסו לשני טווחי זמן - קצר וארוך** - בטווח הקצר תנו מענה לתלמיד בעת השיעור, מענה זה לרוב יאופיין בהתאמת הסביבה הלימודית לצורכי התלמיד. בטווח הארוך סייעו לתלמיד להפחית את הקושי הנתון, שפרו את יכולת הקריאה/כתיבה שלו, הרחיבו את אוצר המילים, הקנו לו כלים להבנת הנקרא ועוד.

להרחבת הידע

[הוראה חכמה - אגרת לרכזי השתלבות](#)

מטרות

- + העלאת רמת העניין בתוכן הנלמד והעלאת המוטיבציה ללמידה.
- + התאמת ההוראה והלמידה לצורכי התלמיד.
- + הרחבת מאגר המיומנויות והאסטרטגיות של התלמיד.
- + שינוי פרופיל הבולטות הכיתתי - עמקום החלוקה בין החזקים לחלשים ומתן הזדמנויות לתלמידים אחרים בכיתה לבלוט ולחוות הצלחות.
- + הרחבת מאגר התוכן, המיומנויות והמתודות של המורה בדרכי ההוראה והלמידה.
- + פיתוח יכולת הבחירה המושכלת של התלמיד.

מהלכים

1. גיוון בתוך השיעורים - בכל זמן נתון או לפחות לאורך רוב יום הלימודים, הילדים יכולים להשתמש במגוון אפשרויות ודרכי למידה.
2. גיוון בין שיעורים - כל שיעור יועבר בדרכי אחרת כדי שיום הלימודים ושבוע הלימודים יהיו מגוונים.
3. גיוון בדרכי הלמידה - שילוב של דרכי למידה שבהן התלמידים פעילים ועצמאיים יותר: חקר למידה עצמית, פרויקטים, ילדים מלמדים ילדים, יצירה, המחזה ועוד.
4. גיוון בגירויים - גיוון בסוג הגירויים שאלהם חשופים התלמידים, בערוצי הלמידה בסגנונותיהם ובסוג החומרים שאיתם הם עובדים בבית הספר. שילוב סרטונים, מצגות, משחקים שונים, לוחות יצירה, צמחים ועוד.
5. גיוון באתגרי הלמידה ומורכבות החשיבה - שילוב אתגרים אינטלקטואליים מורכבים לצד משימות פשוטות יותר.
6. גיוון בסביבת הלמידה ובמצב הפיזי בעת הלמידה - צמצום השעות שבהן התלמידים יושבים ליד השולחן והוספת מגוון אפשרויות, כגון למידה בעמידה, למידה על שטיח, למידה בחוץ ועוד.

טיפים

- + **אל תעבדו לבד** - היו חלק מקהילת מורים שבה כל אחד מתמחה ברפרטואר כלים מסוים. בדרך זו תוכלו ללמד את האחרים וללמוד מהם כך התלמידים יזכו ליהנות מהמגוון. מומלץ לתכנן זאת בעזרת טבלה המציגה את מערכת השעות של הכיתה, את המורים המלמדים ואת המתודות שבהן הם בוחרים להשתמש.

- + **אל תתקבעו** - המשיכו לחפש בהתמדה דרכי הוראה ולמידה נוספות ולנסות לשלבן.
- + **למדו את הפרקטיקה לעומק** - אפשרו לעצמכם ולתלמידים זמן ללמידת המתודה הנבחרת. התנסו בה לאורך שבועות כדי להחליט האם היא אכן מתאימה לכם ולתלמידי כיתתכם.
- + **אל תיבהלו ממתודות 'קשות'** - אל תימנעו ממתודות שמיועדות מלכתחילה לתלמידים בכיתות גבוהות יותר; בצעו להן התאמות או לחלופין, השאירו אותן כפי שהן והתלמידים יבצעו את ההתאמות בעצמם. התמקדו והתמחו - בחרו את המתודות המתאימות לכם ולכיתה, למדו אותן לעומק.
- + **שתפו את התלמידים בבחירה** - ספקו לתלמידים אפשרויות, התייעצו איתם לגבי המתודות המתאימות ללמידת הנושא. ההחלטה בסופו של דבר שלכם.
- + **בחרו באופן מושכל** - בחנו את הפרקטיקות השונות ובחרו את אלו הנראות לכם כמתאימות ביותר.

צעדים קטנים, הצלחות גדולות

גיוון באופן ניהול הדין בקבוצות

סמינר סוקרטס

התהליך

קבוצות לומדים מקבלות טקסט וצריכות לכתוב עליו שאלות ברמת חשיבה גבוהה. הלומדים מתיישבים במעגל ונציג הקבוצה מציג שאלה בפני כולם.

התלמידים נדרשים להציג את עמדתם, אך עליהם לבסס כל אמירה בראיות מבוססות מהטקסט. השיח אמור להיות טבעי והתלמידים אינם נדרשים להרים את היד כדי לקבל רשות דיבור. (מתוך מתודיקה)

הצעות לגיוון

המורה מכין את השאלות לשיח ולא משאיר את המשימה לתלמידים. בכיתות גדולות מומלץ לקיים כמה מעגלי שיח בו זמנית.

THINK - PAIR - SHARE

מתודה זו מעודדת תלמידים לעסוק בסוגיה או בשאלה ולאחר מכן לחדד את מחשבותיהם ואת תובנותיהם בנושא על ידי דיון עם עמית ובהמשך על ידי שיתוף רעיונותיהם עם כלל הכיתה. בדומה לשימוש בכל מתודה כמעט, מומלץ לתת לתלמידים להתנסות בה מספר פעמים ולא להשתמש בה רק כאנקדוטה חד-פעמית. כך התלמידים "ירגישו בבית" במתודה ויוכלו להפיק ממנה את המירב בשגרת הלמידה.

זמן: לאחר הצגת הנושא ניתן לתלמידים כ-2-3 דקות לחשוב עליו, ובמידת הצורך נבקש מהם לרשום נקודות עיקריות על דף. לאחר החלוקה לזוגות. יש להקצות זמן כדי לאפשר שיחה מעמיקה בין התלמידים (5-10 דקות), אך עם זאת להשאיר מספיק זמן לשיתוף הרעיונות בפני הכיתה בסיום הסבב, בהתחשב בכמות המשתתפים בשיח. זמן הפעילות נתון לשיקול דעתו של המורה, על פי גיל התלמידים וטיב השאלה (גדולה ופתוחה; קטנה ונקודתית).

 להרחבה לחץ כאן

קפה עולמי

המשתתפים מתחלקים לקבוצות של עד 8 משתתפים, כל קבוצה בוחרת מנהיג ודנה בנושא כלשהו בפרק זמן קצוב, עם סיום הזמן, הקבוצה מתפזרת בין שאר השולחנות, כשהמנהיג נשאר במקומו, המנהיג מפרט לחברים החדשים בקבוצה את עיקרי הדין הקודם ומוביל דיון חדש (מתוך דרכא).

להרחבה לחץ כאן

גיוון באופן ההפעלה והגיוס של התלמיד בשיעור

משימה סודית

מכינים כרטיסי "משימה סודית". מסבירים לתלמידים לפני השיעור שחלקם יקבלו "משימות סודיות" שעליהם לבצע בשיעור, אחרי השיעור, המורה משוחח עם התלמידים על המשימות שקיבלו ונותן להם הערכה על מידת הצלחתם בעמידה במשימה (מתוך דרכא).

להרחבה לחץ כאן

גיוון באופן פתיחת השיעור

פיתיון

התהליך

המורה פותח את השיעור בפעילות לא שגרתית שנועדה לגרות את סקרנותם של התלמידים.

דוגמאות

- < סיפור - המורה מספר/מקריא סיפור קצר ומעניין שמוביל ישירות לחומר.
- < אנלוגיה - המורה פותח בתיאור סיטואציה שיש בה אנלוגיה לחומר הנלמד בשיעור.
- < שימוש באביזר - המורה מציג אביזר כלשהו המתקשר לחומר הנלמד - בגדים של גיבורי הסיפור, חפצים השייכים לתקופה הנלמדת, בעלי חיים.
- < סרטון/קטע מוזיקלי - המורה פותח את השיעור בסרטון המתאים לתוכני השיעור, קטע מוזיקלי.
- < אתגר - המורה פותח במטלה קצרה ומאתגרת (חידה, שאלה פילוסופית).

כרטיס כניסה

מטלה שגרתית וקבועה לפתיחת שיעור המסגלת תרבות למידה והרגלי התנהגות מוגדרים. בתחילת כל שיעור על התלמידים לבצע מטלה הכתובה על הלוח, מונחת על השולחן או נשלחת בווטסאפ או במדיה דיגיטלית אחרת. משימה זו מסייעת למורה ליצור כיתה שיש בה תרבות למידה ודפוסי התנהגות ברורים (מתוך דרכא).

להרחבה לחץ כאן

כלים לניהול מפעיל בכיתה

אקווריום

התהליך:

- < שני לומדים יושבים זה מול זה.
- < שאר לומדי הכיתה יושבים במעגל סביבם.
- < שני הלומדים דנים ביניהם בנושא שידעו עליו מראש; שאר הלומדים מתצפתים וכותבים הערות.

הצעות לגיוון

- < להחליף במהלך השיחה לומד אחד או שניים מבין היושבים במרכז.
- < לאפשר לצופים לשאול שאלות.

ספיד דייטינג

התהליך:

הלומדים יושבים בשני מעגלים (מעגל פנימי ומעגל חיצוני) כשפניהם אחד לשני. המנחה מציג נושא / שאלה לשיח וכל זוג משוחח. עם הישמע צליל מסוים או שעבר הזמן, רק יושבי המעגל הפנימי זזים כיסא אחד ימינה, וחוזר חלילה.

הצעות לגיוון

- < ישיבה בשתי שורות
- < בכל פעם לומד מציג על מה לדבר
- < בכל פעם על לומד ללמד את בן הזוג שלו משהו חדש
- < בכל פעם ניתנת משימה / שאלה / תרגול והם צריכים לפתור ביחד

להסתובב ולשתף

התהליך:

המורה מפנה את התלמידים לדין בקבוצות תוך יצירת סימנים מוסכמים לתחילת השיחה ולסופה, משך הדיון קצר ומוגדרת מטרה מאד ממוקדת (מתוך דרכא).

 להרחבה לחץ כאן

כדור שלג

התהליך

- < הכיתה מתחלקת לזוגות.
- < כל זוג לומדים מנהלים שיח ביניהם על נושא, על פי הנחיות המורה, בפרק זמן שהוגדר מראש.

- < כל שני זוגות מתאחדים ומשוחחים ביחד על אותה הסוגיה.
- < כל רביעייה מצטרפת לרביעייה נוספת וממשיכים לנהל שיח באותו המבנה.
- < הקבוצה הגדולה יוצרת תוצר או מגדירה תובנה קבוצתית.

כיסאות פילוסופיים

התהליך

- < המנחה מציג לכיתה אמירה/היגד/ביטוי.
- < הלומדים מתבקשים להחליט האם הם מסכימים לאמירה של המורה או לא.
- < כל אחד מהתלמידים קם ועומד בצד המייצג את דעתו.
- < תלמידי הכיתה מנהלים שיח בין הקבוצות והמורה משמש מנחה בלבד.

הצעות לגיוון

- < המורה מקצה לתלמידים פרק זמן לניסוח עמדתם על פי כללי ה"דיבייט" ולאחר מכן מתקיים דיון.
- < לאחר פרק זמן, המנחה עוצר את הדיון ומבקש מהתלמידים לשקול שוב את עמדתם, ולעבור קבוצה אם שינו את עמדתם. המורה מאפשר לתלמידים מתלבטים ליצור קבוצה שלישית של "מתנדנדים" ומנהל את השיח בין שלוש הקבוצות.

לתת ולקבל

התהליך

המנחה מציג שאלה לדיון, כל משתתף מקבל דף שעליו כתוב "לתת" בצד אחד ו"לקבל" בצד אחר, ועליו לרשום כמה שיותר תשובות לשאלה בדיון. במהלך הפעילות על המשתתף להסתובב בחדר, למצוא בן זוג 'לתת לו תשובה אחת' ולקבל ממנו תשובה אחת (מתוך דרכא).

[▶ להרחבה לחץ כאן](#)

'למידה בהליכה'

למידת גלריה

התהליך

המורה תולה בסביבת הלמידה תוצרים שהוא או תלמידיו הכינו מראש - תמונות, פוסטרים, טקסטים ועוד. הלומדים מתהלכים בסביבת הלמידה ובוחנים/לומדים את התוצרים (מתוך מתודיקה).

הצעות לגיוון

התלמידים מקבלים הנחיות לפעילות בזמן ה'הליכה' או מחוץ מותאם. המורה ממנה חלק מהתלמידים להיות 'מדריכי הגלריה' ולהסביר על היצירות השונות. הגלריה יכולה להיות דיגיטלית (האזנה להקלטות, צפייה בסרטון). התלמידים מנהלים משוּב והערכת עמיתים בעקבות ביצוע המשימה.

מיפוי על סמך דימיון

התהליך

המורה מציג לקבוצת תלמידים סוגיה שיש לגביה יותר מתשובה אפשרית אחת. לדוגמה: "איזו ספרות כדאי לקרוא?" התלמידים כותבים את התשובות על דבקיות (פתקים נדבקים) ומדביקים אותן על הקיר, ללא סדר מסוים. קבוצת התלמידים מעיינת בפתקים וממיינת אותם על פי קטגוריות. הקבוצה מנסחת תובנה על סמך כלל הפתקים בקטגוריה ומציגה זאת בפני הכיתה (מתוך מתודיקה).

הצעות לגיוון

כל לומד ממין ומשיים לבד. לאחר סיום הסבב הראשון ניתן ליצור קבוצות חדשות ולבחון שוב את אותה הסוגיה.

גיוון באופן שאילת השאלות במהלך השיעור

מגרש חניה

במהלך השיעור התלמידים יכולים לכתוב שאלה על פתקית ולהדביק אותה ב"מגרש החניה", בסוף השיעור המורה אוסף את הפתקיות ועונה על השאלות, או שומר את הפתקיות לתחילת השיעור הבא ואז עונה עליהן (מתוך דרכא).

להרחבה לחץ כאן

שאינו יודע לשאול

המנחה מציג את הנושא במרכז הדין ומבקש מהתלמידים לשאול כמה שיותר שאלות, לאחר מכן ממיינים את השאלות, מתעדפים אותם ומשתמשים בהם בכדי לקדם את הלמידה על הנושא (מתוך דרכא).

להרחבה לחץ כאן

בחירת הדמות דרכא אני רוצה ללמוד

נפלאות - מי אני אהיה היום
התלמיד בוחר דרך איזו "דמות" הוא רוצה ללמוד היום - הצלם/צלמת, המנהל/ת, הנגר/ית, מטפס/ת הרים, חוקר/ת תרבויות או רקד/נית (מתוך עמותת אינקלו).

להרחבה לחץ כאן

להרחבת הידע

שיעור פרטי לכל תלמיד, בכיתה של 40 תלמידים - פודקאסט

שתי מורות המיישמות בכיתות שלהן עקרונות של גישת הפרסונליזציה של הלמידה, מספרות איך אמורה להיראות פרסונליזציה בעתיד, וכיצד הן מביאות את העתיד אל הכיתות שלהן כבר היום.

דרך ההוראה של Mitra Sugata - הרצאת TED

הרצאה העוסקת במתודת ה-SOLE. סוגטה מדגיש את חשיבות הלמידה העצמית ומתאר מה קורה כאשר מתקנים בכפר נטול טכנולוגיה מחשב בקיר.

איך מעודדים ליצירתיות - סרטון

תרגיל שנערך עם תלמידי כיתה ג' בבי"ס רמה ברמת השרון. לתלמידים ניתן דף עליו מצויר משולש עם הנחייה: "מי שישלים נכון את הציור יקבל נקודה, לאחר מכן ניתן להם דף נוסף עם משולש עם הנחיה: "השלימו את הציור". התוצאות מוצגות בסרטון המצורף

נתיבים להוראה משמעותית

מניפת מודלים יישומיים להוראה משמעותית עקרונות הפרקטיקה של: הוראה ולמידה מבוססת פתרון בעיות, הוראה ולמידה בסביבה עתירת טכנולוגיה, עיצוב תוכנות בזמן תכנון למידה, הוראה ולמידה מונחות ערכים ועמדות, משוב מאתגר למידה

[להרחבה לחץ כאן](#)

גיוון בדרכי הוראה למידה והערכה -

מרום, עקרונות הפרקטיקה של:

הוראה מפורשת, למידה מטעויות, הוראה בקבוצה קטנה, שילוב משחק בהוראה ולמידה, הוראה ולמידה בדרך חקר, הוראה ולמידה מבוססת פרויקטים, הוראה ולמידה בחברותא, הוראה ולמידה בסביבה חוץ כיתתית. (עמודים 45 - 64)

[להרחבה לחץ כאן](#)

פיתוח יצירתיות - אתר מחונ-נט האגף למחוננים ולמצטיינים

היבטים אודות יצירתיות: מהי יצירתיות? עקרונות מנחים, טכניקות, פעילויות בתחומי דעת שונים, הערכת יצירתיות, ספרים מומלצים.

[להרחבה לחץ כאן](#)

מה בוחרים התלמידים?

בחירה בין דרכי למידה - התלמידים בוחרים את דרך הלמידה או מצב הלמידה המועדף עליהם: למידה בעזרת מחשב, משחק עם חברים, למידה עצמית ועוד.

בחירה בסוג התוצר - התלמידים בוחרים בסוג העבודה/התוצר שהיו רוצים לבצע (סיפור, דגם, דוח, מצגת, קומיקס, סרטון, משחק, הצגה ועוד).

בחירה היעדים האישיים - התלמידים מציבים לעצמם יעדים מסוגים שונים (לימודיים, התנהגותיים, חברתיים, אישיים - תחומי עניין) וניתנת להם תמיכה מסוימת בהשגתם.

בחירת סדר היום - בנייה אישית של חלק מיום הלימודים - הקצאת משבצות זמן במערכת שבהן ניתנת לתלמידים האפשרות לבחור בין פעילויות, מוקדי עשייה וכן עצמאות בסדר ביצוע המשימות המוטלות עליהם.

מטרות

- + לאפשר לתלמיד להבין ולנהל את הבחירה שלו.
- + לאפשר לתלמיד למידה מתוך עניין ורלוונטיות.
- + לקדם את יכולתו של הלמיד לבטא את עצמו בצורה מיטבית.
- + לתת לתלמיד תחושה מסוימת של "שליטה" על החוויה שלו בבית הספר.
- + להעמיק את תחושת האחריות של התלמיד.
- + לקדם את עקרונות הפרסונליזציה בלמידה.
- + לגייס ולעורר מוטיבציה.

מהלכים

1. תכנון מקדים של השיעור - הגדרת המטרות וזיהוי מגוון האפשרויות להשגתן.
2. בחינת מרחב אפשרויות הבחירה, קבלת החלטות לגבי האפשרויות שיוצגו בפני התלמיד.
3. הצגת המטרות והתוצרים המצופים בפני התלמיד, חשיפת מגוון אפשרויות הבחירה.
4. הכוונה לגבי אופן הבחירה.
5. ניהול שיח רפלקטיבי עם התלמידים על אודות הבחירות שנעשו ומגוון האפשרויות שהוצעו לתלמיד.

טיפים

- + **הציבו גבולות** - בחירה אין משמעותה 'אנרכיה' בשיעור. הציגו בפני התלמיד את הגבולות הברורים בשיעור - מטרת, אפשרויות, השלכות של הבחירות השונות וכולי.
- + **בנו קריטריונים** - בנו עם התלמידים את הקריטריונים שישרתו אותם בעת הבחירה. הדגישו כיצד להשתמש בהם.
- + **נהלו שיח עם התלמידים** - קיימו איתם שיחה על תהליך הבחירה ועל השיקולים להחלטה.
- + **הזיזו את התלמידים מאזור הנוחות שלהם** - אם התלמידים בוחרים באופן קבוע דברים ב"אזור הנוחות" שלהם, יש לשקול אם להתערב ומתי.
- + **הקפידו על בחירה אמיתית של התלמיד** - קבלו את בחירותיו, ובמידת הצורך, שקפו לו את אפקטיביות הבחירה שלו.
- + **תלמדו איך מבצעים את זה נכון** - תהליך הבחירה הוא מיומנות שהן המורים והן התלמידים צריכים ללמוד.

בתי ספר מדגימים

- בבית ספר 'מבוא גליל'** - יום הלמידה בנוי מארבע רצועות זמן. בכל אחת מהן יש לתלמידים בחירה רבה מסוגים שונים והם יכולים לקבוע חלק ניכר ממה שהם עושים.
- בבית ספר 'א.ד.ס וסביבה'** - חלק גדול משגרת היום בנוי ממשבצות זמן שבהן התלמידים יכולים לבחור ולכוון את עשייתם. תלמידים שונים יכולים לעשות דברים שונים: ללמוד לבד, לתרגל, להיות בקבוצה המכינה פרויקט או תוצר ועוד. הבחירה אינה חופשית לחלוטין - המורים מגדירים לתלמידים משימות או יעדי למידה ומיומנויות נדרשות שהם נדרשים להשלים בפרק זמן מוגדר, ולעיתים הם יכולים גם לכוון את התלמידים לסוגי פעילויות מתאימים.
- בבית ספר 'כרמים'** - יש קורסים להעשרה שנבנו בהתאם לתחומי העניין של המורים, התלמידים וההורים. הלמידה מתרחשת בקבוצת רב-גיליות, בדרכי הוראה מגוונות, במרחבי למידה שונים כשהתלמידים בוחרים בקורסים המעניינים אותם. התוכנית מאפשרת אוטונומיה, יוזמה וחדשנות.
- בבית הספר 'חיים חפר'** מקדמים תרבות של מוטיבציה פנימית ללמידה, על פי תאוריית ההכוונה העצמית, ונותנים מענה לשלושה צרכים יסודיים: אוטונומיה, שייכות ותחושת מסוגלות.
- בבית ספר 'מרחבים'** יש יוזמה הנקראת "בשבילי האחריות" המבוססת על תיאוריית ההכוונה העצמית.

להרחבת הידע

[אוטונומיה ובחירה - כלי מכון בחירה](#) - אגף א' חינוך על-יסודי, רציונל, שלבי בחירה, מרכיבי בחירה, שיקולי דעת, קריטריונים לבחירה, סוגיות ושאלות לשיח ותבחינים למנהל

[הגיע זמן חינוך - כיתה אוטונומית](#), כשהמורה רועה את התלמידים. טיפים למורה כיצד לקדם אוטונומיה כיתתית, בכדי לאפשר מוטיבציה פנימית, אשר תוביל ללמידה בצורה מיטבית.

במאגר הפרקטיקות בהוראה ניתן למצוא את הפרקטיקות הבאות: [מתן מגוון אפשרויות בחירה לתלמיד](#), [ולוחות בחירה](#).

מערכת החינוך מבקשת לעבור מתרבות של בחינה לתרבות של הערכה, ממתן ציון לבחינת ההתקדמות בלמידה, ממתן דין וחשבון להנעת הלמידה של תלמידים ומורים, ממורה כמעריך לשותפות הלומד והתלמידים העמיתים בתהליכי ההערכה, ממידה אחת לכולם להערכה מותאמת פרט.

הוראה המכוונת למגוון תלמידים בכיתה הטרוגנית מצריכה פדגוגיה מותאמת ובכלל זה תהליכי תהליכי הערכה המותאמים לצרכי הפרט ומאפשרים לקבל החלטות מבוססות נתונים תוך מבט כולל על מערכת גדולה.

הערכה חינוכית הינה תחום בו ניתן למצוא מגוון של כלים, אופני העברה ושימושים אפשריים אשר נמצאים על רצף בין הערכה סטנדרטית, אחידה ולרוב חד-פעמית, לבין הערכה מותאמת תלמיד אשר מתגבשת ומתעצבת על ידי הכרות עמוקה ומתמשכת של המורה עם התלמיד.

הערכה מכוונת מגוון מבוססת על שני עקרונות

פרסונליזציה - גישת הוראה מותאמת אישית ושילוב של הערכה פנימית-אישית עם ההערכה הקיימת.

עיצוב אוניברסלי ללמידה - שינוי סביבת ההוראה והלמידה עבור כלל התלמידים (UDL) וישום ההערכה המתאימה לגישה זו. הערכה שכזו מתמקדת בזיהוי חולשות וחסמים בעיצוב ההוראה וההקשר הלימודי ומסייעת לאתר מערך אחר של אפשרויות, דרך אחרת או עיצוב אחר שעשויים להוביל ללמידה טובה יותר עבור כל לומד נתון.

< התייחסות לתוכן (מה), הערכת תכנים מורכבים - התייחסות הן לייצוגים של תכני למידה והן לרגשות ולמעורבות בלמידה.

< התייחסות לביטוי (איך) מגוון צורות ביטוי ופעילויות - שימוש בדרכי הערכה חלופיות.

< התייחסות למעורבות (למה), יצירת מעורבות תלמידים בדרכים מגוונות - בחינה שוטפת של אופן ההערכה אשר מעלה/מורידה מוטיבציה ללמידה.

יכולת הפעולה באחד משני הערוצים המתוארים דורש שימוש בחלופות בדרכי הערכה - מושג כולל לאמצעי ההערכה הנוספים למבחן, הבודקים את יכולת התלמידים ליישם את הידע, המיומנות וההבנה שרכשו. חלופות אלו בוחנות את תהליך הלמידה, בתוך התייחסות לשוני בין הלומדים ולמטרות השונות של כל אחד מהם.

מהלכים

על פי מנוחה ברנבאום

1. הגדרת יעדי ההערכה - על סמך יעדי תוכנית הלימודים, סטנדרטים של תחום הדעת, יעדים אישיים הקשורים למאפיינים או לחסמים מזוהים.
2. הצגת היעדים בפני התלמיד או הכיתה.

3. הגדרת הכלים לאיסוף הראיות - שימוש במגוון רחב של דרכי הערכה: עבודה על פי נושא אישי, עבודת חקר, התנסות, ניסוי, תלקיט, בניית משחק, כתיבת תסריט/נאום, דוח צפייה, תצפיות, שיח, פרויקט קבוצתי ועוד.
4. בניית מחוון להערכת הביצוע ופירוט אמות המידה הנכללות בכל אחד מהם. שיתוף התלמידים בכלי הערכה.
5. איסוף הראיות - זיהוי קשיים שהתעוררו, רישום הערות ושאלות, למידה מתוך מידע גלוי וסמוי.
6. פירוש הראיות.
7. מתן משוב לתלמיד/לכיתה.

טיפים

- + **הגדירו מהלכי הערכה מחזוריים** - המיושמים הן בהערכה מתוכננת מראש והן במהלך השיח בשיעור.
- + **אספו ראיות** - המאפשרות ללמוד על רמת ההבנה של הלומדים ולהסביר את הפער בין הביצוע בפועל לבין הביצוע הרצוי.
- + **חפשו הסברים על חוזקות הביצוע ועל חולשותיו** - הנחו את התלמידים כיצד לשפר את עצמם לצורך צמצום הפער.
- + **הנחו מראש את התלמידים לגבי הדרישות המצופות** - בהתאם לרמות השונות. בססו את ההערכה על פי מחוון שיכיל את הקריטריונים שניתנו לתלמיד מראש, ועל פיהם תוערך עבודתו.

להרחבת הידע

שותפות לומדים בתהליך ההערכה: בחירת כלי ההערכה, הערכה עצמית והערכת עמיתים - כלי עזר להוראה, מרחב פדגוגי. פיתוח היכולת של תלמידים להיות שותפים פעילים בבחירת כלי הערכה מתוך מגוון כלים חלופיים, והרחבת ההתנסות שלהם בהערכת הלמידה שלהם ושל עמיתיהם.

בחירה בדרכי הערכה על ידי תלמידים - כלי עזר להוראה, מרחב פדגוגי שיתוף התלמידים בבחירת דרך הערכה מועדפת, כדי לאפשר הערכה מותאמת למגוון כישורים.

הערכה מסכמת - כלי עזר להוראה, מרחב פדגוגי הערכת התלמידים בסיום יחידת לימוד כדי לתת ציון, הסמכה, או הרשאה לעבור לשלב הבא בלמידה.

שיתוף התלמידים בבניית מחוון או כלי הערכה - כלי עזר להוראה, מרחב פדגוגי שיפור אפקטיביות הלמידה והגברת המעורבות והאחריות של תלמידים בלמידה.

מטרות

- + שיפור יכולות הזכירה של התלמידים.
- + שיפור התפקודים ההתנהגותיים של התלמידים.
- + העלאת רמת המוטיבציה של התלמידים.
- + הפחתת רמת החרדה (אם קיימת) בקרב התלמידים.
- + שיפור התקשורת הבין-אישית מורה-תלמיד תלמיד-מורה.

מהלכים

1. יצירת הפוגות קצרות ומגוונות בשיבה או בעמידה. 3-5 דקות לכל הפוגה. לפחות הפוגה אחת בכל שיעור.
2. הצגת הנהלים הכיתתיים ולמידתם בהתייחס להפוגות - סוג ההפוגות המתוכננות, משך הזמן של ההפוגה, מה מצופה מהתלמיד בסיום ההפוגה.
3. מעקב ובקרה אחר האפקטיביות של ההפוגה בקרב כלל התלמידים בכיתה, ולעיתים במיקוד על תלמידים מסוימים.
4. גיוון בסוגי ההפוגות ובחינת ההשפעה של כל הפוגה על המטרות השונות.

פעולות יישומיות

הפוגות של תרגול מיינדפולנס

שיטת מיינדפולנס מתבססת על מדיטציה ומתרכזת במודעות לתחושות פיזיות ולרגשות. במקביל השיטה מערבת גם חשיבה מודרכת בעלת אלמנטים של פסיכולוגיה חיובית (עמוד 12).

הפוגות של יוגה

תרגול יוגה במתכונת של הפוגה בשיעור, נערך בתוך הכיתה, בשיבה, בעמידה או על מזרן, במקום הישיבה הרגיל של התלמיד, או בסמוך לו (עמוד 16).

הפוגות של פעילות אירובית

הפוגות קצרות של פעילות אירובית מתרחשות בתוך הכיתה ומתחשבות באפשרויות התנועה במקום בו הן נערכות. ההפעלה היא אחידה לכל התלמידים וברמה המאפשרת לכולם להשתתף, על אחד כפי יכולתו. הפוגות מגוונות: משחקים משותפים (ארץ עיר) חידות, פעילות חופשית - התלמידים יכולים לבחור מה הם רוצים לעשות במהלך חמש דקות ההפוגה - דף צביעה, מנוחה ללא פעילות, משחק קצר עם חבר, תפזורת או תשבץ ועוד (עמוד 6).

טיפים

- + **שלבנו** - ההפוגה יכולה להיות כלי פדגוגי העומד בפני עצמו ויכולה להיות חלק מתפיסה רחבה יותר של שיעור - דוגמת שיטת ההוראה המרווחת המבוססת על חזרתיות.
- + **זכרו כי הפוגה היא מטרה בפני עצמה** - למדו את התלמידים לנצל את ההפוגה לשם ההפוגה, גם אם אין מטרה נלווית. אפשרו להם לבהות, לשוחח עם חברים, לטייל במרחב הכיתתי ועוד.
- + **זהו מטרות נוספות אפשריות** - נצלו את ההפוגה כדי להשיג מטרות נוספות, כגון שיפור מיומנויות, פיתוח מוטוריקה עדינה או גסה ועוד.
- + **היו ערניים שמה שמתאים לתלמיד אחד לא בהכרח מתאים לאחר** - תלמידים נמצאים ברמות עוררות שונות, ופעילות גופנית שתסייע לתלמיד אחד להגיע לרמת עוררות טובה, עשויה לגרום לאחר לעוררות יתר.
- + **התאימו את סוגי ההפוגה לתלמידים** - בחירת ההפוגה המתאימה לכיתה דורשת היכרות עם התלמידים לצד ניסוי וטעייה. נסו מגוון של אפשרויות, שוחחו עם התלמידים על אופי ההפוגה הרצוי ובחרו בהתאם.

להרחבת הידע

דוח מת"ת: הפוגות קצרות בזמן השיעור

דוח המת"ת מתאר שלושה סוגים מרכזיים של הפוגות בכיתות הנמוכות ומשווה ביניהם: הפוגות של פעילות אירובית, הפוגות של יוגה והפוגות מיינדפולנס. בנוסף מציג הדו"ח את מודל ההוראה המרווחת ומסביר את הקשר בין הפוגות ותוכני השיעור הנלמדים, תוך הצגת ממצאים מחקריים נבחרים.

הפוגות בשיעורים

סרטון - נורית בלקין, מחנכת ורכזת שכבה, מצאה את הדרך להחזיר בכל פעם את התלמידים שלה לריכוז מקסימלי בשיעור.

הפוגות בשיעור אנגלית

סרטון - עשר דקות לימוד, חמש דקות הפסקה.

למידה מבוססת תנועה

לקסי קיי (12) 2019. למידה מבוססת תנועה כוללת שני מושגים: "למידה" ו"תנועה". מאמר זה מגדיר בקצרה שני מושגים אלו ומתייחס לקשר שבין תנועה ללמידה בדגש על שילוב תנועה בלימודים עיוניים.

כלים שלובים

עקרון הריווח

מטרות

1. לצמצם את הפער בין השלב שהתלמיד נמצא בו (הישגים נוכחיים) לבין השלב שבו הוא "אמור להיות" (הישג מצופה).
2. למקד את התלמיד בתהליכים הנדרשים כדי להגיע לביצוע מיטבי של המטלה.
3. לסייע לתלמיד לברר, להעמיק ולפתח רעיונות שהוצגו.
4. לעורר מוטיבציה ולעודד תלמידים להשקיע מחשבה מעמיקה בביצוע מיטבי של המטלה.
5. ליצור אקלים לימודי מקדם למידה.
6. להעביר מסר של רף ציפיות גבוה לתלמידים.
7. ללמד את התלמיד ללמוד מטעויות ומהצלחות.
8. לקדם מצוינות.
9. לקדם רמות חשיבה מסדר גבוה

מהלכים

1. הגדרת רמת הביצוע המבוקשת, הצגת קריטריונים ברורים להצלחה והצגת הרכיבים שעליהם יינתן המשוב לתלמיד.
2. מיקוד מקדים עם התלמידים בהתייחס להיבטים על אודותיהם התלמיד מבקש לקבל משוב ממוקד.
3. מתן משוב מדויק וברור המאפשר לתלמיד לפעול על פיו ולהתקדם, בדיקת מידת ההבנה של התלמיד את המשוב שקיבל.
4. הגדרת הפעולות הנדרשות על ידי התלמיד כדי לבצע את השינוי.
5. שילוב המשוב, לסוגיו השונים, בשגרת החיים הכיתתית באופן תדיר וקבוע.
6. בניית אקלים כיתתי המייצר פתיחות ורצון למתן משוב ולקבלתו בתוך יצירת מרחב בטוח לטעויות.
7. אימון למשוב אישי - יש ללמד את התלמיד להעריך באופן עצמאי את פעילותו ולמשב את הביצוע שלו.

טיפים

- + **אפשרו לטעות** - למדו את התלמידים לראות את התועלת שבטעויות וסגלו עימם פרקטיקות ללמידה מטעויות (תחקור טעויות).

- + **כוונו לשיח ניטרלי** - ככל שהרפלקציה של התלמיד נעשית מתוך עמדה משוחררת מאשמה/בושה, היא מקדמת יותר ומאפשרת צמיחה.
- + **היו ממוקדים ובהירים** - הימנעו מעומס יתר קוגניטיבי, הציגו משוב מפורט, בהיר וידידותי.
- + **העצימו והימנעו מביקורתיות** - למדו את התלמיד את ערך הלמידה מתוך טעויות; השתמשו במשוב ככלי מקדם.
- + **היו זהירים** - כל משוב, גלוי או סמוי, עלול להשפיע מאוד על התלמידים, גם שנים רבות אחרי בית הספר.
- + **המשיגו לכדי עקרונות** - צרו המשגה של עקרונות היוצאים מתוך המשוב הניתן, נסו לזהות עם התלמידים את אותם העקרונות שהם חוצי תחומי דעת/חיים.
- + **היזהרו מדעות קדומות** - בדקו את הדעות שיש לכם על תלמידים, על יכולותיהם ועל אישיותם. האם השיפוט שלכם מחמיר איתם?
- + **היו אמפתיים** - לכולנו קשה לקבל ביקורת. מצאו את הדרך הטובה ביותר למשב את התלמיד מבלי לפגוע בתפיסת המסוגלות שלו.
- + **צרו אקלים כיתתי מתאים** - אקלים שבו תגובה פומבית וכישלון טומנים בחובם סיכון אישי נמוך.

להרחבת הידע

משוב מעורר מוטיבציה - לתלמידים מחוננים ומצטיינים.
מחקר של ד"ר קרול דווק מלמד שהתלמידים אשר קבלו משוב על התהליך והמאמץ שהם עשו היו מוכנים יותר לאתגר את עצמם ולקחת על עצמם משימות קשות יותר, לעומת תלמידים שקבלו משוב על היותם חכמים.

משוב בשיח הכיתה: התייחסות לצורות של משוב, המקרים בהם משוב אכן מקדם למידה, כללי אצבע למשוב בכיתה ורפרטואר של סוגי משוב.

משוב שוטף מקדם למידה טובה: כוחו של המשוב, תכנים של משוב, מטרת העל של המשוב, מטרות משנה של המשוב, הנחיות למשוב מקדם למידה.

שבעה מפתחות למשוב אפקטיבי - גרנט וויגנס, ברנקו וייס

משוב מקדם למידה להוראה משמעותית - מסלולים, עמודים 125 - 129

הסכנות וההבטחות שבשבחים - בית ספר מתמיד, קרול דווק, עמודים 122 - 129

משוב מקדם למידה - מכון "אבני ראשה"
מאיה בזוז שוורץ. הרצאה בקורס הערכה משיבת רוח חלופיות והערכה ברוח "לב לדעת"

[שיח בכיתה מקדם למידה](#) - סימולציה

איך לנהל שיח כיתתי מיטבי באמצעות שימוש במשובים שוטפים על מנת לקדם את תהליך הלמידה

[גם מורים צריכים משוב](#) - הרצאת TED של ביל גיטטיס

[המשוב נגזר ממטרות הלמידה](#) - ברנקו וייס

ברק ברבי, חבר בצוות המו"פ במכון ברנקו וייס, מדגיש ומדגים את הקשר בין מטרות הפעולה החינוכית והמשוב.

[משוב מקדם למידה להוראה משמעותית](#) - מסלולים בהוראה עמודים 132 - 134

סדנה שמטרתה פיתוח ממוימנויות לניהול שיחת משוב מקדמת הוראה ולמידה משמעותית.

שלבי הסדנה: אישי - קריאת הסקירה, מליאה - שיתוף בתובנות, זוגות - תרגול ואימון ומליאה - מודלינג והפקת לקחים.

[סינטי משוב](#)

סדנה הכוללת הערכות - המשתתפים נזכרים במשוב 'סינטי', רפלקציה - זיהוי הגורם שהפך את הרפלקציה לקשה, שיתוף בזוגות, שיתוף בקבוצה ודין במליאה.

למידה משולבת (היברידית) היא שיטת לימוד גמישה המאפשרת הוראה למידה והערכה בכל מקום ובכל זמן מתוך התכונות של הלמידה מותאמת אישית, למידה חווייתית ופיתוח ידע, מיומנויות וערכים. הוספה של רבדים טכנו-פדגוגיים (לרבות אמצעי הנגשה מגוונים) מעצימה את האפשרויות של המורה לתת מענה מותאם אישית גם בלמידה משולבת ואף הופכים את כל מעשה ההוראה, הלמידה וההערכה לחדשני, שיתופי, רלוונטי וכזה הרגיש לייחודיות של הלומדים ומאפייניהם.

מטרות

- + קידום תהליכי הוראה ולמידה פרסונליים.
- + פיתוח מיומנויות ללמידה עצמאית באמצעות כלים דיגיטליים.
- + שימוש בטכנולוגיה לגיוון ושיפור ההוראה ולפיתוח הפדגוגיה.
- + העצמת תלמידים וחזקת מוקדי החזק.

מהלכים

1. שימוש במרחבים א-סנכרוניים לצד מרחבים סינכרוניים כחלק ממענים זמינים לצרכים משתנים.
2. תכנון ייעודי לניצול המרחבים הפיזיים (פנים וחוץ בית ספריים) לצד מרחבים וירטואליים כחלק ממענים זמינים לצרכים משתנים.
3. שימוש מושכל בכלים דיגיטליים, תכנון הוראה כך שתהיה מבוססת גם משימות דיגיטליות שמקדמות למידה עצמאית.
4. איתור חסמים אפשריים הנובעים ממאפייני הלמידה המשולבת ומתן מענים מתאימים.

טיפים

1. בקשו עזרה - ניתן לקבל תמיכה (שיעור פרטי) באמצעות מדריכים טכנו-פדגוגיים ב'מקוונים אליך'.
2. צרו **מרחב למידה דיגיטלי** כיתתי (מרחב פיזיטלי) גנרי המאפשר התאמה של יחידות ההוראה ללמידה משולבת ולשונות בין התלמידים.
3. צרו שגרות. אל תשאירו את הלמידה המשולבת לנקודות זמן אקראיות אלא שלבו זאת באופן סדור במערכת השעות ובתוכנית הלמידה.

4. היו יצירתיים - בחנו את מרחבי הלמידה פנים וחוץ בית ספריים ואתרו מוקדים המאפשרים למידה עם ערך מוסף.
5. חפשו את הערך המוסף - היציאה החוצה ממרחב הכיתתית, פיזית או וירטואלית צריכה להיות בעלת ערך מוסף.
6. נצלו את הלמידה המשולבת לביסוס פרקטיקה של הוראה בקבוצות (אפשר גם חוצות כיתות או שכבות).

להרחבת הידע

- + [הסבתא, האופה, והחתול הם רק חלק מהמורים של בית הספר הזה](#). שירה קדרי עובדיה (פברואר 2020)
- + [המורה השלישי של התלמיד, נעים להכיר](#)
- + [מרחבי למידה דיגיטליים](#) (כלים סינכרוניים וא-סינכרוניים)
- + [דגמי הוראה \(גלידות\) בעברית ובערבית הוראה מותאמת פרט בכיתה ההטרוגנית](#)
- + [פרקטיקות ללמידה משולבת מרחוק](#)
- + [הוראה ולמידה מרחוק בכיתה ההטרוגנית ולתלמידים עם מוגבלויות המשולבים בחינוך הרגיל](#)
- + [כשלוקות למידה והפרעות קשב פוגשים את הלמידה מרחוק \(מסמך / מצגת מלווה\)](#)
- + [הוראה מותאמת פרט בכיתה ההטרוגנית בעת למידה מרחוק](#)

- פדגוגיה קשובה (חינוך קונטמפלטיבי) מתייחסת ל"מרחב פנים האדם" כמרחב פדגוגי בפני עצמו, שבו תשומת הלב של התלמיד או המורה מופנית פנימה. במרבית הפדגוגיות הנהוגות בגן ובבית הספר אנחנו מלמדים את התלמידים להפנות קשב "החוצה" למראה הלוח/המצגת, למראה המילים בספר או הסרטון ביוטיוב, לדברי המורה, לקול המוסיקה ולעוד גירויים רבים המגיעים אליהם. באותה העת עולים גם תחושות, רגשות ומחשבות ממרחב פנים האדם, אך אנחנו לא מכוונים את התלמידות והתלמידים להתבונן בהן.
- פדגוגיה קשובה (קונטמפלטיבית) מתבססת על ההנחה שהתלמיד הוא בראש וראשונה גוף חי בעל תודעה חיה ומשתנה. היכולת לקלוט מידע מבחוץ תלויה במידה רבה במצב של המרחב הפנימי המשתנה כל הזמן. בכל רגע התלמיד או התלמידה, כמו גם המורה חשים, מרגישים וחושבים. על-פי אורן ארגז (Ergaz, 2016) מדובר בקליידוסקופ פנימי שדרכו כל אחד מאיתנו מתבונן בעולם, ובין היתר גם לומד בכיתה. המפגש בין התלמיד לבין החומר הנלמד והמורה (בין האדם לעולם) הוא המאפשר למידה חווייתית, הן של ידע ומיומנויות והן של העצמי. התלמיד לומד להכיר את עצמו, לבדוק מה מיטיב איתו, מה מאפשר לו למידה מעמיקה, ובכך גם משפיע בצורה מיטיבה על הסביבה.
- כלומר, למידה והבנה מתרחשות כאשר נוצר מפגש בין עולמו הפנימי-פרטי של הלומד לבין התוכן החיצוני כללי הנלמד. העקרונות המובילים הם:
1. עצירה מתוכננת - מכיוון שאנחנו לא יכולים להתבונן בו-בזמן פנימה והחוצה, חשוב להקדיש זמן וקשב להתבוננות פנימית. מדובר בעצירה מתוכננת, לשם התבוננות פנימה ובדיקה של התחושות, הרגשות והמחשבות (תר"מ) העולים ברגע הנוכחי.
 2. התבוננות - חקירה עצמית מנקודת מבט סקרנית, פתוחה ומקבלת, ללא שיפוטיות ומבלי לנסות לשנות את המצב.

מטרות

1. הפחתת מתחים ושיפור מיומנויות זיכרון וקשב.
2. פיתוח חשיבה יצירתית וחשיבה ביקורתית.
3. ייסות רגשי והפחתת תגובות אלימות.
4. פיתוח חמלה והבנת האחר.
5. חינוך ללמידה עמוקה ומשמעותית מתוך סקרנות ומוטיבציה פנימית.

1. הנמעת תרגילי קשיבות בשיגרת יום הלימודים בהתאם לצורך:
אם התלמידים חוזרים נסערים מההפסקה, ניתן להיעזר בתרגילים "מקרקעים" לפיתוח מודעות לנשימה, כמו "פרח ונר", ו"לנשום כמו צפרדע" תוך הנחת כפות הידיים על הבטן ומודעות לקצב ועומק הנשימה. לעומת זאת, אם התלמידים מגלים סימני עייפות או שעמום, ניתן להיעזר בתרגילי ייסות עצמי (שחרור ואיפוק), כמו "הליכת נינג'ה" מהירה ואיטית, תיפוף על הגוף והקשבה לצלילים בקצב משתנה.
2. פדגוגיה קשובה בתהליך הלמידה:
 - א. שימוש בדמיון: לימוד החומר מנקודות מבט חדשות ומפתיעות, ובדיקת הרגשות, התחושות והמחשבות שעלו בי בזמן שהבנתי את הנושא בדרך החדשה. לדוגמה, התבוננות בסביבה הטבעית מבעד לטיפת מים כדי ללמוד על שבירת אור, התבוננות מבעד לעלה כדי ללמוד על תהליך הפוטוסינתזה, או האזנה לקולות הגשם כדי ללמוד על מחזור המים בטבע. חשוב להקדיש זמן לתיאור התר"מ באמצעות שיחה או ציור שלהם.
 - ב. שימוש בציורים ובחומרים חזותיים שיצרו התלמידים. הייצוג החזותי שיוצר התלמיד חושף ממדי הבנה ואי-הבנה שהשפה המילולית "מסתירה"; בדרך זו, המורה והתלמיד או התלמידה מודעים לאיכות ההבנה ונוצר בסיס לדיון בנושא הנלמד מנקודות המבט של התלמידים.
 - ג. הקדשת זמן במהלך השיעור למגוון הרגשות העולים בתהליכי הלמידה: רגשות הקשורים לשינוי בהבנה של החומר הנלמד, ורגשות הקשורים ליחסים החברתיים הנלווים ללמידה.
 - ד. הלומד במרכז: בבסיס ההוראה הקשובה נמצא הלומד, על תהליכי הלמידה וההבנה שלו. כפי שמציע ג'ון הטי, הלמידה נראית למורה ולתלמידים כל הזמן. המורה רואה מה מתרחש בתודעת התלמידים ומנחה אותם בהתאם, בעזרת דיאלוג.
 - ה. למידה דינמית:
 1. ראייה ראשונית של סביבה או מושג והתייחסות ראשונית להבנות ראשוניות של הלומדים. הלומדים מבטאים בעל פה, בכתב ובציור הבנה ראשונית של סביבה, טקסט או מושג. הם מתבוננים בתוצרים של חברי הקבוצה ודנים בהם.
 2. המורה והלומדים מוסיפים ידע חיוני להבנה בסיסית של הסביבה, הטקסט או המושג שאותם מבקשים להבין באמצעות הרצאה קצרה ודיון, ניתוח של תמונה, סרט או עיון בטקסט רלוונטי.
 3. התבוננות וציור נוסף של הסביבה, הטקסט או המושג.
 4. דיון בפערי ההבנה שהתגלו בין ההבנה הראשונית, טרום תיווך המורה והדיון, ובהבנה לאחר התיווך, ודיון בהשתנות ההבנה.
 5. המשגה מסכמת: ציור והסבר מסכמים של ההבנות שהוצעו על ידי הלומד והקבוצה כולה.

הקדישו זמן לעצירה (זמן הפוגה): תכננו מראש זמן עצירה להתבוננות פנימית במהלך השיעור. אם התלמידים תוססים וחסרי שקט, בחרו פעילות קשובה לוויסות רגשי (דמיון מודרך, מדיטציה, יוגה). לעומת זאת, אם התלמידים מגלים סימנים של עייפות או שעמום בחרו פעילות מעוררת (ריקוד קצר, האזנה למוסיקה קצבית).
הזמינו את התלמידים להביע את עצמם באמצעים חזותיים: (ציור, הכנת סרטון) בתהליך הלמידה ובהערכה מעצבת. בהבדל מייצוג מילולי, הייצוג החזותי לא מאפשר חזרה על דברי המורה או תלמידים אחרים בכיתה, ומזמין ביטוי אישי. בדרך זו ההבנה נראית למורה, לתלמידים, לתלמידות ולכיתה, ונוצר בסיס לדין במליאה.
תכננו מראש שימוש בדמיון: לימוד הנושא מנקודת מבט מפתיעה, במטרה לעורר חוויה רגשית של הזדהות וחמלה. "פרקו" את הנושא למרכיבים קטנים והזמינו את התלמידים לתאר את הנושא מנקודת מבט של אחד המרכיבים (לדוגמה, לימוד אנרגיה מתגלגלת מנקודת מבטה של הרוח).
שולבו בתהליך הלמידה שאלות המעודדות הפניית הקשב פנימה: לדוגמה, אילו רגשות עולים בי בזמן הקריאה על הדמות? אילו מחשבות מתעוררות בי למראה היצירה? אילו תחושות צפות בי למקרא הסיפור? חשוב לזכור שהקצאת זמן להתבוננות פנימה איננה בזבז זמן, אלא מקדמת למידה מעמיקה ויכולת זכירה יעילה יותר לטווח ארוך.

להרחבת הידע

- מדיטציית קשב לנשימות: <https://www.youtube.com/watch?v=uBLVHUMxuYU>
- מיינדפולנס בבית ספר תמיר: https://www.youtube.com/watch?v=wMbwAqvi_I
- הרצאה של יוסי בן אשר בנושא פדגוגיה מתבוננת: <https://www.youtube.com/watch?v=zxISYOlBaql>
- מצגת בנושא הוראה קשובה, המכון להוראה קשובה - מכללת דוד ילין: [https://www.dyellin.ac.il/sites/pdf.0_default/files/attentive_teaching_insitute/attentive_teaching](https://www.dyellin.ac.il/sites/pdf.0_default/files/attentive_teaching_insitute/attentive_teaching.pdf)
- ארגז, אורן (2016). חינוך קונטמפלטיבי, מודעות קשובה ופדגוגית התבוננות: מבט על. https://sagolschool.org.il/ergas_conped.pdf/04/2021/wp-content/uploads
- הטי, ג'ון (2016). למידה נראית למורים. תל אביב: ידיעות ספרים.
- שור, ירון (2009). אומנות ההוראה הקשובה: מסע לימודי דיאלוגי המקדם הבנה (עמ' 162-165) תל אביב: מכון מופ"ת.

מטרות

- + לאפשר למורה לעקוב מקרוב אחר מצבו הלימודי החברתי והרגשי של כל אחד מתלמידי הכיתה ולהתאים את המענים.
- + לייצר זירה בטוחה להעלאת רעיונות ולשיתוף במחשבות ובכך לאפשר שיח ממושך, מעמיק ושוויוני יותר של המורה עם תלמידיו ושל התלמיד עם חבריו.
- + לאפשר למידת עמיתים בקבוצת השווים.
- + להעמיק את תחושת השייכות, המשמעותיות והערך של קבוצה ושל שונות.
- + לנצל באופן יעיל את זמן הלמידה.
- + לאפשר למורה ליצור קשר אישי עם התלמיד.
- + לקדם יעדים לימודיים וחברתיים.

מהלכים

1. תכנון העבודה בקבוצות באופן שבו המורה פוגש את התלמיד בקבוצה לפחות פעמיים בשבוע.
2. תכנון המשימות באופן שבו לעבודה בקבוצה יש ערך מוסף.
3. חלוקה מושכלת של התלמידים לקבוצות (הטרוגניות במידת האפשר). בהתאם למטרות ואופי המשימות - ייתכנו קבוצות לטווח ארוך, קבוצות לפי תחומי עניין, קבוצות לפי סוגי תוצר, קבוצות לפי מטרות אישיות.
4. ארגון סביבת הלמידה באופן המאפשר עבודה מיטבית בקבוצות.
5. הצגת כללי העבודה בקבוצות, לוחות זמנים, הגדרת הציפיות, הצגת היתרונות והמטרות. (מומלץ להעלות את הדברים על הכתב באופן מפורט בתוך עיסוק בסוגיות כגון חלוקת תפקידים, התמודדות עם מחלוקות ועוד).
6. הכנת מחוון/דף רפלקציה לקבוצות או לתלמידים כבסיס לדיון רפלקטיבי על אודות תהליך העבודה ונקודות לשיפור.
7. מעבר של המורה בין הקבוצות לצורך סיוע, הוראה ותצפית.

תמונה יישומית, איך זה נראה?

הרכב הקבוצה הטרוגני (קבוצות בעלות סיכוי), על בסיס ממדי השונות המרכזיים הקיימים בכיתה ובבית הספר: בנים ובנות, תלמידים עם יכולות קוגניטיביות גבוהות יותר או פחות, תלמידים עם תחומי עניין שונים, תלמידים עם חסמים שונים ועוד.

בכל המשימות נדרשת מעורבות של כל חברי הקבוצה. לכל פרט תפקיד ותרומה לקבוצה, וכל פרט מבין במידה כלשהי את התכנים והפעילויות שבהם עוסקים האחרים.

לעיתים המורה מדבר עם הילדים על אסטרטגיות עבודה בקבוצה - איך מחלקים משימות, ואיך לתכנן את העבודה יחד, איך לפתור חילוקי דעות, מה עושים כשמישהו מתחמק וכולי.

תלמידים לומדים ועובדים יחד בקבוצות על משימות למידה ויצירה מגוונות: פתרון חידה, מבוך מתמטי, קריאת סיפור והכנת מצגת/דוח, הכנת מחזה, ניסוי, בניית רובוט ועוד. יש שהמשימות פשוטות מאוד וקצרות ויש שהן ארוכות ומאתגרות. המורה נמצא תמיד עם "אצבע על הדופק" על עבודת הקבוצה ובהתאם לכך הוא מתערב: שואל שאלות, נותן "טיפ", עושה רפלקציית ביניים, מכון, מעודד ועוד.

במהלך העבודה או בסופה, המורה מקיים תהליך רפלקציה עם הקבוצה (או עם כלל הכיתה) שמטרתו לבדוק איך התנהלה העבודה בתוך הקבוצה ואיך הם יישמו את המפתחות לעבודה המשותפת. לחלופין, הקבוצה מבצעת את הרפלקציה באופן עצמאי.

בסיום המשימות יחוש התלמידים שההישג הקבוצתי הוא גם שלהם. הם יכירו טוב יותר את תפקידם ותרומתם, יבינו איך כל אחד יכול לתרום לכלל בדרך ייחודית לו וכמה חשוב לנצל את אוסף היכולות השונות בצורה מרבית כדי להגיע להישגים.

טיפים

- + **פעלו לגיבוש הקבוצה** - בקבוצות הפועלות לאורך זמן כדאי ליזום פעילויות גיבוש הכוללות תרגילי היכרות, דיון על מטרת הקבוצה, חשיבה משותפת איך נכון לעבוד וכולי.
- + **צרו מסגרת זמן מתאימה** - משימה קבוצתית מזמנת את חבריה להעמקה ולבחינה של דעות ונקודות מבט שונות, הדבר דורש זמן.
- + **צרו איזון בין חברי הקבוצה** - תכננו את המשימות באופן שימנע מצב שבו התלמידים החזקים "משתלטים" על המשימה או שנוצר חוסר איזון באחריות ובעומס.
- + **נצלו את העבודה בקבוצות לחידוד מסרים חברתיים וערכיים** - הגדירו כללים ברורים בהתייחס לחשיבות ההקשבה, כבוד לשונות, ביקורת של רעיונות ולא ביקורת של אנשים, אפשרות לטעות בלי להיתקל בשיפוטיות ועוד.
- + **הקפידו על הוראות מפורשות**. הוראה מפורשת חיונית שבעתיים כאשר התלמידים נדרשים לעבודה עצמית.
- + **פעלו למנוע דפוסים מקובעים** - אם מדובר בקבוצה המתקיימת לטווח ארוך, יש להיזהר ממצב שבו מתקבעים דפוסים, תפקידים ומעמדות.
- + **הציבו יעדים העוסקים בעבודה קבוצתית לצד היעדים של תחום התוכן**. למשל, השתתפות בשיח של כל חברי הקבוצה, הבנה/שליטה של כל חברי הקבוצה בידע הנתון ועוד.
- + **חפשו את הערך המוסף** - אם במשימה שנתתם לכיתה או באופן העבודה שלכם עם התלמידים אין יתרון לעבודה בקבוצה, בחנו חלופות שיאפשרו את אותו ערך מוסף. מומלץ להיעזר במודל [משכ"ת](#).

להרחבת הידע

[הזדמנויות הוראה ולמידה בקבוצה הקטנה](#) - האגף לחינוך יסודי
מטרת החוברת לסייע במימוש האפשרויות שבהוראה-למידה בקבוצה הקטנה. בחוברת מוצגות האפשרויות שהקבוצה הקטנה מזמנת ואת העקרונות והתהליכים שצריכים להתקיים כדי לממש את היתרונות של המסגרת. החוברת מגדירה את תפקידי המורה בהוראה - למידה בקבוצה קטנה ואת דרכי ההוראה וסוגי השיחה בה.

[למידה בקבוצות בכיתה](#) - מאיה בוזו שוורץ
מאיה בוזו שוורץ עוסקת במאמרה בסוגיות הבאות: מהי למידה בקבוצות, למה ללמד בקבוצות, למידה בקבוצות בכיתה - תמונת מצב, דיבור קבוצתי מקדם למידה, כלים לדיבור קבוצתי מקדם למידה.

[עבודה בקבוצות](#) - אינקלו- מיוחד לכולם
מסמך העוסק בסוגיות הבאות: מדוע חשוב לעבוד בקבוצות, חלוקה לקבוצות, הוראה ותרגול של עבודה בקבוצות ומשוב.

[תפקיד המורה בעבודה בקבוצות הטרוגניות](#) - סרטון

[שיטת השמיניות של בית ספר יובלים](#) - באר שבע
בבית ספר "יובלים" הכיתות מחולקות באופן קבוע ל"שמיניות". שמונה ילדים היושבים, לומדים ועובדים יחד בקביעות במשך כל השנה (ההרכב מתחלף בכל שנה). המורים נעזרים בטופס המסייע להם לחלק את הקבוצות בתוך כדי שמירה על הטרוגניות ואיזון. חלק גדול מהשיעורים מתנהל על פי מודל פל"א - פתיחות, לימוד ואיסוף הכולל הקניה במליאה, עבודה אישית, משימה בשמינייה והצגת תוצרים או רפלקציה.

[מודל המקבצים של בית ספר יסודי ג' - בענה](#)
בבית הספר היסודי ג' בענה בנו תוכנית מקבצים דו-גילית אינטנסיבית (שכבות ב'-ג' וד'-ה').
בית הספר פיתח שלושה מקבצים המתקיימים במשך שתי שעות שבועיות כל אחד: מקבץ שפות, מקבץ מדעים ומקבץ מורשת. העבודה במקבצים נעשית בקבוצות דו-גיליות בנות חמישה תלמידים. במהלך השנה מתאפשרת לתלמידים בחירה בקבוצה. לעיתים החלוקה היא לקבוצות הומוגניות ולעיתים לקבוצות הטרוגניות.

[חינוך הטרוגני, מעבדת ההטרוגניות, ערן ברק מדינה. חינוך הטרוגני, איך לעשות חינוך מצוין במציאות של שונות?](#)
מדריך למנהל/ת - משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, אגף מו"ם, ניסויים ויוזמות, האגף לחינוך יסודי.
חוברת זו מבקשת להציע לאנשי החינוך בכלל ולמערכת החינוך היסודי בפרט תפיסת עבודה של חינוך הטרוגני.
עמודים 52 - 64.

מטרות

- + להפחית את הזמן שבו מורה עומד ומדבר.
- + להגדיל את מספר התלמידים המרגישים שותפים לשיעור.
- + לזמן סיטואציות הוראה איכותיות בהן כל התלמידים שותפים פעילים (מביעים את דעתם, שואלים שאלות, מעלים רעיונות, יוזמים ועוד).

מהלכים

1. איתור התלמידים הממעטים להשתתף באופן פעיל בשיעור.
2. שיח עם התלמידים במטרה לזהות את החסמים המונעים מהם מלהיות מעורבים יותר בשיעור ודיוק דרכי הלמידה.
3. בחירת פרקטיקות המסייעות להסרת החסמים המזוהים.
4. שימוש במגוון דרכי הוראה מפעילות המעוררות סקרנות, אתגר וחשיבה אצל התלמידים.
5. התייחסות בתהליך ההוראה במגוון היבטים: חברתיים, ערכיים-רגשיים וידע.
6. התאמת תהליכי ההוראה-למידה למאפייני הגיל ולצרכיו.
7. הפחתת הזמן שבו מורה מדבר בשיעור.

טיפים

- + **הרחיבו את מעגל השותפים** - יש להימנע ככל האפשר ממצב שבו תפקידו של המורה בניהול השיח בכיתה נותר מרכזי ומרבית הדברים בכיתה נאמרים כתגובה לתשובות של התלמיד.
- + **צרו תחושת ביטחון** - כדי לעורר תלמיד להשתתף בשיעור יש לייצר לו תחושת ביטחון. לשם כך יש לייצר בכיתה אקלים חיובי, סובלנות, ותרבות של למידה מטעויות.
- + **שאלו שאלות פתוחות** - הישענות על שאלות סגורות כחלק מרכזי מההוראה אינה מאפשרת השתתפות של כל תלמידי הכיתה בלמידה וגם לא של רובם.
- + **בחרו בניסוח המזמין את כולם להשתתף** - כאשר המורה שואל שאלה המתחילה ב"מי" (מי רוצה, מי מוכן, מי חושב), הוא מראש מצמצם את האפשרויות להשתתפות פעילה.
- + **זהו השתתפות "אחרת"** - השתתפות בשיעור אין משמעותה בהכרח להתבטא בשיעור. תלמיד יכול להימנע מלדבר בשיעור ועדיין להיות פעיל ושותף.

- + **הפחיתו את המע"מ** - נקטו גישות מפעילות והפחיתו את הזמן שבו אתם דומיננטיים בשיעור (המע"מ - מורה עומד מדבר).
- + **צרו מכוונות רגשית** - בפסיכולוגיה טוענים ששאלה פשוטה שנשאלת או פעולה פשוטה שאדם עושה גורמת לו תחושת מחויבות גדולה יותר לסיטואציה. בקשו בקשה פשוטה מהתלמידים עם הכניסה לכיתה - להניח את המחברת על השולחן ולהציג את כלי הכתיבה שברשותם. בקשה כזאת יוצרת מוכנות בשלוש רמות: טכנית, רגשית וקוגניטיבית.
- + **אתרו חסמים**: אתרו את החסמים של הילדים המונעים מהם מלהשתתף באופן פעיל בשיעור וחפשו דרכים להסירם כבר בשלב תכנון השיעור.

פעולות יישומיות

כולם כותבים

התהליך

המורה שואל את התלמידים שאלה ומבקש מהם לכתוב את התשובה. רק לאחר שהתלמידים מסיימים לכתוב, הם עונים את התשובה (בהקראה או בעל פה).

היתרונות

המורה משנה את המסר שמהירות היא סימן לאיכות. התלמידים משהים את תשובתם ומשפרים אותה בתוך כדי ההשהיה. הכתיבה מסייעת לחידוד החשיבה. כל התלמידים נדרשים להיות פעילים.

טלפון עיוור

התהליך

המורה פונה לתלמידים ללא המתנה להרמת ידיים (באופן רנדומלי).

הערות

יש להשתמש בפרקטיקה זו בתבונה וברגישות ולהעביר מסר שבכיתה שלנו מותר גם לטעות.

היתרונות

שומרת על דריכות התלמידים ונותנת הזדמנות לתלמידים שחוששים להצביע. משדרת מסר של אכפתיות ומאיצה את קצב השיעור - לא צריך לחכות למתנדבים. מחזקת את סמכותו של המורה. (מתוך מורים אלופים של דאג למוב)

כרטיסיות הצבעה

התהליך

המורה מכין **כרטיסים** שבצד אחד כתוב כן (מסכים) ובצד האחר כתוב לא (לא מסכים). במהלך השיעור המורה שואל שאלות / אומר היגדים רלוונטיים ועל כל תלמידי הכיתה להרים את הכרטיסייה באופן שבו מופיעה המילה הנכונה לדעתם.

הצעה נוספת

המורה שואל שאלות. התלמידים כותבים את התשובה על הלוח ולאחר סימן מוסכם, כל התלמידים מרימים את הלוח המחיק שלהם

היתרונות

כולם פעילים והמורה, במבט מקיף על הלוחות, יכול לזהות מי הם התלמידים הזקוקים להכוונה נוספת.

למידה בעמידה

העקרון

מחקרים מגלים כי למידה בעמידה הופכת את הלומדים לערניים יותר ומשתפים יותר פעולה. איך מתרגלים זאת לפרקטיקה?

[להרחבה לחץ כאן](#)

מתן תפקיד לכל תלמיד

המטרה: הגברת שותפות התלמידים באמצעות מילוי תפקיד. איך עושים זאת הצעות ניתן למצוא במאגר פרקטיקות להוראה איכותית.

[להרחבה לחץ כאן](#)

להרחבת הידע

כל הכיתה, כל הזמן - קובי גוטרמן

האתגר נראה עצום אך אפשרי: לשתף את התלמידים כל הזמן במהלך השיעור. המחבר מציע דרכים לעשות זאת - למשל לשאול שאלות משתפות, לתת יותר זמן להמצאת תשובות (זמן חשיבה), לבקש מכל התלמידים לענות בכתובה חרישית במחברת, לבקש מהתלמידים לסכם את השיעור ועוד

[להרחבה לחץ כאן](#)

27 דרכים לגרום לכל תלמיד להשתתף בשיעור - הגיע זמן חינוך

מדוע חלק מהתלמידים חשים בטוחים מספיק על מנת לחלוק עם הכיתה ועם המורה, בעוד שחלק אחר של התלמידים יושבים ושותקים? איך גורמים לתלמידים להיפתח? מסמך זה מציג כמה דרכים שעוזרים לתלמידים להשתתף יותר בשיעורים.

[להרחבה לחץ כאן](#)

מעורבות בלמידה וכיצד עושים זאת - אוגדן למפקחים, מנהלים ומדריכים
כיצד מתמודדים עם שונות ברמת המעורבות האקדמית, אינטלקטואלית וחברתית של תלמידים בזמנים שונים וברמות משתנות של עוצמה. כיצד ניתן להבטיח מעורבות של מרבית התלמידים רוב הזמן (עמודים 28 - 31).

 להרחבה לחץ כאן

מלמדים בח"י דקות - בית ספר כרמים
מודל בית ספרי להוראה ביחידות זמן קצרות ומגוונות המאפשרות שיח אישי עם המורה והשתתפות פעילה של כלל התלמידים.

 להרחבה לחץ כאן

למידה בשניים - חברותא בכיתה
איך לעודד שיח ואינטראקציה בין התלמידים בלמידה בחברותא, על מנת לפתח את החשיבה ואת האוריינות.

 להרחבה לחץ כאן

השתתפות כלל התלמידים בכיתה
איך מעודדים למידה ומעורבות פעילה של כלל התלמידים, מאפשרים להם להשמיע את קולם ולחוש משמעותיים? הצעות ניתן למצוא במאגר פרקטיקות להוראה איכותית.

 להרחבה לחץ כאן

סדנה לחדר המורים
סדנה למנהלים ולמורים העוסקת באיתור תלמידים עם רמת מעורבות נמוכה וגיבוש דרכי פעולה ברמת הפרט וברמת הכיתה

 להכרות עם הסדנה לחץ כאן

כלים שלובים

[הוראה מבוססת היכרות אישית](#)

